



كه نړيوال ماته وځوري؟

محمد اسمعيل يون



۱۳۸۷ ج

که نړيوال ماته و خوري؟!

(د ټولنيزو او سياسي ليکنو ټولگه)

ليکوال

محمد اسمعيل يون

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

که نړيوال ماته وځوري!؟	د کتاب نوم:
پوهنمل محمد اسمعيل يون	ليکوال:
يون کلتوري يون	خپرندوی:
۱۰۰۰ ټوکه	چاپ شمېر:
۱۳۸۷ ال کال	لومړی چاپ:
	د ليکوال
(۳۲)	پرله پسې نومره:
	د خپرندوی
(۳۲)	پرله پسې نومره:
ضيا الرحمن ضيا	کمپوزر:

نيوليک

مخ	سرليک	گڼه
۱	د سياسي ليکنو دا ټولگه	۱
۷	د کرزي صيب په لستونې کې ماران	۲
۹	څوک ناپېيلی ژورناليست دی؟	۳
۱۲	د چارتراشو فرياد	۴
۱۵	د جمهوري رياست يوه څوکۍ او...	۵
۱۸	د فاتحې اعلان	۶
۲۱	د ناسمې سرشمېرنې ناسمې اغېزې	۷
۲۵	محکمه خپله د محاکمې وړ ده	۸
۳۱	د ښاغلي حامد کرزي يو سياسي جرئت	۹
۳۴	قلموال، ټوپکوال او نړيوال	۱۰
۳۷	ولسمشر کرزی يې گتې او مخالفين يې...	۱۱
۴۰	د افغانستان دولت په دوو جبهو کې	۱۲
۴۴	ناتو او ائتلاف ځواکونه او قومي تصفيه	۱۳
۴۷	د ښوونځيو سوځونه د ژوند سوځونه	۱۴
۵۰	د نړيوالې ټولنې پاملرنه د افغانانو...	۱۵
۵۲	احمدی نژاد په افغانستان کې نژادي...	۱۶
۶۰	د افغانستان سياسي قانون او انتخابات	۱۷
۷۹	بې سره سرشمېرنه	۱۸
۸۲	که نړيوال ماته وځوري؟	۱۹
۹۲	د شور اوومه او اتمه د يوې غميزې...	۲۰
۱۰۲	د ښاغلي کمال بې کماله څرگندونې	۲۱
۱۰۲	«نه دي د ويلو هغه څه چې ما ليدلي دي»	۲۲
۱۰۹	د نړيوالو ځواکونو د شتوالي ضرورت او قانونيت	۲۳
۱۱۸	القاعده په افغانستان او الفايده په پاکستان کې	۲۴

۱۲۲	د افغانستان پارلمان؛ د لرگي توره	۲۵
۱۳۲	په افغانستان کې د سياسي شکايتيونو کلتور	۲۶
۱۳۲	تور سړی د سپينې ماني په درشل کې	۲۷
۱۴۰	د سياسي پوښتنو کانکور	۲۸
۱۴۴	فقر د ټولو بدمرغيو مور	۲۹
۱۴۹	نوخه به کېږي؟	۳۰
۱۵۳	ولې بيا جنگسالاران؟	۳۱
۱۵۷	زړه مې نه خوځي له ځايه غر خو هسې وي که نه	۳۲
۱۶۸	رنځور سياست او تاريخ تېری درمل	۳۳
۱۷۴	د محمد اسمعيل يون لنډه پېژندنه	۳۴

سريزه:

د سياسي ليکنو دا ټولګه

د سياسي او ټولنيزو ليکنو دا ټولګه زما د هغو ليکنو يو جونګ دی، چې په وروستيو څلور-پنځو کلونو کې مې پر بېلابېلو مسایلو ليکلي دي. البته دا زما د ټولو سياسي او ټولنيزو ليکنو ټولګه نه ده، زما ددې ډول ليکنو دوه نورې ټولګې د «فرهنگي فقر» او «افغانستان په سياسي کړلېچ کې» هم شته، چې له تېرو شلو کلونو راهيسې د بېلابېلو سياسي، ټولنيزو او ځينو فرهنگي مسایلو په اړه ليکل شوي دي او هره ليکنه د خپل وخت د پېښو او حالاتو محصول ده او د همغه وخت د اړوندو پېښو او حالاتو انځورنه کوي. ددې ترڅنګ زما ځينې نورې سياسي او ټولنيزې ليکنې هم شته، چې يو دوه ځانګړې ټولګې ترې جوړېږي، خو اوس لاهم وخت ددې اجازه نه راکوي، چې هغه راټولې او په خپل نامه چاپ کړم. سياسي ليکنې ډېر جانبي عوارض لري، يو به خپه کېږي، لس به خوشالېږي او يا به هم لس خپه کېږي، يو به خوشالېږي. دا ليکنې چې تاسې په دې ټولګه کې گورئ، داهم

له دا ډول عوارضو او خطرونو خالي نه دي. دا اكثره هغه ليكنې دي، چې په تېرو څلور-پنځو كلونو كې ما په خپل او يا هم په مستعار نامه ليكلي دي، پر خپل وخت په چاپي او ځيني يې په كتنيزو (برېښنايي يا انټرنېټي) خپرونو كې خپرې شوي دي، خو ددې ليكنو اكثره برخه په «قلموال» جريده كې چې اكثره سياسي او ټولنيزې ليكنې خپروي، چاپ شوي دي. مستعارو نومونو ته دامهال ځكه اړتيا وه، ځيني ليكنې داسې وې، چې د ځينو ډلو او يا اشخاصو پر مزاج بڼې نه لگېدې او بل په «قلموال» كې زما په خپل نامه هم ډېرې ليكنې خپرېدې، نو ځكه مې نه غوښتل، چې په يوه گڼه كې په يو نوم دوه ليكنې خپرې شي. اوس چې دا ليكنې دويم ځل، د يوې ځانگړې ټولگې په بڼه خپرېږي، كېدې شي يو شمېر ليكنې يې بيا پر ځينو ډلو او اشخاصو بڼې ونه لگي. د ليكوال وظيفه دا نه ده، چې خپله ليكنه د چا پر مزاج برابره كړي، د ليكوال اصلي دنده داده، چې خپله ليكنه د واقعيت او حقيقت پر بنسټ وليكي، دا چې څوك د واقعيتونو په لوستلو خپه كېږي كه خوشالېږي، دا د هغوی خپل كار دی. ليكوال بايد واقعيتونو ته ترجيح ورکړي، نه اشخاصو او ډلوته. وايي چې ارستو به پر خپل استاد (اپلاتون) باندي ډېرې نيوکې کولې او

د پري پوښتنې به يې مخې ته اېښودې، چا ورته وويل، چې استاد به دې در څخه خپه شي، د پري پوښتنې مه كوه! خو ارستو ورته په ځواب كې وويل: «اپلاتون راباندې گران دى، خو حقيقت تر هغه هم راباندې گران دى». نو دلته هم، زما په دې ليكنو كې، چې كله هم، د ځينو كركټرونو او اشخاصو نومونه ياد شوي او يا هم پر هغو څه بحث بحث شوى، دا ددې مانا نه لري، چې گنې زما له هغو سره څه شخصي كينه او دښمني ده او يا مې هم د پولې او پټې پر سر څه ستونزه ورسره راولاړه شوې ده. خبره د واقعيتونو او حقيقتونو ده او د پېښو، پېښې هم داسې دي، چې هېواد شموله دي او له زيان څخه يې ټول او يا هم اكثره هېوادوال زيانمن شوي دي، نو د يو شخص يا ډلې له سياسي او ټولنيزو عملونو څخه چې ټول هېواد زيانمنېږي، نو هغه هم بايد، كه ورته مثال ته نه منتظرېږي، نو د خلكو فرياد او نارو سورو ته خو بايد منتظر شي، داسې هم ممكنه ده، چې يو څوك دې لويو او كوچنيو ښارونو او وطنونو ته اور اچوي او بيا دې د هغه وطن له ليكوالو دا تمه لري، چې پر دوى دې د كلماتو د عطرونو بارانونه وكړي او دستاينې او افرين گليانې دې پرې وشيندي.

زما لیکنې زما د خپل زړه او فکر د درد زېږنده دي او د هغه ملت د سوو اسوېلو او چوپو فریادونو د انځورنې په نیت مې لیکلي، چې دومره بېوسه او بېکسه دی، چې د خپل درد او کرېدنې فریاد هم نه شي پورته کولای، نه یوازې یې د فکر مړوندونه غوڅ شوي، بلکې پر ژبې یې هم د سکوت مېخونه ټکوهل شوي دي. زما ملت پر بدن دتنه داسې ټکل شوی (درونکوب) شوی، چې ټپونه یې شته، خو بڼکاره کېږي نه، زه له دغه پر زړه دتنه داغلي ولس سره یو ځای اوسېدلی او کرېدلی يم، دده دردونه او کړاوونه، اسوېلي او چوپ فریادونه ماته بڼه معلوم دي، خو زما ولس دومره مظلوم دی، چې قلم یې هم په لاس کې نه شته، چې د خپلو زخمونو تصویر وکاري، زه د همدې مظلوم ولس په پانگه روزل شوی يم او همدا ولس پر ما حق لري، چې د خپل قلم په وسیله د هرې ورځې او هرې شېبې حساب و کتاب ورکړم. که زه نن د ځانساننې لپاره د قلم سترگو ته د محافظه کارۍ سترگې پر سترگو کړم، نو دا ولس به ماته د حال او حال په ژبه څه ووايي؟ دا گيله به ونه کړي، چې زه خو غم دومره ځپلی او اسکېرلی وم، چې د فریاد د پورته کولو وس مې هم نه درلود، په خپلو وینو کې لت پت او د خپلو خولو په دریاب کې ډوب وم، نو تا خو هر څه لیدل، که توره دې

نه شوه وهلاى او زه دې له خپلو او پرديو دښمنانو څخه نه شوم
 ژغورلاى، نو دومره خو دې کولای شول، چې زما رنځور حالت
 دې په خپل قلم انځور کړى وای او راتلونکي پښت ته دې د
 يوې تابلو په څېر پرې ايښى وای، دا نو بيا د راتلونکي نسل او
 تاريخ کار دى، چې زما له خپلو او پرديو دښمنانو سره يې څه
 کول؟ نو دا ليکنې مې د يو وجداني درد او مسووليت له مخې
 کړي او د همدې درد له کبله مې راتولې کړي او دا دى ستاسو
 مخې ته يې بدم. ددې او دې ډول نورو ټولگيو په چاپ سره
 کېدى شي، زما د ژوند، ټولنيز، سياسي او کلتوري فعاليت
 ساحه ډېره تنگه شي او ان کېدى شي فزيکي ژوند مې هم له
 سختو گواښونو او خطرونو سره مخ شي، خو کله چې د ملت
 گټې او د هېواد سترې غوښتنې مطرح وي، سپرى د سر او مال
 تاوان ته نه گوري، د «سپرى» او «نه سپرى» ترمنځ د توپير برید
 د گټې او زيان په همدغه حساس حالت کې معلومېږي. ما د
 ځان پر وړاندې دا پراته خنډونه او گواښونه، خطرونه او زيانونه
 ټول له نظره تېر کړي، خو دې سره سره د خپل مظلوم او قربان
 شوي ولس لپاره هر ډول قربانۍ ته تيار يم او د شاعر له دې
 هوډ سره زه هم خپل هوډ ملگرى کوم، چې وايي:

پر ماته کښتۍ سپور يم توپانونه مې په مخکې

پردي لاره يې بيايم که وم، وم که نه وم نه وم.

په هېوادنۍ مينه

پوهندوی محمد اسمعيل يون

کابل- افغانستان

۱۳۸۷ل کال د سلواغې ۲۱ مه نېټه

د کرزي صېب په لستونې کې ماران

(کرزي + ایتلاف = ۰ کرزي + ولس = ۱۰۰)

دا لیکنه د «قلموال» جريدې د ۱۳۸۳ ل کال په (۱) نېټه کې چاپ شوې ده.

کرزي صېب د افغانستان په معاصرو سياسي شخصیتونو کې تر ډېره حده یوه مثبتې سياسي څېره گڼل کېږي، دده د واکمنۍ په بهیر کې افغانستان په نړیواله ټولنه کې منلی مقام پیدا کړ او نړیوالو افغانستان سره تر پنځلسو ملیاردو ډالرو زیاتې مالي مرستې ژمنه وکړه. په عمراني، کلتوري او ټولنیزو برخو کې زیات پرمختگونه وشول، چې د افغانستان په ټول تاریخ کې د هېڅ واکمن له پړاو سره د پرتلنې وړ نه دي، خو له دې ټولو سره سره ولې د کرزي واکمني ټول افغانستان ته نه غځېږي؟ ولې یې فرمانونه او ریفورمونه نه عملي کېږي؟ دا هغه پوښتنې دي، چې هر وخت د لوستونکو ذهن کې گرځي راگرځي. کتونکي نظر لري چې تر ساراني دښمن کورنی غلیم ډېر خطرناک وي، ظاهراً خو طالبان او القاعده د کرزي صېب د حکومت دښمنان گڼل کېږي، خو په حقیقت کې درباري یا رسمي جگسالاران او الفایده (د القاعده له نامه څخه ناوړه گټه اخیستونکي) د کرزي صېب د حکومت اساسي لږزونکي دي. دوی د طالبانو د مخالفینو په بڼه د کرزي په حکومت کې مهم پوستونه اشغال کړي او په اصطلاح د مارانو په شان یې د جمهور رئیس په لستونې کې ځای نیولی، کله چې

جمهور رئیس د ولس د خوښې سمون فرمان صادر کړي، نو دوی سر و نه را اوچت کړي او جمهور رئیس ته گواښ وکړي، چې یا حکومت وړانو او یا به زموږ شرایط منې، په دې ډله کې د نظار شورا درې خطرناک ماران شامل دي، چې د کرزي صیب په کین او ښي لستونې کې یې ځای نیولی، نور ماران په شمال، جنوب، غرب او نورو سیمو کې دي، چې که غم یې ونه خوړل شي ورو ورو ترې ښاماران جوړېږي، خلکو هیله لرله چې کرزي صیب به په تېرو دوو لویو جرگو کې خپل لستونې څنډه وهي او دا ماران به ترې گوزار کړي او ولس به خپل حساب ورسره وکړي، نه یوازې داسې ونه شول، بلکې داسې اوازې دي، چې نور ماران، ښاماران او پاروگران هم راوغوښتل شول، چې د یو ائتلاف په بڼه یې سره حکومت کې شامل کړي، کرزي صیب په دې سره خپل محبوبیت او گرانښت په ولس کې له لاسه ورکړ، یانې ډېر خلک وايي لکه چې طالبانو د امریکا دښمن (اسامه) ته په خپل لستونې کې ځای ورکړی و، نو د هغوی د تباهي سبب شو، داسې که کرزي صیب هم د ولس دښمن (شمالپوالې) ته په خپل لستونې کې ځای ورکړي، نو له امکانه لرې نه ده چې دا به د کرزي صیب د بربادۍ سبب شي، خو مخکې تر دې چې خبره دې حالت ته ورسېږي، ښه به دا وي چې کرزي صیب خپلو لستونو ته ټک ورکړي او ځان له دې خطرونو خوندي کړي.

څوك ناپېيلی ژورنالست دی؟

دا لیکنه د «قلموال» جریدې د ۱۳۸۳ ل کال په (۱) ګڼه کې چاپ شوې ده.

ناپېيلتوب یا بې طرفي د ژورنالېزم یو مهم اصل دی، هر خبریال یا ژورنالېست چې د پېښې د څېړنې یا خبر برابرۍ پر وخت خپل شخصي لیدلوری او احساس په خبر کې داخل نه کړي، نو د ناپېيلتوب پر لوري یې یو غټ ګام پورته کړی دی. له څه وخته چې په افغانستان کې دا معاصر مطبوعات رامنځته شوي نو اکثره د واکمنو په فکري انحصار کې وو، اکثره ژورنالېستان مجبور وو د واکمنو فکري لیکه تعقیب کړي، نو ځکه په دې پړاوونو کې ازادو او ناپېيلو مطبوعاتو بڼه وده ونه کړه او نه په دومره شمېر ازاد او ناپېيلي ژورنالېستان رامنځته شول، چې په پوره او کره ډول د ټولني غوښتنو ته ځواب ووايي: دوه کاله دمخه چې د امریکا د متحده ایالاتو او طالبانو د سیاسي او پوځي ټکر په نتیجه کې نوی نظام او نوي حالات رامنځته شول، نو د دې حالاتو په بهیر کې په ټول هېواد او په تېره بیا په مرکز کابل کې بې شمېره او ناکنټروله خپرونې راوټوکېدې، دې سره د ازادو خپرونو، ناپېيلي ژورنالېزم او بې طرفه ژورنالېست شعارونه هم پورته شول او په دې اړه څو ځانګړي ورکشاپونه او سیمینارونه هم جوړ شول، کورنیو او د افغانستان لپاره بهرنیو خبري اژانسونو او راډیوګانو د ژورنالېزم بازار دومره تود کړ، چې یو شمېر کره او

پخو ليکوالو هم خپله اړه ليکوالي پرېښوده او ژورنالستيکو کارونو ته يې مخه کړه، په افغاني ټولنه کې د ژورنالېزم اوسني بهير د ژورنالېستانو اقتصادي ژوند ښېراز او د ژورنالېزم ودې ته د پخوا په اندول ښه زمينه برابره کړه، خو د (ازادۍ) او (ناپېيلتوب) واقعيت لا تر اوسه پورې عملي شوی نه دی. اوس داسې خپرونې شته چې نومونه او کلېشې يې ازادي دي، خو په واقعيت کې خپلواکې نه دي، دې خپرونو پورې د تړلو ژورنالېستانو ليکنې هم همداسې در واخله.

اساسي خبره داده چې "ازادي" او "ناپېيلتوب" يوه فکري مسئله ده او د ژورنالېست په فکر او ضمير پورې اړه لري، که يوه ژورنالېست د ضمير او فکر له پلوه ازاد و او په خپله ليکنه کې يې د خپل فکر او ضمير د ازادۍ او ناپېيلتوب دا واقعيت ښه وځلاوه، نو هغه ژورنالېست ته موږ ازاد او ناپېيلي خبريال ويلاى شو. او که يوازې د (ناپېيلتوب) او (ازادۍ) لپاره معيار نادولتي يا بهرنۍ په اصطلاح ازادې خپرونې وي، نو دا هېڅکله په واقعي مانا د ازادۍ مانا نه ورکوي. يانې دا چې په ازادو مطبوعاتو يا خپرونو کې هم ناخپلواک او تړلي ژورنالېستان شته او په دولتي يا طرفي خپرونو کې هم ناپېيلي يا خپلواک ژورنالېستان پيدا کېدى شي. بي بي سي راډيو په افغانستان کې نسبتاً ديوې بې طرفې راډيو په توگه گڼل کېږي، خو څوک ويلاى شي چې د (منځنۍ اسيا) د خپرونې څو تنه ژورنالېستان چې په افغانستان کې په ښکاره ډول قومي دښمنيو ته لمن وهي دا ناپېيلي او بي طرفه ژورنالېستان دي؟ طرفي ژورنالېست د ناپېيلو خپرونو

تخنيکي او مالي امکانات هم د خپل غرض لپاره استعمالوي او همدارنگه په تړلو يا دولتي مطبوعاتو کې داسې ژورنالېستان هم شته چې په دولتي يا تړلو خپرونو کې هم خپل رسالت ترسره کوي او داسې څه ولس ته وړاندې کوي، چې د ناپېيلتوب اصل يې په کې مراعت کړی وي. په لنډه توگه ويلای شو، چې په نامه ازادې يا تړلې خپرونې يا مطبوعات په پوره ډول د يوه ژورنالېست د ناپېيلتوب او خپلواکۍ معيار نه دی، د خپلواکۍ او ناپېيلتوب معيار يوازې او يوازې د فکر او نظر ازادې ده او بس.

د چار تراشو فریاد

دا لیکنه د «قلموال» جریدې د ۱۳۸۳ ل کال په (۱) ښځه
کې چاپ شوې ده.

د پر نظامونه تېر وېبېرشول، د پرې پاچاهۍ ړنگې شوې، د پر والیان
رد و بدل شول، خو د هېواد د نښترو پر سینولاد پر دیو او خپلو
ارو خړپهار همغسې روان دی، اوس هم د نښترو مټې غوڅېږي او
په درنو موټرو کې بارېږي. هر حاکم، محکوم، غریب او بډای یې
ندارې ته ولاړ دي، د نورستان له برگمتیاله بارېږي او د کابل بې
وفا ارگ له مخې څخه پر رڼا ورځ پر لویه لار تېرېږي. دیموکراتان،
جنگ سالاران، جنرالان او مارشالان ورته رڼې رڼې گوري، خو
هېڅوک یې د بندولو هڅه نه کوي، داسې ښکاري چې د پردې تر
شا د پرو په دې معامله کې ځانونه شریک کړي دي. د تنگهار له
واکمنو چې وپوښتل شي ولې پر دې لار چار تراش تېرېږي؟ نو هغوی
وايي که پر دې لار تېر نه شي هسې په اسمار، مروره او نوپاس ځي،
ښه دا ده چې پر دې لار لاړ شي، چې کابل هم ترې محصول واخلي
او نورو خلکو ته یې هم گټه ورسېږي، بل خپله د کابل د گڼو
واکمنو امرونه دي چې موږ ته وایي دوامره، دوامره لاری. چار تراشو
ته اجازه ورکړی، د کابل د واکمنو له جملې څخه یو لوی واکمن د
خپل یو مشر د قبرد جوړولو لپاره د سلو موټرو چار تراشو امرونه
ورکړي، چې یو قبر ته څومره چار تراش په کار دي، سپری به څه
ووايي؟ د قبرونو تر څنگ د جوماتونو په نوم هم په سلگونو لاری.



چارتراشو د ایستلو امرونه ورکړل شوي دي. سره له دې چې کرزي صیب په بېړنۍ لویه جرگه کې د کونړ او نورستان د ځنگلونو د غوڅولو د مخنیوي جدي غوښتنه وکړه او بیا یې هم خپله دغه غوښتنه خو ځله تکرار کړه، خو بیا هم د چارتراشو لړۍ پوره بنده نه شوه. سره له دې چې پخواني او غټ قاچاق وړونکي اوس د پخوا په څېر په سیمه کې نه شته، خو د ځنگلونو د غوڅولو ناوړین لادوام لري. د کونړ او نورستان ځنگلونه له خپلو واکمنو فریاد کوي چې هر یو په خپل وار د دوی متبې غوڅې کړي دي، په کونړ کې که پوره امپر (نالوستی) او جهادي والي واکمن و، هم ځنگلونه غوڅېدل، چارتراش وړل کېدل که بیا کوم بل لوستی لېونی والي هم حاکم و، نو د ځنگلونو د غوڅونې بهیر تم نه شو، که له غریبه راغلی باسواده دیموکرات هم واکمن دی، نو د چارتراشو لوبه بیا هم ختمه نه شوه، اوسنیو واکمنو لاورته د محصول او فیصدي په نامه قانون

راوويست. محصول د چار تراشو هغه برخه ده چې د گمرک له لارې د دولت خزانه ته تحويلېږي او فيصدي بيا يوه بله ځانگړې شکرانه ده چې د کونړ له حاکم ملا نه نيولې تر پورته مقام پورې د ټولو جیبونو ته د هغوی د قدرت، ظرفیت او ضرورت په تناسب وېشل کېږي. دا پنځه لس کاله کېږي چې د کونړ او نورستان د ځنگلونو لپاره یو سولېدلی منطق کارېږي (د زړو چار تراشو رایستل او د نویو بندول) خو پنځه لس کاله کېږي چې زاړه چار تراش نه خلاصېږي، د واکمنو د خلاصون لپاره د چار تراشو سوداگرو، د درغلی یو عجیب منطق رامنځته کړی، زاړه چار تراش راباسو، نویو سره غرض نه لرو!!! اصلي خبره دا ده چې دوی خو اوس زاړه چار تراش راباسي او دې سره نوي ځنگلونه هم غوڅوي، څه موده وروسته بيا نوي چار تراش هم په زړو بدل شي او دا لوبه همدا سې دوام پیدا کوي، اوس خلکو سره دا پوښتنه ده که واکمن رښتاهم غواړي چار تراش بند شي، نو پر نویو او زړو ټولو دې بندیز ولگوي او یا دې یوازې یوه میاشت وخت ورته وټاکي، چې په اصطلاح زاړه چار تراش راباسي، نو په دې ډول به د نویو او زړو دا متروکه بېخي بې پدله شي، نو که داسې نه وي کېدی شي خدای (ج) د هېواد د نښترو فریاد واوري، د حاکمانو او ظالمانو خونه داسې سپېره کړي لکه د کونړ ځنگلونه چې سپېره شوي. خدای (ج) ته هېڅ کار هم مشکل نه دی.

دجمهوري رياست يوه ټوكى

او يونيم درجن كانديدان

دا ليكنه دجمهوري رياست ترټاكنو دمخه شوې وه او هغه مهال د ((قلموال)) دسريزي په توگه پر ۱۳۸۳ ل كال دنوموړې جريدې په (۲) مه گڼه كې خپره شوې ده.

ټاكل شوې ده دتلې مياشتې پر ۱۸ مه نېټه د هېواد دجمهوري رياست دمقام لپاره عمومي ټاكنې ترسره شي ، ددې مقام دگټنې لپاره تراوسه پورې ۱۸ تنو كانديدانو خپل اسناد بشپړ كړي او دانتخاباتو دكميسيون له خوا يې اسناد پوره او كره گڼل شوي دي، سره له دې چې دافغانستان داساسي قانون ، دانتخاباتو دقانون او خپله دافغان ولس له نظره ددې كانديدانو په جمله كې داسې كانديدان هم شته چې دجمهوري رياست دمقام لپاره دكانيدى وړ نه دي ، دساري په توگه عبداللطيف پدرام او عبدالحفيظ منصور دافغانستان داساسي قانون له مخې ددې حق

نه لري، چې د جمهوري رياست او ان د افغانستان په عامو انتخاباتو کې گډون وکړي، ځکه چې دوی ځانونه افغانان نه بولي او داسې قانون له مخې يوازې افغانان په ټاکنو کې دگډون حق لري. د انتخاباتو د کميسيون له اعلان سره سم د ولس له خوا پر جنرال عبدالرشيد دوستم، کریم خلیلي او حاجي محمد محقق تر (۱۱۵) زیات انتقادونه شوي او هغوی یې پر بشري جرمونو تورن کړي او ددې لپاره یې گڼ شمېر اسناد هم وړاندې کړي، خو د ټاکنو کميسيون د قانون د تطبیق په برخه کې ځان ناگاره واچوه، د کورنیو چارو وزارت او سترې محکمې ته یې دامسئله حواله کړه، هغوی هم د (نرا) غوندې سترگې پټې کړې او ویې لیکل چې نه بابا هېڅ خبره نه ده، دې ټولو هېڅ گناه نه ده کړې، نه یې کابل وران کړی، نه یې تنظیمي جگړو کې برخه اخیستې، نه یې یو عسکر د چاپر عزت او عفت تېری کړی، نه یې د چاپر سرونو مېخونه ټکوهلي او نه یې چېرې لوټ او تالان کړی دی، دا داسې سیاسي پرنښتې دي چې له گناه او خطا پاکې دي!!

دواړو ارگانونو، کورنیو چارو وزارت او سترې محکمې پرې د بې گناهی مهرونه ولگول او د انتخاباتو کميسيون هم په هسکه غاړه اعلان وکړ چې دادی "الا بلا به گردن ملا" مورځو دامسئولیت هغوی ته حواله کړ چې پولیس او قاضي یې نه ملامتوي، نو مورځه کاره یو چې چا باندې حکم کوو چې دا گناه گار دی که نه دی؟ یو شمېر نور کانديدان بیا داسې دي چې نه د (بدو) دي او نه د (بنو) هسې دشهرت نشې پسي اخیستي او ځان یې کانديد کړی، دوی فکر کوي چی مورځو هسې هم نه

کامیابېرو راځه ځان مشهور کړه گوندې سبا گټونکي کانديد يو څه راکړي ، ځينې وايي څه دټاکنو په نږدې کېدو سره به ديو قوي کانديد په گټه تېرشو يو څه نغده مغده او راتلونکي کې کومه څوکۍ مقام خو به راکړي ، په همدې وجه دکانديدانو شمېر يو نيم درجن ته ورسېد. که چېرې دټاکنو کميسيون داساسي قانون او خپله دټاکنو دقانون تطبيق ته جدي پاملرنه کړې وای، نو نن به دکانديدانو دا بسندور جوړ نه وای . دکانديدانو دا دومره اوږد لسټ نه يوازې دانتخاباتو کميسيون ته ستونزې راولاړوي او دانتخاباتو لگښت لوړوي ، بلکې ولس ته هم ستونزې پيدا کوي ، يوزيات شمېر خلک د ووت کارت په ۱۸ عکسونو کې دخپلې خوبڼې کانديد په پيدا کولو کې له ستونزو او تېروتنو سره مخامخېږي ، سره له دې چې د ۱۸ کانديدانو له جملې څخه يو زيات شمېر په دې نه بريالي کېږي، چې زيات شمېر رايې ترلاسه کړي، ټول ووتونه تقسيم کړي او انتخابات دويم پړاو ته پاتې شي . خو دگڼو کانديدانو شتوالي کې د دا ډول خطرونو احتمال وي . د ۱۸ کانديدانو له شتوالي څخه داسې څرگندېږي، چې ځينې يې له انتخاباتي کمپاين څخه يوازې او يوازې دخپل شهرت، مالي گټو او راتلونکي کې دنورو مادي او نامشروع گټو دخوندي کولو او گټلو په نيت ولاړ دي او يو شمېر افغان ضد ، اسلام ضد او افغانستان ضد کانديدان بيا انتخاباتي کمپاين دخپلو ناوړه اهدافودبيان لپاره بنه فرصت او طلايي چانس گڼي . دا ډول اشخاصو ته په نورمالو شرايطو او نورو چارو کې هېڅکله هم داسې تبليغاتي امکانات نه برابرېږي لکه انتخاباتي کمپاين ،

خودې ټولو نادودوسره سره مور هيله لرو چې افغان ملت به له دې
ناخوالو او ازمېښتونو څخه بريمن راووخې او ملت دښمنه عناصر
به لا پسې مختوري او کوزگوري شي .
دهمداسې ورځې په ارمان .

د فاتحي اعلان

دا ليکنه هم د «قلموال» جريدې پر ۱۳۸۳ ل کال په (۲) مه گڼه کې خپره شوې ده.

اساسي قانون: پلار

لويه جرگه: مور

ملگري ملتونه: بېواکه قاضيان

د امريکا متحده ايالتونه: کوربانه

د جرگې غړي: ورونه

جمعيت، نظار شورا او ټول ستمي گوندونه: تربوران

حکومت: بې تفاوته خپلوان

افغان ملتیان: احتياط کاري ورپرونه

مشاور وزيران: د لستونې ماران

د جمعيت، نظار شورا او نورو ستمي ډلو دهغې اوږدې،

دښمنۍ، د حکومت د بې کفایتۍ او د خپلوانو د مضر

احتياط له امله، د اساسي قانون (شلمه ماده) په حق رسېدلې

ده «انا لله وانا اليه راجعون»! د اساسي قانون د دې مادې ټولو

خپلوانو او د لويې جرگې وکیلانو ته په خورا درنښت او

خواشینۍ سره خبر ورکول کېږي، چې سر له سبا د ټول هېواد په

کچه د بنځینه وو فاتحه په کابل کې د ملگرو ملتونو د ځانگړي دفتر (یوناما) په مرکزي او ټولو سیمه ییزو دفترونو او د نړینه وو، معیوبینو او معلولینو فاتحه د کابل په عیدگاه جومات او د ولایتونو او ولسوالیو په جامع جوماتونو کې د درې ورځو لپاره اخیستل کېږي. د مرو شویو او وژل شویو اشخاصو په چارو کې زموږ خبریال او سیاسي مبصر لیکي چې که ډېر ژر د اساسي قانون د (۱۶)مې مادې غم ونه خوړل شي، نو دا ماده هم د شلمې مادې پر برخلیک اخته کېدی شي، نو له همدې امله له ټولو کورنیو او بهرنیو ملامانانو څخه په ډېر درنښت هیله کېږي، چې د فاتحې د مراسمو په بهیر کې پر شلمې مادې د ویر او تبصرې په ترڅ کې د شپاړسمې مادې رنځور حالت ته هم نغوته او اشاره وکړي.

د اعلان پای

د ناسمې سرشمېرنې ناسمې اغېزې

دا لیکنه د «قلموال» جريدې پر ۱۳۸۳ ل کال په (۲) مه
کڼه کې خپره شوې ده.

سرشمېرنه د بشري موضوع ترڅنګ یوه مهمه سیاسي موضوع هم ګڼل کېږي، په افغانستان کې هره سیاسي او قومي ډله د خپلو حقوقو د اثبات او ترلاسه کولو لپاره سرشمېرنه د یوې مهمې وسیلې په توګه کاروي، هېڅوک هم پر خپل واقعي شمېر قانع نه دي او هېچا ته هم خپله شمېر په سمه توګه معلوم نه دی، هره ډله د خپل شمېر په زیاتونه کې دومره مبالغه کوي، که دا د فرضيې د یو اړخ په توګه ومنل شي، نو د افغانستان نفوس به تر اوسني حالت څو ځله زیات شي، همدغه عوامل، نانتدری او جنجالونه په افغانستان کې د یوې دقیقې سرشمېرنې اړتیا تر بله هر وخته زیاته په ډاګه کوي، یوه دقیقه سرشمېرنه به د هر چا د حقوقو برید، حد او حدود وټاکي او د شمېر د زیاتونې او کمونې په پلمه به د زیاتو امتیازاتو ترلاسه کولو او د نورو د حقوقو د غصبولو مخه ونیسي، خو که سرشمېرنه هم د سیاسي غرضونو تر سیوري لاندې ترسره شي او په قصدي او ناقصدي ډول په کې درغلی وشي او بیا همدا ناسمه سرشمېرنه د ټولني د بېلابېلو پارکو ترمنځ د سیاسي، ټولنیزو، اقتصادي، پرمختیایي او نورو امتیازاتو او حقوقو د وېش مصداق وګڼل شي، نو په ټولنه کې ډېرې زیاتې ستونزې

راولاولای شي، یوې خوا ته تر خپل ټاکلي حده زیات امتیاز او بلې خوا ته زیات زیان رسېږي. د حقوقو د ناندولۍ په دغسې یو حالت کې عدالت له منځه ځي او یو لوری مجبورېږي، چې د خپلو حقوقو د اعادې لپاره مبارزه پیل کړي او بل لوری هڅه کوي له هرې ممکنې لارې تر خپل استحقاق پورته امتیاز خوندي کړي، دا حالت د دواړو لوریو ترمنځ د ذهني او فزیکي ټکر سبب ګرځي او په پای کې دواړو لوریو ته زیان رسېږي، کېدی شي ناسمه سرشمېرنه په لنډمهالي توګه یوه لوري ته ګټه ورسوي، خو په وروستی نتيجه کې یې هېڅ لوري ته ګټه نه شته، دلته به د ټولني دژوندانه پر ځینو مهمو خواوو د ناسمې احصایې منفي اغېزو ته لنډه اشاره وکړو.

۱- پر سیاسي برخه: په افغانستان کې د احصایې د ناسمې بنوونې یا ناسمې اخیستنې یو اساسي علت همدا سیاسي اړخ دی، څوک چې په افغانستان کې قومي، سیمه ییزو او ژبنيو مسایلو ته لمن وهي او یایې تردې عنوان لاندې ګوندونه او ډلې جوړ کړي دي، هغوی د سیاسي امتیازاتو د ترلاسه کولو لپاره احصایه د یوې اساسي وسیلې په توګه کاروي، که په افغانستان کې اوسنۍ سرشمېرنه بیا هم په سمه توګه وانه خيستل شي او په شعوري یا ناشعوري ډول درغلي په کې وشي، نو دې ډول تېر ته به بڼه لاس ته جوړ شي، ځینې قومي ډلې تر خپل استحقاق پورته او ځینې به کښته امتیاز ترلاسه کړي. یوشمېر سیاسي امتیازونه کېدی شي هرې سیمې یا ولایت ته د هغوی د نفوسود مجموعي شمېر له مخې په پام کې ونیول شي، د بېلګې په توګه د پارلمان

څو کي که د ناسمې احصايې له مخې ووبشل شي ځيني ولايتونه به زيانمن شي او ځيني به زيات امتياز ترلاسه کړي، هغه ولايتونه چې د ناسمې احصايې له مخې ورته خپل حق نه دی رسېدلی هغوی به دخپل حق لپاره هڅه کوي او هغوی چې زيات امتيازات ترلاسه کړي خپل امتيازات به خوندي کوي، په دې وجه سياسي بحران او ټکر ته لار اوارېږي، ددې پرځای چې د هېواد وده وکړي له کړکېچ سره مخامخېږي او کورنی بحران منځته راځي.

۲- پر ټولنيزه برخه: دولت د ټولنيز عدالت د تامين په خاطر مجبور دی د هېواد د هرې سيمې د ټولنيزو اړتياوو د پوره کولو او اجتماعي بنسټيزو لپاره د سيمې نفوس په پام کې ونيسي او د هغوی د شمېر له مخې ورته پانگه بېله کړي، خو که دلته هم عرضه د ناسمې احصايې پر بنسټ ولاړه وي او تقاضا تر هغې زياته وي، نو په واقعيت کې د خلکو مشکل نه حلېږي او ځينو سيمو ته چې تر تقاضا او استحقاق پورته امتياز ورکړل شوی په دې حالت کې هم د ملت پانگه بې ځايه لگول کېږي، دا حالت په هېواد کې ټولنيزه ناانډولې رامنځته کوي. د ټولني د ناانډولې وروستي حالت نارضايتي او بيا ټکر دی، اکثره هېوادونه غواړي د ټولنيزې ناانډولې له بحرانه ځان وژغوري او نه غواړي په خپل هېواد کې يې يوه سيمه پر بلې هغې برلاسې شي، په دې ډول به هغه يوه سيمه ټول عمر د محکوميت او بله د حاکميت احساس وکړي، په ټولنه کې د افراط او تفريط د حالت ټينگښت په پای کې د ټولې ټولني د بربادې سبب کېږي.

۳- پر پرمختیایي یا ودانیزه برخه: په افغانستان کې د فردي مساوات او عدالت د تامین لپاره په کار ده، چې په ټول هېواد کې متوازنه پرمختیا رامنځته شي او په متوازنه پرمختیا کې د هېواد هر وگړی د هېواد هر گوت کې چې اوسېږي له خپلو مساوي حقوقو برمخېږي، د متوازنې پرمختیا لپاره هم بڼه مصداق دقیقه سرشمېرنه ده، که دولت سره د هېواد د هرې سیمې، ولایت یا ولسوالۍ دقیقه احصایه موجوده وي، نو دولت کولای شي د هغې سیمې د نفوسو په پام کې نیولو سره د ښوونې او روزنې مرکزونه، روغتونونه، وړوکتونونه، فابریکې او نورې پرمختیایي ادارې او نور اړتیا وړ مرکزونه جوړ کړي. د ساري په توگه که یوه ولسوالۍ کې یو لک تنه ژوند کوي، په هغې کې دوه روغتونونه خو که بله کې چې پنځوس زره تنه ژوند کوي هغې کې څلور روغتونونه جوړ شي، نو په داسې حالت کې اجتماعي عدالت تامین نه شو او د خلکو ترمنځ توپيري چلند وشو، د خلکو د مشکل د حل لپاره تر ټولو بڼه معیار همدا د نفوسو معیار دی، البته جغرافیایي ستونزې، موقعیتونه او ځینې نور مسایل هم د استثنا توپه توگه د منلو وړ دي، خو د متوازنې پرمختیا لپاره بڼه معیار د نفوسو شمېر دی، ځکه چې که په هېواد کې متوازنه پرمختیا رامنځته شي، د خلکو ترمنځ د نارضايتۍ احساس له منځه ځي، ملي یووالی لا ټینگېږي او دا کار د ټولني د لاپرمختیا سبب گرځي.

محکمه خپله د محاکمې وړ ده

دا لیکنه هم د «قلموال» جریدې پر ۱۳۸۳ ل کال په (۲) مه گڼه کې خپره شوې ده.

په یو کتاب کې مې لوستي وو: "خلکو به ویل داپلانی دومره سپین سترگی دی، چې له کالیو سره دې په سترگو کې راننوزي، خو ما نه منل ځکه چې سترگې خو ډېرې کوچنۍ دي سپرې له کالیو سره څه چې یوماشی په کې ننوزي څومره سپرې په عذابوي، خو کله چې لږ رالوی شوم نو پوی شوم چې خلک له کالیو سره څه چې له بسته بسته موټرو، تعمیرونو او بلډنگونو سره دسپرې په سترگو کې راننوزي، پروڼ یې هېڅ نه لرل، خونن یې موټرې، بلډنگونه او تعمیرونه ولاړ دي، خو چې ورته ووايې دادې له کومه کرل؟ نو فوراً به ځواب درکړي کوم؟ څه شی؟ داڅه دي بابا داڅو هېڅ هم نه دي، نو دې ټولو سره دې په سترگو کې راننوزي، نو زه هله پوی شوم چې له کالیو څه چې له غټو غټو مانیو سره هم سپرې دچاپه سترگو ورننوتی شي. " لکه څنگه چې په طبیعت کې ډېر څیزونه دانکشاف په حال کې دي او انساني ژوند خو ترهرڅه زیات د ودې په حال کې دی، نو په دې سترگو کې راننوتل هم بېخي ډېر پرمختګ کړی دی. اوس خلک له بسته بسته بنارونو، ولایتونو، مملکتونو، لویو لویو جنایتونو سره دسپرې په سترگو کې راننوزي. یانې سپین سترگی تردې حده زیاته

شوي چې نور نو هېڅ سترگې او عقل پرې کار نه کوي، په تېره بيا په سياسي برخه کې. په افغانسان کې به د هېڅ سياسي گوند مشر په دې پر نه کړې چې ده گڼې افغانستان کې کوم وران کار کړی، د دوی په وينا ټول ناوړه کارونه مقابل طرف کړيدي او که کوم ځای کې ده نه کوم ورانی او خطا شوي داهم مقابل لوري پرې تحميل کړيدي .

له استاد رباني سره چې کېنې نو ته به هېڅ فکر ونه کړې چې په روسيې کې چاپ شوي شپاړس نيم زره مليارده افغانۍ دده په نازکو گوتو د تنظيمي جنگونو لپاره لگول شوي دي، که د انجينر حکمتيار پلويانو سره کېنې، نو هېڅ به د اثابته نه کړې چې دوی گڼې پر کابل بنار توغندي اورولي، که د انجينر احمد شاه مسعود له پلويانو سره کېنې، نو هېڅکله به پرې ثابته نه کړې چې دوی هم چېرې پلونه، پلگوتي او بنارونه نړولي، يايې هم له روسانو سره اوربند کړی او يايې هم له وحدت حزب او اسلامي حزب سره په جگړو کې دکابل پراخه برخه ورانه کړې او افغانستان کې يې د قومي جنگ د پيل لپاره هڅې کړي دي. د عبدالعلي مزاری، کریم خليلي، اکبري او محقق پلويانو سره چې کېنې هغوی خو بېخي دامنې نه چې دوی هم کوم مېخ بې ځايه کارولی او ټکوهلی او يايې چاته بې ځايه دمړي نڅا ور بنودلې ده. د دوستم پلويان خو هېڅکله دانه مني چې ددوی عسکرو دې چېرې هم دچا ور ټکولی وي او خلک دې ددوی د عسکرو له ژبې او لاس څخه ازار شوي وي، دوی دخپل سياسي ژوند په ټول بهير کې دهېچا پرکور برید نه دی کړی، لنډه دا چې

دا ټول بې ازاره توتکی دی، د دې ټولو د بې گناهیې ثبوت هغه وخت وړاندې شو چې کله دا انتخاباتو کمیسیون د کانديدانو په اړه وویل که څوک پرې څه نیوکه لري، نو کمیسیون ته دې ولېږي. تر دريو ورځو په کمه موده کې پرجنرال دوستم، کریم خلیلي او حاجي محمد محقق تر (۱۱۵) زیات تورو په پورې شول چې اکثره په کې د بشري ضد جرمونو تورو نه وو، کېدی شي پر بناغلي قانوني او نورو کانديدانو هم تورو نه وو، یا کمیسیون ته نه وي رسېدلي او یا هم کېدی شي هغوی پرې ځان غلی کړي وي، څرنگه چې دا انتخاباتو کمیسیون ډېر زیات قوت نه لري، نه د اساسي قانون او نه هم دخپل انتخاباتي قانون د تطبیق وس لري نو مسئولیت یې له خپل سره تېر کړ او خبره یې کورنیو چارو وزارت او محکمې ته راجع کړه، هغوی هم د نر غوندي سترگې پټې کړې، سم له لاسه یې حکم او فتوه صادر کړل چې لگېدلي تورو نه نامستند او بې بنسټه دي او دا درې واړه بناغلي بې ازاره توتکی دي، نو ماته بیا هغه د سپین سترگې خبره رایاده شوه چې دې وطن کې رښتیا هم دروغو او سپین سترگې بڼه انکشاف کړی دی. وگورئ له بسته بسته بنارونو، د هېواد له پایتخت، له دې دومره ولایتونو، وراڼیو، دکابل بنار له (۶۵) زرو وژلوشویو بناریانو سره دسړي په سترگو کې راننوزي، افرین دې په دې جرئت !! او بل دې پردې اخلاقي جرئت افرین وي چې ویل یې تورو نه مستند نه وو، عجیبه خو داده، چې اکثره وخت قاضي په قیاس استدلال کوي، چې له دې ایت شریف او حدیث شریف څخه قیاس دادی. یو چاویل: یوشی دی گرد دی، ژېر

دی ، تریو دی ، لاس کې ځایېږي ، نو سړی خپله پوهېږي چې نارنج دی . خو چې بیا هم څوک نه پوهېږي سړی به څه ووايي؟! ایا دکابل ښار وړانې ثبوت نه دی ، ایا دکابل ښار (۶۵) زره وژل شوي ښاریان سند نه دی ، آیا ددې اشخاصو خپل خپل مطبوعات سند نه دی ، ایا خپله دکورنیو چارو وزارت او دسترې محکمې ودانۍ سندونه دي چې څو څو توغندي یې دهمدې تنظیمي جنگونو پروخت پر سینه ورتش کړي دي ؟ دا د دنیا په تاریخ کې یو ډېر بدرنگه مثال دی ، چې دیومملکت دوه ستر ارګانونه اجرائیه اوقضایه (پولیس او قاضي) دې همزمان پر

جنایتکار پرده

وغوروي ، دوی

هغه دعوامو په

اصطلاح غږ په

پر پټوي .



وايي

دسورلی په یوه

موټر کې گڼ

ځلك ناست وو ، له یوه څخه دباد خطا وشوه نورو ځان ناگاره کړ ، دده پر شرم یې پرده خوره کړه ، چې څه گڼې موږ لاشه نه دي اورېدلي ، خو خطا شوي شخص به خپله پښه دموتیر پر یوه ټیم راکشوله او هڅه یې کوله چې هغه ته ورته اواز تولید کړي او په دې ډول یې غوښتل چې داگڼې دموتیر ټیم او دده دپښې ترمخ

دټکر اواز و، نه دده هغه اصله خطا، دده داهڅه په دې خاطر وه چې نوره سورلی تېریاسي. خو په سورلی کې یو تن چې دده دې حرکت د پریه تنگ کړ، له لږ جرئت څخه کار واخیست، نو پر ورو یې ورته وویل: "ماما دغې چاره خو دې ورته وکړه، چې د بوی چاره به یې څنگه کړې؟" دې سره خطا شوی شخص پر اصلي موضوع پوه شو، نو اوس هم ولس دې سترې محکمې او کورنیو چارو وزارت ته وایي چې تاسې خو ددې کاندیدانو دغې چاره وکړه خپله غاړه مو بنده کړه او دوی مو بې گناه وبلل، خو د بوی چاره به یې څنگه وکړې، دا دکابل ورانی او دهېواد نوره ویجاړي داهم تاسو ورودانوی که نه دا کار خپله دوی ته ورپرېدی؟



زه نه پوهېږم چې پر کورنیو چارو وزارت او سترې محکمې یا پولیس اوقاضي باندې به انتقاد دڅومره سزا سبب شي، خو دا باید هم وویل شي چې زموږ مظلوم ولس پر هرڅه پوهېدلی که څوک جنایتکار او غله ته د اتل لقب هم ورکړي، نو ولس یې پېژني او که څوک پر رښتینو اتلانو خاورې هم واړوي، نو بیا هم ولس پرې پوهېږي، که ستره محکمه او کورنیو چارو وزارت هرڅومره هم ترسیاسي فشار لاندې وای باید داسې پرېکړه یې نه

واي كړې ، خپل تاريخ يې نه واي بدرنگ كړې . لږ تر لږه يې ځان غلى نيولى واي او چاته يې د بېگناهي سند نه واي وركړې ، عجيبه خبره خو داده چې دوى له خلكو نه دمجرمينو د جرمونو سندونه غواړي . نو دوى ته هم داسوال راجع كېږي چې ايا تاسو ته بڼاغلي دوستم ، خليلي او محقق هم دخپلې بېگناهي سند وړاندې كړې چې تاسو دهغه له مخې هغوى بې ازاره مرغى وگڼلې كه څنگه؟ د دوستم ، خليلي او محقق كيسونو خو ستاسو په وينا اسنادو ته اړتيا درلوده ، ايا د عبدالحفيظ منصور او لطيف پدram موضوع، چې دواړه په جار نارې وهي چې افغانان نه دي هم اسنادو ته اړتيا لري؟ بل تاسو سندڅه ته وايئ؟ خلك ، مړي ، وړاندى ، بناړونه ، هديرې ؟ سند نه دى ؟ افرين دهغه قاضي او هغه پوليس پرضمير شي ، چې تر داسې پرېكړې وروسته هم ورته په خپله بستره كې آرام خوب ورځي ؟

د ښاغلي حامد کرزي يو سياسي جرئت

دا لیکنه هم د «قلموال» جریدې د ۱۳۸۳ ل کال په (۲) مه نېټه کې خپره شوې ده.

د تېرو دوه نیمو کلونو په بهیر کې د ښاغلي حامد کرزي سیاست د زیات احتیاط یو علت شاید دا وي، چې نړیوالې ټولنې او په سر کې یې د امریکا متحده ایالتونو، نه غوښتل خپل افغاني کورني ائتلافي ملگري، چې په دولت کې یې تر خپل استحقاقه زیات اوپورته امتیاز ترلاسه کړي، په لنډه موده کې له دې امتیاز څخه محروم شي، په خپله کورنیو جنګسالارانو هم هڅه کوله چې د ټوپک د زور تر څنګ ځانته د «جهاد» او «مقاومت» په نامه د مشروعیت نورې لارې چارې ولټوي. خو د دې ټوپکوالو واکمنو سپین سترګي تر دې بریده ورسېده، چې له ځان پرته یې نور هېچا ته هم مجاهد نه ویلي، ان خپلو استادانو ته، که څه هم د افغان ولس او نورو اکثره مجاهدينو په نظر دوی رښتیني مجاهدين نه وو، هر وخت یې د ائتلافونو او سازشونو له لارې ځان قدرت ته رسولی او په سیاسي ډګر کې مطرح کړی دی. لنډه دا چې په خپله د عام ولس او د ملت د دیموکراتو شخصیتونو په ذهن کې د دوی پر وړاندې کرکه موجوده وه. دوی نه یوازې په نامشروع ډول زیات واک ترلاسه کړی و، بلکې زیاته هڅه یې کوله چې خپل واک وځواک نور هم زیات کړي، د ښاغلي کرزي او نړیوالې ټولنې له خوا د روانې شوې دیموکراتیکې او سمونپالې پروسې پر وړاندې یې

زیات خنډونه را ولاړ کړي وو. پر ښاغلي کرزي د ولس له خوا ډېر زیات انتقادونه وو، چې ولې له دې جگړه مارانو خپله لاره نه بېلوي، د ښاغلي کرزي د محبوبیت گراف د هغه د واکمنۍ په پیل کې ډېر پورته و، خو کله چې د کورنیو جگړو یو زیات شمېر اصلي لوبغاړو ته په دولت کې زیاته ونډه ورکړل شوه، نو دې گراف متوسط او ددې اشخاصو واک په دوام سره نزولي حالت خپل کړ، د سیاسي کتونکو په نظر که ښاغلي کرزي له دې ډول څوکۍ پالو او ملت ناخوښو اشخاصو څخه خپله لاره نه وای بېله کړې، نو ددې ډېر امکان و، چې ډېر خلک به په انتخاباتو هډو گډون ونه کړي او یا به کم خلک کرزي ته رایه ورکړي، بل که ښاغلی کرزي کامیاب هم شي ایا همدا اشخاص او همدا کابینه به ولس ته د منلو وړ وي او دوی به هېواد ته څه گټه ورسولای شي؟ ښاغلی کرزي کېدی شي د خپلې واکمنۍ له پیله دې نیمگړتیا ته متوجه و، خو د ائتلافي حکومتونو مجبوریتونه همدا سې وي، خو اوس هم بڼه او مناسب وخت و، چې کرزي صیب له ملیشه یي واکمنو او دهغو له قومندانانو څخه خپله لاره بېله کړه، خلکو همپس کرزي صیب ته ویل چې ښاغلي محمد قسیم فهمیم ستا په لستونې کې د ولس له بریده ځان ژغورلی او ستاسوله شهرت او محبوبیت نه د خپل ځان په گټه کار اخلي، که دی رښتیا هم لکه څنګه چې دی یې وایي په ولس کې مطرح سیاسي شخصیت وي، نو په مستقل ډول دې ټاکنو ته ودرېږي، هله به معلومه شي، چې دی په ولس کې څومره رایې لري، کله چې ښاغلي کرزي اعلان وکړ، چې محمد قسیم فهمیم

به په راتلونکو ټاکنو کې زما مرستیال نه وي، نو د خلکو زړونه باغ باغ شول او دايې د کرزي يو ستر سياسي جرئت وباله، ولس شکر وويست، چې د جمهوري رياست د معاونيت پوست کې له داسې يو شخص څخه خلاص شو، چې د کابل په وړانيو کې يې غټ لاس درلود. د يوې سروې له مخې په سلو کې (۹۵) خلکو د کرزي دا عمل په غوڅه تائيد کړ، يوازې (۵) په سلو کې خلکو د احتياط په قيد وويل چې اوس به فهم د ټاکنو د گډوډولو لپاره هڅه کوي. ولس نه يوازې د بناغلي کرزي په دې عمل خوشاله دی، بلکې پردې هم ډېر خوشاله دی، چې کرزي وويل: «که په راتلونکو ټاکنو کې بريالی شم، نو ائتلافي حکومت نه جوړوم او زما د تېر حکومت کمزوري همدغه ائتلافي حالت و» خدای (ج) دې وکړي چې بناغلی کرزی په انتخاباتو کې تر بري وروسته رښتيا هم يو مسلکي او نا ائتلافي حکومت جوړ کړي.

قلموال، ټوپکوال او نړيوال

دا ليکنه د «قلموال» جريدې د ۱۳۸۶ ل کال په (۱) ګڼه کې ددې جريدې د سريزې په توګه خپره شوې ده.

درې لسيزې کېږي چې افغانستان د ټوپکوالو په منګولو کې راګير دی، ځينې وختونه داسې وو، چې ټوپکوالو په کې په يو نه يو ډول مشروعيت درلود، هغه وخت کې دوی د جنگ له مشروعيت سره سره ځينې نور ناوړه کارونه تر سره کول، ولس بيا هم په چوپه خوله زغمل. د بن تر کنفرانس او دنوي حکومت تر جوړېدو وروسته هيله دا وه چې نور به نو ټوپک، قلم او منطق ته ځای پرېږدي او د زورواکۍ دوران به پای مومي. کله چې د نړيوالو عمل څرګند شو، خبره تر بدو بدتره شوه، په پيل کې خلکو فکر کاوه چې نړيوال ځواکونه به له دې زورواکو څخه وسلې واخلي، خو وروسته څرګنده شوه چې دوی دا قومندانان ځان ته دومره نږدې کړل، چې خپل باډيګارډان يې مقرر کړل، دې سره نو د زورواکانو مړۍ لا غوړه شوه، خو موده وړاندې د همغو ياغي قومندانانو له جملې څخه درېو غټو قومندانانو، جنرال عبدالرشيد دوستم، جرئت او امان الله ګذر د دولت پر وړاندې بغاوت او د دولت پر حيثيت يې تېری وکړ، يو د هېواد ملي بيرغ او د ولسمشر د عکس توهين وکړ، بل لوی

څارنوال ته لاس واچاوه او درېيم د دولت پوليس بې وسلې کړل او ويې ټکول، خو کله چې له نړيوالو ځواکونو سره د دوی دا عمل مطرح شو، هغوی وويل چې دا خو نو د حکومت خپله معامله ده او موږ په کې غرض نه لرو، کله چې له هغوی څخه پوښتنه وشوه، چې يو جابر چې په جوزجان کې د هېواد ملي بيرغ راکوزوي، د حکومت د والي د له منځه وړلو هڅه کوي، او د هغه طالب ترمنځ چې په هلمند کې د حکومت پر والي برید کوي څه تفاوت دی؟ نو هېڅ منطقي ځواب يې نه درلود، حقيقت دادی چې دا زور واکي له ځينو بهرنيو منابعو سره رابطې لري، خپله دين محمد جرئت د هغو نيمه رسمي ملپشو مشري کوي، چې همدا اوس د بهرنيانو ساتنه او هغوی ته د اجيرو عسکرو په توگه خدمت کوي، نو دوی بهرنيو ځواکونو ته ددغه خدمت په مقابل کې دا مجوز او صلاحيت تر لاسه کړی، چې د حکومت د تکليف سبب شي. د نړيوالو (د يوه بام او دوه هوا) دا سياست تر اوسه پورې روان دی، که حالت همداسې روان وي، نو د عدالت د تطبيق لپاره به هېڅکله لاره اواره نه شي، نه به کار د هغه اهل ته وسپارل شي، نه به د ټوپک منطق ختم شي او نه به د قلم منطق واکمن شي، ټوپکوال به د خپل د ټوپک پر زور اود نړيوالو په ملاتړ خپل جیبونه نور هم ډک کړي، اود وسله وال قوت تر څنگ به پر پانگوال قوت هم بدل شي، په آینده کې به دولسو اکې محور هم د همدوی په لاس کې وي، عامه ذهنيتونه به هم اغوا کوي، کلونه کلونه به ظلمت او وحشت د ولسواکې او دولت په نامه پر ولس حاکم وي، غوره بېلگه يې په ولسي جرگه کې ځينې ټوپکوال پانگوال دي، چې له

دې دواړو وسایلو څخه یې د خپل ځان د حاکمیت لپاره کار واخیست او د خلکو مخالف اوس د خلکو د نماینده په توګه امتیاز تر لاسه کوي، بله بېلګه یې هغه رسنۍ دي، چې په یو نه یو ډول یې سلسله همدې توپکوالو پانګوالو ته رسېږي.

له نړیوالو او د افغانستان له حکومت څخه د قلموالو هیله داده، چې خپلې لنډ مهالې ځانې ګټې په پام کې ونه نیسي، د عدالت د تطبیق لپاره دې هر اړخیزې هلې ځلې وکړي، قانون او عدالت دې پر ټولو یو شان تطبیق کړي، هم پر توپکوالو، هم پر پانګوالو، هم پر سیاستوالو، هم پر غریبانو او هم پر قلموالو.

د همداسې یو ارمان د عملي کېدو په ارمان.

ولسمشر كرزى يې ګټې او مخالفين يې لوتې

دا ليکنه هم د «قلموال» جريدې پر ۱۳۸۶ ل کال په (۱) ګڼه کې چاپ شوې ده.

په تېرو پنځو کلونو کې پر ګڼو ستونزو سربېره يوزيات شمېر مثبت او ګټور کارونه هم تر سره شوي، چې د افغاني ټولني د هر اړخيزې بيا رغونې او نوې جوړونې په برخه کې ډېر مشر واقع شوي دي، په تېرو پنځو کلونو کې دوه لويې جرګې جوړې شوي، چې يوې د افغانستان لپاره زعامت وټاکه او بلې يې نوې اساسي قانون تصويب کړ، د جمهوري رياست لپاره په ازاده او ديموکراتيکه فضا کې انتخابات وشول، د ولسي شورا او ولايتي شوراګانو لپاره انتخابات تر سره شول، دا هغه سياسي پرمختياوې وې، چې پر دې لنډ وخت يې کېدن ناشوني بنکارېده او د خلکو په فکر کې هم نه ګرځېدل. افغانستان په تېرو پنځو کلونو کې له نړيوالې انزوا څخه راوکښل شو، اوس افغانستان د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې څلورپنځوس سياسي نماينده ګۍ لري او همدغه راز په افغانستان کې د نړۍ د پنځه دېرش هېوادونو سفارتونه فعال دي، د ملګرو ملتونو شل نماينده ګۍ فعاليت کوي او تر (۱۳۰) زيات نړيوال سازمانونه او انجورګانې پر کار بوخت دي، د عامې روغتيا او بنسټونو او روزنې په برخه کې هم د پام وړ پرمختګ شوی دی، د ټول هېواد

په کچه شپږ ویشته لوی روغتونونه، خوارلس کلینیکونه او یو سلو شل شخصي کلینیکونه جوړ شوي دي، د زده کوونکو شمېره له یو میلیون څخه شپږ میلیونو ته پورته شوه، په پنځو کلونو کې د ټول هېواد په کچه د درې زره او پنځه سوه بنوونځیو ودانۍ نوې جوړې شوې دي، یوزر او پنځه سوه نورې هم د جوړېدو په حال کې دي، دغه راز په ټول هېواد کې دوه سوه پنځه او یا دینې مدرسې هم جوړې شوي دي، چې شپېته زره طالب علمان په کې زده کړې کوي، همدارنگه په هر ولایت کې یو یو عالي دارالمعلمین جوړ شوی او د پوهنتونونو شمېر د ټول هېواد په کچه (۱۹) ته رسېدلی دی، چې د محصلینو شمېره یې څلوېښت زرو تنو ته پورته شوې ده.

د کلیو پراختیا او بیارغونې په برخه کې (۱۰۲۰۷) پروژې تکمیل شوي او د مخابراتو په برخه کې تر لسو زیاتو شرکتونو (اووه سوه میلیونه) ډالره پانگه اچولې، د هغو بهرنیو او کورنیو موسسو او خصوصي شرکتونو شمېر چې په افغانستان کې یې پانگه اچولې (اووه زرو) او د ټولې پانگې رقم یې پنځه ملیارده ډالرو ته رسېږي، دغه راز په سلگونو نور مهم کارونه تر سره شوي دي. په مجموعي ډول په تېر و پنځو کلونو کې له نړیوالې ټولني څخه نږدې شل ملیارده ډالره مرسته را جلب شوې ده، سربېره پر دې ولسمشر چې هر کله هر هېواد ته سفر کړی په لسگونو او سلگونو ملیونه ډالره مرسته یې را جلب کړې، خود ملت غټ تشویش او انتقاد په دې کې دی، چې دا ټولې را جلب

شوي مرستي پر خپل ځای او د ولس په درد نه لگېږي، د دوی مخالفان لکه طالبان او نور د دولت بیا رغول شوي پروژې له منځه وړي، مکتبونه سيزي او روغتونونه ويجاړوي، د دولت دولتي مخالفان بیا په درغلی او کرپشن ککړ دي او جمهور رئیس چې څه په سارا کې گټي، دوی یې په کور دننه لوتي، تر څو چې دولت د دغو حکومتي او نا حکومتي مخالفانو پر وړاندې یو قوي دریغ غوره نه کړي، ډېره سخته ده چې دا مرستي ولس ته ورسېږي، دا مرستي اوس د اوبو هغه سربند ته ورته دي، چې ډېرې اوبه پرې سوري وي، خو د لارې په اوږدو کې له هر سوري څخه دا اوبه بېرته وځي او اصلي ځای ته بیا ډېرې کمې اوبه رسېږي او یا هېڅ نه رسېږي.

د افغانستان دولت

په دوو جبهو کې

دا لیکنه د ((قلموال)) جریدې پر ۱۳۸۶ ل کال د په (۱) ګڼه کې خپره شوې ده.

د بن کنفرانس په توافقاتو او تر هغه وروسته پراوونو کې د نړیوالې ټولنې او د افغانستان د حکومت یوه غټه اشتباه دا وه، چې ټوله توجه یې یوازې تر حکومت بهر مخالفینو (طالبانو) ته واړوله او هغه ډلې یې بېخي له یاده ووتلې، چې تر طالبانو دمخه یې افغان ولس ته خپله بدرنگه ماضي پرې ایښې وه او اوس د امریکایي ځواکونو په زور یو ځل بیا واک ته رسول شوې وې. دې کې هېڅ شک نه و، چې افغان ولس له طالبانو تر پوزې رسېدلی و، خو پخوانیو تنظیمونو په تېره بیا شمال ټلوالې هم د خلکو په څڼو کې ګلونه نه وو ایښي، بلکې په کورنیو جګړو کې یې تر ټولو بد ریکارډ درلود. دولت او نړیواله ټولنه ورو ورو له ښکته شویو طالبانو سره په جنګ کې پرېوتل. دولت د داخلي ریفورم او اصلاحاتو پرځای د طالبانو پر ضد جګړې ته ترجیح ورکړه، څرنگه چې خلک د دولت له یو شمېر زورواکو جنګیالیو څخه نا ارامه شول، نو طالبانو دخپل بهرني ملاتړ تر څنګ له دې حالت څخه هم ښه ګټه پورته کړه او د زور او رضا له لارې یې د خلکو په منځ کې بیا ځالي جوړې کړې، پر کلیوالي سیمو د بهرنیو ځواکونو بې

رحمه بمباری او د هغو په ترڅ کې د بې شمېره ملکي وگړو وژنه، د طالبانو تېر ته بڼه لاستی برابر کړ او هغوی یې له دولت څخه د ولس د لرې کولو په هیله کې تر ډېره حده بریالي کړل. له بلې خوا د طالبانو پخوانۍ مخالفې جبهې یا په څرگندو الفاظو پخوانۍ او اوسنۍ شمال تلوالې چې هر وخت یې د بهرنیو ځواکونو له موجودیت او لاسوهنې څخه د خپل ځان په ګټه کار اخیستی، له دې ترینګلي حالت څخه لا ګټه پورته کړه او په دولت کې یې خپل موقف لاپسې قوي کړ. ان تر دې پورې چې د دولت هر اصلاحي حرکت یې له وسلوال چیلنج او ګواښ سره مخامخ کړ. دوی له بهرنیو ځواکونو سره د ساختماني، اقتصادي او امنیتي قراردادونو او همدارنګه د دولت له څوکیو څخه د نامشروعو ګټو له لارې پر یوه ستر اقتصادي قوت بدل شول، اوس نه یوازې د یوه نظامي قوت په توګه مطرح دي، بلکې د اقتصادي ځواک په کار اچولو سره یې اجیرې رسنۍ هم په کرایه رانیولي او عامه ذهنیت هم اغوا کولای شي، غوره مثال یې څو رسمي او نا رسمي جنګیالي لکه دوستم، جرئت، امان الله ګذر او نور دي، چې د امنیتي کمپنیو په نامه یې خپلو او خپلوانو ته جوازونه اخیستي او په دې کمپنیو کې یې خپلې پخوانۍ ملېشې ځای پر ځای کړي، په دې ډول په اصطلاح، د خارجي کمپنیو ساتنه کوي او هغوی یې په مقابل کې موتبي له پیسو ډکوي. په دې ډول د دې خلکو ملېشې هم خوندي شوي او په اصطلاح قانوني بڼه ورکړل شوي او پیسې هم ترلاسه شوي، د افغانستان په تېر دېرش کلن سیاسي بهیر کې وسلې او پیسې دوه هغه اساسي عناصر وو، چې د پوهې، اخلاقو، عدالت او حقوقو ځای یې نیولی دی. په همدې خاطر که جرئت، ګذر، دوستم او نور هر ډول عمل ته لاس اچوي، د خطر احساس نه کوي، نو که خلک له

دې اشخاصو څخه تر پوزې راشي، نو له طالبانو پرته د خلاصون بله هېڅ مرجع نه شته.

د دوو ولس د بنمنه عناصرو پر وړاندې د نړيوالې ټولنې دوه گونې چلند، افغانستان له داسې يوه سخت ناوړين سره مخامخولای شي چې تر تېرو ناوړينو به يې د خطر احتمال زيات وي. د بهرنيو ځواکونو او د افغانستان د دولت دا چلند، حکومت د ولس په عامه ذهنيت کې د بې باورۍ له بحران سره مخامخوي او مشکلات لاپسې ژوروي. دې کې هم شک نه شته حکومت ددې پوره وس نه لري، چې پر يوه وخت له دواړو مضرو پديدو سره جگړه وکړي يوازېنۍ مرجع چې بايد له حکومت سره هر اړخيزه پوځي او سياسي همکاري وکړي، هغه نړيواله ټولنه ده، چې د دولت داخلي مخالفين د دوی د الوتکو او تورو ترسيوري لاندې ژوند ته دوام ورکوي، نړيواله ټولنه چې په هلمند، زابل، کندهار او نورو سيمو کې د دولت د يوه مخالف وسلوال لپاره بې دوه پنځوس (۵۲B) الوتکې پورته کوي او د يوه طالب په خاطر ټول کلی له خاورو سره برابروي، ولې د هغه باغي قومندان پر ضد چې په شبرغان کې د حکومت والي کلابندوي او د وژلو هڅه يې کوي او د زرگونو افغانانو قاتل گڼل کېږي، د خپلو الوتکو تشه يوه گزمه نه ورلېږي؟ څو چې نړيوال ځواکونه او د افغانستان حکومت د نږدې او لرې زورور او کمزوري خطر تر منځ تفاوت ونه کړي او يا لږ تر لږه د دولت ټولو مخالفينو ته په يو نظر او موافقينو ته په يوه سترگه ونه گوري، ډېره مشکله ده، چې ددې مشورې سر پيدا شي، جنگ به همداسې دوام کوي د افغانستان ودانۍ به ورو ورو تباه کېږي او نړيوال ځواکونه به هم بلاخره د شوروي اتحاد د پوځونو پر برخليک اخته کېږي. هغه وخت بيا د شمال ټلوالې ملېشې دوی د ډوبېدو له

خطر سره نه شي ژغورلای، حکه چې دا ملېشې، په لږ تغیر سره له
پخواني شوروي اتحاد سره هم ملګرې وې.

ناتو او ائتلاف ځواکونه او قومي تصفيه

دا ليکنه د «قلموال» جريدې پر ۱۳۸۶ ل کال په (۳) مه
مېنه کې چاپ شوې ده.

د ائتلاف او ناتو ځواکونه ورو ورو هغه حالت او عمل ته ورنږدې شوي چې د شوروي د پوځونو د يرغل پر مهال هغوی په پښتون مېشتو سيمو کې تر سره کاوه. شورويانو داسې فکر کاوه چې په افغانستان کې به د پښتون مېشتو سيمو د خپلو له لارې د افغاني ټولني د واک عنعنوي سيستم بدل کړي او دوی به د خپلو څو تنو لاسپوڅو له لارې پر افغانستان واکمن شي، نو په همدې وجه يې په ټول افغانستان کې نږدې دوه نيم مليونه کورونه وړان کړل او سلامتي سيمې او ولسوالۍ يې له وگړو تشې کړې، ټول افغانستان خوپه تېره بيا کونړ، تنگرهار، پکتيا، خوست، پکتیکا، کندهار، هلمند، فراه، زابل او نورې هغه سيمې وې، چې روسانو ډېرې زياتې ځپلي، د ائتلاف او ناتو ځواکونه هم په قصدي يا نا قصدي ډول هغې مرحلې ته رسېدلي چې روسان په کې واقع وو. پر ودونو بمباري، پر جنازو بمباري، د شپې له خوا پر کليو بمباري ټول هغه شباهتونه دي، چې د روسانو له چلندونو سره سمون خوري، په تېرو شپږو مياشتو کې لږ تر لږه لس زره کسان په جنوب او جنوب شرق کې د ژوند له نعمت نه بې برخې شوي، چې ددې مطلق اکثريت ملکي وگړي دي. سره له دې چې د ملکي وگړو پر وژنه د افغانستان ولسمشر حامد کرزي څو ځله خپله

ژوره خواشيني څرگنده او دناتيو او ائتلاف ځواکونو ته يې خپله اندېښنه په ډاگه کړه، خو هغوی لکه چې په افغانستان کې هېڅ حکومت نه وي، د ولسمشر په خبره او اندېښنه سر نه گروي. ناتو او ائتلاف ځواکونه په حقيقت کې هغو خلکو ته د خپل عمل سزا ورکوي چې د اوسني دولت مشر حامد کرزي ته يې په ډېره مينه، اخلاص او اتفاق رايه ورکړې او دا عامه وژنه او قومي تصفيه دهمغه عمل «انعام» دی. که نړيوال ځواکونه او دهغوی کورني تالي ختي، مخبرين او جاسوسان پر دې فکر کې وي، چې د طالب او القاعده له نامه څخه په غلطې استفادې به د اکثريت د قومي تصفيا او عامه وړانې له لارې خپلو شومو هدفونو ته ورسېږي او کورني مخبرين به د پرديو په زور، ځان اکثريت او پر دولت واکمن کړي، نو دا خوب دې د افغانستان تېر تاريخ او د عوامو په اصطلاح اوبو ته تېر کړي، د چنگيز، هلاکو، انگرېز او روس پر وړاندې دې د افغانانو د جگړو تاريخ وگوري، هغوی هم ډېرې قومي وژنې وکړې، ډېر کله منارونه يې جوړ کړل، ډېر سرونه يې تر خاورو لاندې کړل، خوبيا هم په پای کې په خپله مات شول، داسې مات شول چې د ځان د راټولولو وس يې هم پيدا نه کړ. يو ځل بيا بهرنيو ځواکونو ته وايو، هغه څوک چې تاسو په غېږ کې نيولي او تاسو ته ناسم رپورټونه درکوي، دا اشخاص نه تاسو، نه افغانستان او نه دې نظام ته وفادار دي، دوی له روس او ايران سره د يارانې ډېر پخواني تارونه لري، دوی ستاسو له زور او ځواک څخه گټه پورته کوي، د خپلو او خپلو بادارانو د ارمانونو لپاره

کار کوي او که تاسې خپل چلندونه بدل نه کړي، نو پريو ډېر ناوړه
برخليک به مو اخته کړي.
وما علينا الا بلاغ

د شگونونځي سوحگونه د ژوند سوحگونه

دا لیکنه د «قلموال» جریدې د ۱۳۸۶ ل کال په (۲) ځلې کې دهغې د سربزې توگه راغلې ده.

کله چې جاپان په دویمه نړیواله جگړه کې ماتې وخوړه او درانه زیانونه ورته واوښتل، نو سم له لاسه ورسره د جاپان د بیارغونې مساله مطرح شوه. دا چې بیا رغونه باید له کومه ځایه پیل شي او څه ډول پیل شي؟ په دې باب گرم بحثونه وشول، د جاپان په پارلمان کې ځینو وکیلانو وویل، چې جاپان باید زراعتي شي، ځینو وویل جاپان باید صنعتي شي، له دې لارې به هم جاپان اباد شي او هم به د جگړې د ناوړین جبره وشي، خو د پارلمان یو وکیل وویل: «(جاپان باید انساني شي)» «انساني په دې مانا چې موږ باید تر هرڅه دمخه تعلیم ته توجه وکړو، کله چې موږ په تعلیمي ډگر کې زیات پرمختګ وکړو، هم خپل هېواد صنعتي او هم زراعتي کولای شو، خو که علم ونه لرو، نه په زراعت او نه په صنعت کې پرمختګ کولای شو» همغه و چې جاپان تر هر څه دمخه او تر هر څه زیات تعلیم ته پاملرنه وکړه، نن جاپان هغه هېواد دی چې هېڅ نالوستی شخص نه لري، له همدې کبله د نړۍ تر ټولو پرمختللی هېواد دی. دا چې په افغانستان کې ولې د تعلیم مخه نیول کېږي، ښوونځي تړل کېږي او سوځول کېږي، دا څه تصادفي خبره نه ده، په افغانستان کې د جگړې اوربلوونکي

پر دې پوهېږي چې کله یو چا تعلیم وکړ، هغه د انسانیت او سریتوب مدارجو ته رسېږي او کله چې څوک په انساني ارزښتونو سمبال شو، په هغه کې د زغم، تحمل او ښه ژوندانه روحیه پیاوړې کېږي او دا ډول اشخاص بیا په اسانۍ نه حاضرېږي، چې د چا په مقابل کې ناشعوري وسلواله جگړه وکړي. نو د افغانستان فزیکي دښمنان مخکې تر دې چې په یوه سیمه کې اساسي جگړه پیل کړي، فکر کوي هلته باید د جگړې لپاره ذهني محیط برابر کړي او د جنگ لپاره پراخه بشري قوه په پام کې ونیسي، کله چې په افغانستان کې د پخواني شوروي د یرغل پرمهال افغانانو جهاد او جنگ پیل کړ، نو یو شمېر بهرنیو او کورنیو کړیو افغانستان کې ښوونځي په ښه کړل، ښوونه او روزنه یې په کمونستي رژیم پورې وتړله او دا یې له کفر او الحاد سره معادل وگڼله، سره له دې چې افغان ولس له زده کړې سره مینه لرله، خو د روسانو پر ضد د جگړې عامه روحیه دا وه چې ښوونځي باید وسوځول شي، په نتیجه کې په ټول افغانستان کې نږدې درې نیم زره ښوونځي ویجاړ او وسوځول شول او د نږدې اوه ملیونو افغانانو د زده کړې مخه ونیول شوه، ددې وقفې په نتیجه کې په هېواد کې داسې یو نالوستی قشر راوتوکېد، چې د تعلیم په انډول د وسلې له کلتور سره ډېر نږدې و. دا نسل بیا د یوې ارزانه بشري قوې او نسبتاً وړیا کارگر په توګه په پاکستان او ایران کې استخدام شو او د پردیو هېوادونو د مانیو په ابادونې یې خپله انرژي ولګوله. اوس یو ځل بیا یو شمېر ګاونډي هېوادونه په تېره بیا ایران او پاکستان غواړي له هغه زوړ فورمول څخه کار واخلي، یو ځل بیا زموږ پر

هېواد د تيارو لمن خوره او د رڼا لاره ډب كړي. پاكستان پخوا د جهادي فعاليتونو په ترڅ كې د افغانستان بنوونځي تباھ كړل او دا ځل پاكستان او ايران دواړه په گډه غواړي دطالبې فعاليتونو په بهير كې د افغانستان بنوونځي يو ځل بيا د اور له كومي تېر كړي. طالبانو كه لږ عقل هم لرلای، نو له تېرې تجربې څخه يې بايد ښه پند اخيستی وای، نه يې بايد د پاكستان او نه يې هم د ايران هيلې پوره كړې وای، دوی ته يو ځل تجربه شوه، چې حكومت په څو طالبانو او ملايانو نه چلېږي، نو كه دوی چېرته د حكومت كولو ارمان لري، هم بنوونځي ورته پكار دي او كه ژوند كول غواړي، هم بنوونځي ورته په كار دي. د دنيا په تاريخ كې به ډېر كم مثالونه پيدا شي، چې كوم سياسي يا نظامي حركت دې د مكتب او تعليم مخالفت وكړي، موږ له نړيوالې ټولنې څخه هيله كوو چې د بنوونځيو د سوځولو په برخه كې د ايران او پاكستان د اوږدې ستراتيژۍ مخه ونيسي، له طالبانو څخه مو غوښتنه ده چې نور نو د رڼا مخالفت ونه كړي، د بنوونځيو له سوځولو لاس واخلي او زموږ معصوم كوچنيان پرېږدي، چې په آرامه د خپلې مور، خپل كلي، خپل جومات او خپل بنوونځي په لمن كې په مينه درس ولولي او خپل راتلونكي ته پانگه جوړه كړي.

هر څه رانه واخله خيال او فكر مې مه وژنه
دې كې مې وطن ته لوی تاوان ليدلی دی.

د نړيوالې ټولنې پاملرنه: د افغانانو لپاره يو طلايي چانس

دا ليکنه د «قلموال» جريدې د ۱۳۸۶ ل کال په (۲)مه
گڼه کې چاپ شوې ده.

په نړۍ کې کمو ټولنو او ولسونو ته داسې يو چانس برابرېږي، چې د ټولې نړۍ په تېره بيا د شتمنو هېوادونو د پاملرنې وړ گرځي، پر افغانستان باندې د پخواني شوروي د يرغل پر مهال افغانستان ته د ټولې نړۍ د ځواکمنو هېوادونو پام را واوښت، خو هغه وخت نړۍ پر دوو قطبونو وېشل شوې وه او پوځي انډول په نړۍ کې نسبتاً برابر بربنېدې. دې پوځي او سياسي انډول هغه وخت افغانستان ته ځکه زيات زيان ورساوه، چې هر يوه په افغانستان کې د خپلې خوښې نظام د راوستلو لپاره پوره پوځي امکانات رالېږل، دې کار جگړه اوږدوله او د افغانانو د بشري زيان کچه يې اوچتوله، د يوه اوږده، خونړي، نا اټکله او نا انډوله جنگ په نتيجه کې د جگړې يو لوری (شوروي پلو) کمزوری او له ماتې سره مخ شو. لويديزې او په اصطلاح ازادې نړۍ چې د شوروي په حذف سره په افغانستان کې خپل اصلي ارمانونه او تشويشونه بريالي او حل وگڼل، نو افغانستان يې له څېرمه هېر کې، همدا وخت پر افغانستان د تنظيمي گډوډۍ

یوه ترخه خپه تحمیل شوه او ورپسې د طالبانو سخت دريځی او تريخ نظام واکمن شو، دې حالاتو لس کاله دوام وکړ او په نتیجه کې د افغانستان زیاتره شتمنی، فرهنگ او د اقتصاد شیره وزبېنل شول، د طالبانو او امریکې د متحده ایالتونو تر منځ د تکر په نتیجه کې د طالبانو نظام ړنگ شو، نو د نړیوالو پاملرنه یو ځل بیا افغانستان ته را واوونته، د نړۍ د پاملرنې له امله په افغانستان کې نه یوازې د سیاسي نظام ړنگ بدل شو، بلکې د هېواد د فزیکي بیارغونې په برخه کې هم ډېر گټور گامونه پورته شول، خو دا گامونه بیا هم دومره نه دي، چې د هېواد د خلکو ټولې هیلې او اړتیاوې دې خړوب کړي. د شمېرنو له مخې پر افغانستان باندې د شوروي د يرغل پر مهال د افغانستان پر خپلو شتمنیو سربېره، په مجموعي ډول (۹۵) ملیارده ډالره پخواني شوروي اتحاد او (۶۵) ملیارده ډالره د امریکا متحده ایالتونو او د هغو ملگرو، په افغانستان کې د جنگ د دوام لپاره لگولي دي، که ددې ټولو پیسو تخریبي ظرفیت محاسبه کړو، نو افغانستان ته یوازې په مالي برخه کې په سلگونو ملیارده ډالره زیان ور اوونستی دی. په تېرو شپږو کلونو کې د نړیوالې ټولنې د ټولې شوې مرستې یا وعدو کچه نږدې د پرشو ملیاردو ډالرو ته رسېږي، دا په داسې حال کې ده، چې ددې پیسو تر نیمايي زیاته برخه په یوه نه یو ډول بېرته د همدې مرستندویه هېوادونو او په هغو پورې تړلو موسساتو له خوا، له افغانستان څخه ایستل شوې او پاتې نیمايي یې هم د هېواد په داخل کې د پوره ټولنیزو او دولتي ظرفیتونو د نشتوالي له امله، په مناسب ډول نه ده لگول شوې. د

ځينو شمېرنو له مخې افغانستان لږ تر لږه دوه سوه ميليارده ډالرو ته اړتيا لري، چې له جگړې راپيدا شوي ټول ټپونه پرې ورغول شي او د ټولني اساسي فزيکي او فرهنگي جوړښت پرې جوړ شي. خو له دې سره سره د نړۍ له خوا چې کومې مرستې همدا اوس افغانستان ته ورکړل شوي، که دا هم په سمه بڼه او کيفيت لگول شوې وای، د نوې رغونې لپاره به يې اساساً بڼه کار ورکړی وای. که چېرته په هېواد کې جگړه له منځه تللې وای او دجنگ نوې څپې نه وای راتوکېدلې نو کېدی شول، چې په حکومت کې د هغو کسانو لمن هم ژر ټوله شوې وای چې همدا اوس يې په نامشروع توگه د حکومت د واک او ځواک اساسي رگونه نيولي او لاهم گډوډي ټوکوي او د نور امتياز په لټه کې دي. اوس په افغانستان کې په حقيقت کې دوه ډلې د بې ثباتۍ لپاره سخت لېوال دي، يوه ډله د طالبانو تحريک دی، چې په بنکاره او څرگند ډول يې د حکومت او ټولې نړۍ په مقابل کې جگړه پيل کړې او بله د حکومت په داخل کې يو شمېر هغه ډلې دي، چې له روسيې، ايران او ځينو نورو هېوادونو سره خواره اړيکي لري او په اوسني سياسي ترمينالوژۍ کې «د ملي جبهې» په نوم نومول شوي ده. د طالبانو او ددې ډلې د مخالفت توپير دادی، چې دوی د نړيوالې ټولني له مرستو څخه برخمن دي، هم د حکومت امتيازات اخلي، هم د نړيوالې ټولني د دوستۍ وياړ لري او هم د هغوی پر وړاندې، په پټو غونډو او ناستو کې، د ايران او روسيې له هيلو سره سم حرکت کوي، دوی له همغې ميډيا څخه چې د غرب په تېره بيا د امريکا د متحده ايالتونو په مالي لگښت ميدان ته راوتلې، د ايران

د کلتوري يرغل، مذهبي او سياسي اهدافو لپاره کار اخلي او هم د تصنعي ديموکراسۍ په بنودلو سره ځان د طالبانو د مخالفينو په توگه څرگندوي او امریکا ته ځان نږدې کوي، په نتيجه کې دواړه ډلې هم طالبان او هم پخواني شمال ټلواله (اوسنۍ ملي جبهه) دواړه د هېواد په بې ثباتۍ کې د اساسي عاملينو په توگه کار کوي. دا دواړه يوه د هېواد په جنوب او بله په شمال کې سوله او ثبات گواښي، د شمال ټلوالې د خطر امکاناتو ته بايد په دې هم زيات پام وشي، چې د دوی خطر ډېر نږدې دی. د طالبانو او شمال ټلوالې د نامشروع حرکتونو په نتيجه کې کېدی شي زموږ هېواد يو ځل بيا له سياسي بحران سره مخامخ شي او که حالت همداسې په منفي ډول دوام وکړي، ددې امکان شته چې د نړۍ يو شمېر هېوادونه ورو ورو له افغانستان څخه خپلې پېښې سپکې کړي، دا احتمال هم شته چې گاونډي هېوادونه په تېره بيا پاکستان له غربي نړۍ سره موافقې ته ورسېږي او د افغانستان سياسي برخليک يو ځل بيا پاکستان ته ور حواله کړي، پاکستان غربي نړۍ ته په ذهن کې دا خبره کېښولې، چې د لوديزې نړۍ د گټو د خونديتوب په تضمين د افغانستان د سياسي ادارې او کنترول وس لري، نو په دې وجه به پاکستان د يوه احتمال په توگه د پخوا په څېر هم د غربي نړۍ مرستې تر لاسه کړي او هم به د افغانستان پر برخليک لوبې وکړي او دا هغه حالت دی، چې تر دې د مخه يو ځل په افغانستان کې پېښ شوی و. کېدی شي د پاکستان اصلي چارواکي په دې محاسبه کې تېروتي وي، ځکه که نړيوال ځواکونه له افغانستان څخه ووځي او نړۍ يوځل بيا

افغانستان هېر کړي. افغانستان به يو ځل بيا د سيمه ييزو ځواکمنو هېوادونو د سيالۍ پر ډگر بدل شي، دا ځل ايران په سيمه کې هغه هېواد دی چې تر پخواني حالته ډېر غښتلی او د اتومي وسلو د درلودلو په درشل کې دی، په افغانستان کې يې هر اړخيزې مذهبي، سياسي او ژبنۍ ريښې ځغلولي او د يو شمېر اقليتونو د حقوقو مدعيان يې هم په لوړه بيه رانيولي، روسيه هم يو ځل بيا د يوه غښتلي پوځي او اقتصادي قوت په توگه څرگندېږي، چين او هند د سيمي غټ اقتصادي قوتونه دي. په دې سيمه ييزو قوتونو کې روسيه، هند او ايران د پاکستان اساسي سيالان دي، هېڅکله هم دې ته حاضر نه دي، چې په افغانستان کې د پاکستان پراخ نفوذ وزغمي، په نتيجه کې به يو شمېر پاکستان ضد ډلې او قوتونه منسجم کړي او په افغانستان کې به يو ځل بيا داسې جگړه پيل شي چې دا ځل کېدی شي، د هېواد سياسي هويت او ځمکنۍ بشپړتيا هم له گواښ سره مخامخ کړي، نو اوس د ټولو هېوادپالو افغانانو دا دنده ده، چې په دقيق ډول د هېواد کورني او بهرني دښمنان تشخيص کړي، د هغوی له نيتونو، توطیو او حرکتونو څخه ټول هېوادوال خبر کړي او د هغو مخه ونيسي. د نړيوالې ټولنې له دغې پاملرنې څخه چې اوس يې افغانستان ته لري، بايد تر خپلې وروستۍ کچې گټه پورته کړي، له دې حالت څخه بايد داسې گټه واخيستل شي، چې د افغانستان ټول ټپونه پرې ورغول شي او مهم ضرورتونه پرې پوره کړي، افغانستان بايد په خپلو پښو ودرېږي، له گاونډيو سره په واک و ځواک کې برابر شي آن تر دې چې په هر ډگر

کې دخپلو گټو د ساتنې او پالنې وس لري، مور بايد د خپلو گاونډيو همېشني گواښ ته همېشه متوجه اوسو، د تل لپاره پر پرديو مرستو ډډه ونه لگوو، د نړيوالو مرستې، کومکونه او ځواکونه به همېشه نه وي، خو زموږ د گاونډيو رقابتونه او گواښونه کېدی شي، همېشه وي او په تېره بيا تر هغه وخته پورې چې موږ کمزوري يو.

احمدی نژاد په افغانستان کې نژادي پارونې کوي

دا لیکنه د «قلموال» جریدې د ۱۳۸۶ ل کال په (۲)مه
گڼه کې چاپ شوې ده.



د ایران د اخوندانو
رژیم چې داسلامي
جمهوریت تر چتر
لاندې د اسلام په
نامه جوړ شوی ،
په حقیقت او
ماهیت کې د اسلام
روح نه تمثیلوي.
دوی هم لکه د یو
شمېر نورو سیاسي
ملایانو په څېر دین

او مذهب د خپلو سیاسي اهدافو د خونديتوب وسیله گرځولې،
خپلو مخالفینو ته یې له دین او مذهب څخه یو لخوا به منطق جوړ
کړی او خپل مشروع او نا مشروع مخالفین پرې له منځه وړي. په

شرقي ټولنو په تېره بيا په اسلامي نړۍ كې ځينو ډلو د دين د احكامو خلاف له دين څخه يوه داسې وسيله جوړه كړې، چې كه هر سياسي گروپ په پيل كې ونيوله، نو د همغه شوه او خپل مخالف پرې په اسانۍ سره وهلاي او ټكولای شي. د ايران اخوندانو هم په پيل كې اسلام جر كړی (نيولی) دی، خو په اسلام كې هم دوی ټول اسلام ته نه، بلكې يوازې جعفري فقهې يا شيعه مذهب ته ترجيح وركوي. د ايران شيعه اخوندان غواړي په نورو اسلامي هېوادونو كې د شيعه اقليتونو له لارې خپله مذهبي پراختيا او د هغې ترچتر لاندې خپله فاشيستي نظريه او هيله بري ته ورسوي. دوی د ايران له طبيعي منابعو نه په گټې اخيستو سره غواړي په نورو هېوادونو كې شيعه لږكي د خپلو حكومتونو پر ضد راوپاروي او هلته سياسي او ټولنيزه بې ثباتي رامنځته كړي. دوی په لبنان، عراق، افغانستان او ځيني نورو هېوادونو كې همدا اوس دا جنگ گرم ساتلی او په ځينو هغو هېوادونو كې چې شيعه گان په كې نه شته هلته بيا د فارسي ژبې د پراختيا او كلتوري يووالي تر نامه لاندې خپل فعاليتونه كوي، لكه تاجكستان او د منځنۍ اسيا ځيني نور هېوادونه. ايران په افغانستان كې د جهاد په كلونو كې د اهل تشيع اته بېلابېلې ډلې جوړې كړې او بيا يې د «حزب وحدت اسلامي افغانستان» په نامه سره متحدې كړې، دا ډلې اوس كله سره بېلې او كله سره يو ځای وي، ريموټ كنټرول يې د ايران په لاس كې دی، راتولول او بېلول يې د ايران له خوا كېږي، القاب، تخلصونه او نومونه يې د ايران له خوا ټاكل كېږي، چاته شيخ، چاته اخند، چاته

حجة الاسلام او چا ته ايت الله لقبونه او رتبې ورکول کېږي، ږيري، تورې لونگۍ او سليقې يې په ايران کې ډيزاينېږي او بيا افغانستان ته صادرېږي، چا ته د قم مدرسې جوړوي، چا ته «خيابانونه» چا ته «دانشگاوي» او چا ته هم «استانونه»، چا ته «تلويزونونه» او چا ته «کوثر»، «نور»، «نورين» او «تمدن» خو دا ټول داستانونه چې گورې سر يې دلته او بېخ يې ايران ته رسې. د افغانستان په حکومت کې هم د پاکستان ځای اوس ايران نيولی، ايران که هر څه وغواړي کولای يې شي، حتی حکومت يې له ډاره امریکايانو ته هم نه شي ويلای، کله چې ایرانی وسله ونيول شي، نو بيا د حکومت ځيني ايران پلوه ډنډورچيان وايي، چې دا نو په «تور بازار» کې نيول شوې، له دې څخه معلومېږي، چې يوازې د ايران وسله په تور بازار کې اخیستل شوې او بيا دلته خرڅېږي او د نورو ټولو هېوادونو وسلې په «سپين بازار» کې ايران اوس په هرات، باميان، ميدان وردک، کابل، غزني، فراه، نيمروز، بلخ او نورو ولايتونو کې د مذهب تر چتر لاندې پراخ نژادي کمپاين پيل



کړی، خپلو پلويانو ته پيسې، وسلې او امکانات لېږي، چې هم په حکومت کې حساسې سياسي څوکۍ ترلاسه کړي، هم ځمکې راوښيي، هم ځان ته مخصوص ښارگوټي جوړ

کړي، چې سبا ته د ایران د سیاسي اهدافو لپاره ښه وسایل برابر شي. که د افغانستان حکومت په ملي کچه د ایران د لاسوهنې مخه ونه نیسي، نو یو وخت به افغانان د ایران د هر اړخیز یرغل د دفعې او رفعې لپاره ډېره زیاته قرباني ورکړي او د شوروي تر یرغل به هم افغانستان ته په زیاته او درنه بیه پریوزي.

د مذهب د عوه دې پرې رده سړي خوره
ستا د عوه هله صحیح ده چې انسان شې.

د افغانستان اساسي قانون او انتخابات

دا لیکنه په کابل کې د ودان افغانستان د موسسې له خوا
د انتخاباتو په اړه په یوه جوړ شوي سیمینار کې اورول
شوې او هم په رڼا مجله کې چاپ شوې ده.

د انتخاباتو قانونیت: په افغانسان کې د انتخاباتو د
قانونیت تر ټولو غټه او معتبره سرچینه د افغانستان اساسي قانون
دی. ددې قانون (۴، ۳۳، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۷، ۸۳، ۸۴، ۸۵) ماده په
مستقیم او نامستقیم ډول د انتخاباتو او د هغو د څرنګوالي یادونه
کوي:

۴ مه ماده: په افغانستان کې ملي حاکمیت په ملت پورې
اړه لري، چې په مستقیم ډول یې په خپله یا یې استازو له لارې
عملي کوي.

۳۳ مه ماده: د افغانستان اتباع د انتخابولو او انتخابېدلو
حق لري.

۶۰ مه ماده: د جمهوري ریاست کاندید د خپلو مرستیالانو
نومونه د ځان له کاندیدولو سره یو ځای ملت ته اعلاموي.

٦١ مه ماده: جمهور رئيس د رايې ورکونکيو د ازادو،
عمومي، پټو او مستقيمو رايو له لارې په سلو کې تر پنځوسو زياتو
رايو په ترلاسه کولو انتخابېږي.

• د جمهور رئيس وظيفه تر انتخاباتو وروسته د پنځم کال
د غبرگولي په لومړۍ نېټه پای ته رسېږي.
• د جمهور رئيس د کار تر پای ته رسېدو دمخه د نوي
جمهور رئيس د ټاکلو لپاره انتخابات له دېرشو تر شپېتو ورځو
پورې موده کې کېږي.

• که چېرې په لومړي پړاو کې له کانديدانو څخه يو هم
ونه کړای شي چې په سلو کې تر پنځوسو زياتې رايې ترلاسه
کړي، انتخابات د دوهم ځل لپاره د انتخاباتو نتايجو دنېټې تر
اعلان وروسته د دوو اوونيو په اوږدو کې تر سره کېږي، دا
ځل هغه دوه تنه کانديدان په انتخاباتو کې برخه اخلي چې
په لومړي پړاو کې يې تر ټولو زياتې رايې ترلاسه کړې وي.

• د انتخاباتو په دويم پړاو کې هغه څوک چې د رايو
اکثريت ترلاسه کړي، جمهور رئيس گڼل کېږي.

• که چېرې د جمهوري رياست يو کانديد د رای گيرۍ
د لومړي يا دويم پړاو په جريان او يا تر انتخاباتو وروسته او يا
د انتخاباتو د نتايجو له اعلان څخه پخوا مړ شي، نوي
انتخابات د قانون له حکمونو سره سم کېږي.

٦٢ مه ماده: څوک چې جمهوري رياست ته
کانديدېږي، بايد د لاندنيو شرطونو لرونکی وي:

- ۱- د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغان مور او پلار څخه زېږېدلی وي او د بل هېواد تابعیت ونلري.
 - ۲- د کاندیدو پر ورځ يې عمر تر څلوېښتو کلونو لږ نه وي.
 - ۳- د محکمې له خوا د بشري ضد جرمونو او جنایت په ارتکاب او يا له مدني حقوقو څخه په محرومۍ محکوم شوی نه وي.
- هېڅ شخص نشي کولای له دوو دورو زیات د جمهور رئیس په توګه وټاکل شي.
 - په دې ماده کې راغلی حکم د جمهور رئیس دمرستيالانو په برخه کې هم تطبیقېږي.
 - ۶۷ مه ماده: د جمهور رئیس د استعفی، عزل، مړینې او يا په صعب العلاجه ناروغۍ د اخته کېدلو په صورت کې چې د وظیفې د اجرا مخه نيسي د جمهور رئیس لومړی مرستيال د جمهور رئیس واکونه او وظيفې په غاړه اخلي.
 - جمهور رئیس خپله استعفی په خپله ملي شورا ته اعلاموي.
 - د صعب العلاجه ناروغۍ تثبیت د هغه طبي هئیت له خوا کېږي چې ستره محکمه يې ټاکي.
 - په داسې حالاتو کې د نوي جمهور رئیس د ټاکلو لپاره په درې میاشتو کې دننه ددې اساسي قانون د یوشپېتمې مادې له حکم سره سم انتخابات کېږي.

• د جمهور رئیس مرستیالان ددې اساسي قانون له حکمونو سره سم کولای شي ځان جمهوري ریاست ته کاندید کړي.

۸۳ مه ماده: د ولسي جرگې غړي د خلکو د ازادو، عمومي، پټو او مستقیمو انتخاباتو له لارې انتخابېږي.

• د ولسي جرگې د کار دوره د پنځم کال د چنگاښ په لومړۍ نېټه د انتخاباتو د اعلان څخه وروسته پای ته رسېږي او نوې شورا په کار پیل کوي.

• د ولسي جرگې د دورې تر ختمېدو دمخه له دېرشو څخه تر شپږتو ورځو پورې موده کې د ولسي جرگې د غړو انتخابات کېږي.

• د ولسي جرگې د غړيو شمېر د هرې حوزې د نفوسو د شمېر په تناسب زیات نه زیات تر (۲۵۰) کسانو پورې دی.

• انتخاباتو په قانون کې باید داسې تدبیرونه ونيول شي چې انتخاباتي نظام د افغانستان د ټولو خلکو لپاره عمومي او عادلانه استازیتوب تامین کړي او د نفوسو په تناسب دې له هر ولایت څخه په اوسط ډول لږ تر لږه دوه بنځینه وکیلې په ولسي جرگه کې غړیتوب ترلاسه کړي.

۸۴ مه ماده: • د مشرانو جرگې غړي په لاندې ډول انتخاب او ټاکل کېږي.

۱- دهرې ولایتي جرگې له غړيو څخه یو تن دمربوطې جرگې په انتخاب، د څلورو کلونو لپاره.

۲- د هر ولايت د ولسواليو د جرگو له غړيو څخه يو تن،
دمربوطو جرگو په انتخاب، د دريو کلونو لپاره.

۳- پاتې درېيمه برخه غړي دمعلولينو او معيوبينو د دوو تنو
او کوچيانو د دوو تنو استازيو په گډون د هېواد له خبيرو او
تجربه لرونکو کسانو څخه د پنځو کلونو لپاره دجمهور رئيس
له خوا ټاکل کېږي.

• جمهور رئيس له دې اشخاصو څخه په سلو کې پنځوس
بڼځې ټاکي.

• هغه شخص چې د مشرانو جرگې د غړي په توگه
انتخابېږي، په مربوطه جرگه کې خپل غړيتوب له لاسه
ورکوي او دده پر ځای د قانون له حکمونو سره سم بل
شخص ټاکل کېږي.

۸۵مه ماده: دا ماده د ملي شورا دغړيتوب لپاره د
کانديدانو شرايط په ښوته کوي. د ولسي جرگې لپاره د عمر
(۲۵) کاله او د مشرانو جرگې لپاره (۳۵) کاله قيدوي.

۸۶ مه ماده: د ملي شورا د غړيو انتخاباتي وسيتې، د
انتخاباتو د څارنې خپلواک کميسيون له خوا د قانون له
حکمونو سره سم خپرل کېږي.

دغه راز د اساسي قانون (۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۲، ۹۷، ۱۰۰) ماده
د ولسي جرگې د داخلي چارو لپاره انتخاباتي عناصر لري.
د اساسي قانون شپږم فصل، ۱۱۰ مه ماده د لويې جرگې
په باب ده، په دې ماده کې راغلي چې لويه جرگه دملي

شورا له غړيو او د ولايتونو او ولسواليو د جرگو له رئيسانو جوړېږي.

۱۳۸ مه ماده: د ولايتي جرگو په باب ده.

دغه راز په اساسي قانون کې په ځينو نورو ځايونو کې هم په ضمني او تلمیحي ډول د انتخاباتو او يا د انتخابي جرگو د جوړښت او په هغو کې د رایو څرنگوالي ته اشاره شوې ده.

د افغانستان تر اساسي قانون وروسته دقانونيت بله مرجع د انتخاباتو هغه قانون دی، چې د انتخاباتو د خپلواک کميسيون له خوا جوړ شوی او دې اساسي قانون کې يې د جوړېدو سپارښتنه شوې: دې قانون په (۱۱) څپرکو او (۶۹) مادو کې د انتخاباتو څرنگوالی رانغاړلی دی. دا قانون اوس په ولسي جرگې کې تر کتنې او څيړنې لاندې دی.

د انتخاباتو مشروعيت: د انتخاباتو تر قانونيت وروسته بل مهم ټکی چې د انتخاباتو لپاره ډېر مهم دی، هغه د ټاکنو مشروعيت دی. د ټاکنو د مشروعيت لپاره دغه لاندې څو ټکي ډېر مهم دي:

• د انتخاباتي کميسيون ناپييلتوب: کوم شی چې د انتخاباتو د مشروعيت لپاره مهم دی، هغه دادی چې د انتخاباتو ناظمين بايد يې طرفه، ناپييلي او ناگوندي اشخاص وي، چې د ټولو کانديدانو د باور وړ وگرځي.

• شفافیت: بل ټکی چې د انتخاباتو د مشروعیت لپاره مهم دی، هغه د انتخاباتو د پروسې یا بهیر شفافیت دی، هر ډول، ابهام، شک او د پوښتنو نه ځوابونه د انتخاباتو مشروعیت ته زیان رسوي.

• درایو کمیت: د رایو وړ اشخاصو او رایو ورکوونکو د شمېر زیاتوالی د انتخاباتو له مشروعیت سره مستقیمه رابطه لري، څومره چې د ثبت شویو اشخاصو او رایه ورکوونکو شمېر زیات وي، همغومره پر پروسې د خلکو د باور څرگندويي کوي او د ټاکنو مشروعیت قوي کېږي.

• د امکاناتو متوازن او متناسب وېش: که چېرې د انتخاباتو چارواکي ټولو سیمو ته انتخاباتي امکانات په متوازن او متناسب ډول ونه وېشي، نو طبعاً یوه خوا یا ځینې کاندیدان په کې زیان ویني، عدالت نه رامنځته کېږي او دا کار د ځینو خلکو د نارضايتي سبب ګرځي.

• د شکایتونو اورېدنه او ځوابونه: د انتخاباتو په بهیر کې او د نتیجو تر اعلان وروسته که د معترضینو غوښتنو او شکایتونو ته معقول ځواب ور نه کړای شي او د هغوی مشروع غوښتنې او پوښتنې په سم ډول ځواب نه شي، نو طبعاً د انتخاباتو مشروعیت ته زیان رسېږي. د پورتنیو یادو ټکو ترڅنګ یو شمېر نور مسایل هم شته، چې د انتخاباتو مشروعیت ته ګټه او زیان رسولای شي، په مجموعي ډول

معمولاً همغه انتخابات بريالي او درست کېدل کېږي، چې قانونيت، شفافيت او مشروعيت ولري.

انتخاباتي سيستمونه

په نړۍ کې له بېلابېلو انتخاباتي سيستمونو څخه ګټه اخيستل کېږي، دا حتمي نه ده، چې هر انتخاباتي سيستم دې د هرې ټولنې او هېواد لپاره ښه وي، يو انتخاباتي سيستم په يو هېواد کې ډېر ګټور وي، خو په بل کې نه وي، اصلاً د يوه انتخاباتي سيستم دنده داده چې د خلکو رايه په دولت کې په متناسبه توګه په استازيتوب بدله کړي، يانې، سياسي، سيمه ييز، جنسي، نژادي، قومي، اقتصادي، تعليمي، تحصيلي، مسلکي، مذهبي، عمري، اداري او نور استازيتوبونه يا نمايندګۍ. يو سيستم په يوه ټولنه او بل په بله ټولنه کې ښه نتيجه ورکوي، داسې هم شوي، چې له يوه واحد سيستم څخه په يوه ټولنه کې ګوندونه او په بله کې ازاد کانديدان ښه ګټه پورته کړي، لکه جاپان او اردن دواړه له يوې واحدې نه انتقالېدونکې رايې (SNTV) څخه کار اخلي خو په جاپان کې سياسي ګوندونه او په اردن کې خپلواک کانديدان له دې ډول سيستم څخه د ځان لپاره ډېره ګټه اخلي.

دلته به د ځينو انتخاباتي سيستمونو يادونه وکړو او وروسته به يې پر ګټو او زيانونو هم رڼا واچوو:

۱- د واحدې نه انتقالېدونکې رایې سیستم: (SNTV)
Single Non Transferable Vote په دې سیستم کې یو رایه ورکوونکی حق لري د کاندیدانو په ډله کې یوازې یوه کاندید ته رایه ورکړي، دا رایه به پټه، سري، مستقیمه او نه انتقالېدونکې وي، یانې کاندید د نتیجو تر اعلان وروسته او دمخه حق نه لري، چې دا رایه بل کاندید ته انتقال کړي.

۲- د ټاکنو اکثریتي سیستم:

دا ډول سیستم یوه واحد هوزه لري، یانې هره هوزه یوه څوکۍ لري، د ساري په توګه د افغانستان ولسي جرګه (۲۴۹) څوکۍ لري، دا پر (۲۴۹) هوزو وېشل کېږي، په هره هوزه کې چې هر چا تر ټولو زیاتې رایې وګټلې، هماغه ګټونکی ګڼل کېږي، په دې سیستم کې هم له واحدې نه انتقالېدونکې رایې څخه کار اخیستل کېږي.

۳- د متناسبې نمایندګۍ د لست سیستم

(Proportional Representation list System):

هره سیاسي ډله او ګروپ د خپل لست د رایو په تناسب په ولسي جرګه کې څوکۍ ترلاسه کوي او رایې نه ضایع کېږي. د ساري په توګه په یوه ولایت یا هوزه کې (۱۰) څوکۍ دي، که یو لست د ټولو رایو ۳۰% پوره کړي، نو درې څوکۍ به په دې ولایت کې ترلاسه کوي.

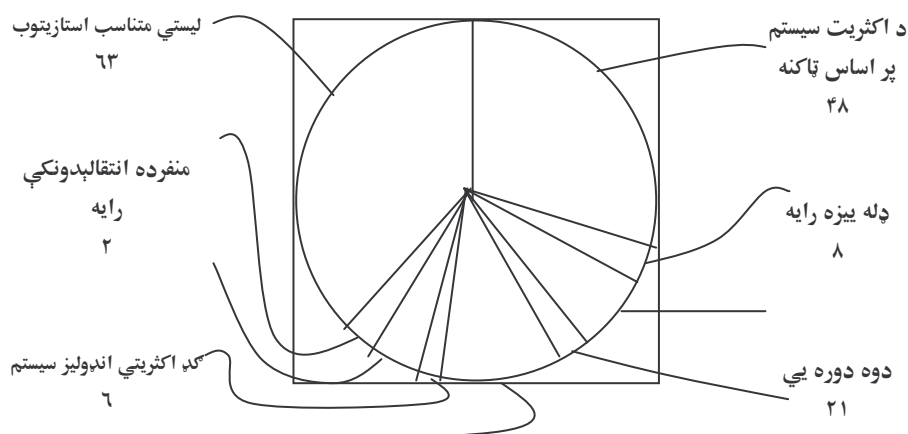
۴- مخلوط یا مختلط سیستم:

دا د واحدې نه انتقالېدونکې رایې او د سیاسي ګوندونو د استازیتوب له متناسب لست څخه منځته راځي، لکه که په افغانستان کې د ولسي جرګې نیمایي څوکۍ په موجوده یا تېر سیستم او نیمې هم د سیاسي ګوندونو له لستونو څخه انتخاب شي.

ددې ترڅنګ د واحدې نه انتقالېدونکې رایې په سیستم کې د تعدیل یوه بله بڼه هم شته، د ساري په توګه په افغانستان کې د لویو ولایتونو څوکۍ پر څو وړو حوزو ووېشل شي. دغه راز دملي لست سیستم هم شته چې ټول هېواد یوه حوزه وي، هر ائتلاف چې څومره رایې وګټي، همغومره څوکۍ به اخلي. اوس دنړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې له پورتنیو انتخاباتي سیستمونو څخه ګټه اخیستل کېږي، دا سیستمونه اکثره د پارلماني څوکيو لپاره کارول کېږي، خو په ریاستي سیستمونو کې چې ولس نېغ په نېغه ولسمشر ټاکي، له واحدې نه انتقالېدونکې رایې څخه زیات کار اخیستل کېږي او نتیجه د اکثریت پر بنسټ اعلانېږي.

خو له دې سیستمونو څخه زیاتره په پارلماني او نورو شورایي انتخاباتو کې ګټه اخیستل کېږي. د نړۍ په کچه د رایو د سیستمونو د کمیت څرنګوالی په دې جوړښت کې وګورئ!

په نړۍ کې استعمالېدونکي انتخاباتي سیستمونه (د ملي شوراګانو او ولسي جرګو لپاره)



منفرد نه انتقالېدونکي رایه

اوس دهر سیستم ګټې او زیانونه په لنډه توګه یادوو، البته دا ټکی هم د یادونې وړ دی، چې دهرې ټولني لپاره دهغې دسیاسي، اقتصادي، ټولنیزو، قومي او مذهبي مناسباتو په پام کې نیولو سره یو یو سیستم ګټور تمامېږي، نه هر سیستم د همدې ټولني لپاره، داسې هم کېدی شي، چې یو سیستم په یوه دوره کې ګټور وي، خو بله کې نه، یا هم برعکس.

۱- د واحدې نه انتقالېدونکې رایې سیستم
گټې، نیمګړتیاوې او زیانونه:

الف- گټې:

- رایه په مستقیم ډول د رایه ورکوونکي په خوښه د خپلې خوښې کاندید ته ورکول کېږي.
- ازاد کاندیدان په کې د بري زیات چانس لري.
- د زر او زور خاوندان په کې تر یوې څوکۍ د زیاتو څوکیو د گټې چانس نه لري.
- د قومي، مذهبي لږکیو د بري چانس هم په کې زیاتېږي.
- انتخابات یې هم نسبتاً اسانه، لګښت یې کم او د شمېرنې کار یې اسان دی.
- سیاسي ډلې په اسانۍ نه شي کولای د انتخاباتو بهیر او د څوکیو شمېر تر خپل کنټرول لاندې راولي.

ب - نیمګړتیاوې او زیانونه:

- د ډېرو زیاتو رایو د ضایع کېدو احتمال شته.
- کېدی شي اقلیت رایه ورکوونکي انتخابات وگټي او اکثریت یې بایلي چې دا بیا پر خپل ځای د انتخاباتو مشروعیت زیانمنوي.
- مشروع سیاسي ګوندونه هم په کې وده نه شي کولای او زیاتې څوکۍ نه شي گټلای.

- د زیاتو او کمو رایو د بریالیو کاندیدانو ترمنځ د رایو وزن له منځه ځي.
 - د بېلابېلو حوزو د بریالیو او ناکامو کاندیدانو د رایو د شمېر تضاد ښکاره کوي.
 - مانا دا چې په یوه حوزه کې یو شخص په شل زره رایو ناکام او په بله حوزه کې یو کاندید په دوه زره رایو بریالی دی.
 - د تصادفي اشخاصو د بریالیتوب چانس هم زیاتوي او په دې ډول د لست د اوږدوالي سبب کېږي او داسې نورې نیمګړتیاوې.
 - له داسې اشخاصو څخه جوړ شوی پارلمان هېواد ته سیاسي لوری نه شي ورکولای.
- ۲- د ټاکنو اکثریتي سیستم:
- الف- ګټې: دا یو ښه سیستم دی، ځکه چې په هره حوزه کې د همدې واحدې نه انتقالېدونکې رایې په واسطه د اکثریت رایې اخیستونکي ګټونکي بلل کېږي.
- که په دې سیستم کې اکثریت پنځوس + یو وي نو عدالت نور هم تامینېږي.
 - په دې سیستم کې هغه ګوندونه چې د ټول هېواد په کچه نفوذ ولري ډېره ګټه کوي.
- دهېوادني او ګوندي نفوذ پر اساس پارلمان یو لاس او منسجمه ښه خپلوي.

ب - نیمګړتیاوې او زیانونه:

- ازاد کانديدان په دې ډول ټاکنو کې د بري کم چانس لري.
- دقومي او مذهبي لږکیو چانس هم کمېږي.
- که پرېکړه د نسبي اکثریت پر بنسټ وشي، نو بیا هم د ډېرو رایو د ضایع کېدو احتمال شته.

۳- د متناسبې نمایندګۍ د لېست سیستم:

- الف- ګټې: • د رایو د ضایع کېدو مخه نیول کېږي.
- هر څوک د خپل کمیت په اندول پارلمان ته لاره پیدا کوي.
- سیاسي ګوندونه په کې زیات غوږېږي.
- اکثریت په کې د اکثریت او اقلیت په کې د اقلیت په اندول څوکۍ اخلي.
- ب- نیمګړتیاوې زیانونه: • ازاد کانديدان په کې په اسانۍ څوکۍ نه شي ترلاسه کولای.
- که نا مشروع ګوندونه په ټولنه کې وي، نو دا پروسه د ځان په ګټه خرڅولای شي.
- ۴- مخلوط یا مختلط سیستم:
- الف- ګټې: • ګوندونو ته په کې هم د ګټې چانس شته.
- ازادو کانديدانو ته هم.

- تر یوه حده د رایو د ضایع کېدو مخه نیول کېدی شي.
 - ب- زیانونه: • ګوندونه به هم خپلو اختصاصي څوکیو ته کاندیدان ودروي او هم به د ازادو کاندیدانو څوکیو ته!
 - د ازادو او ګوندي کاندیدانو تفکیک سخت دی.
 - مخکې تر مخکې ګوندونو ته یو ډول امتیاز دی.
- د پورتنیو سیستمونو ترڅنګ د ملي لېست سیستم هم بد نه برېښي، خو هغه هم د ټول هېواد په کچه خپلې ګټې او زیانونه لري. دا چې ټول هېواد یوه واحده حوزه وي، ګټې یې دا دي چې د څوکیو د وېش مسله له منځه ځي او عدالت تامینېږي، خو په دې سیستم کې له سراسري ګوندونو پرته ازاد او محلي کاندیدان وده او کمپاین نه شي کولای او ګټونکي کاندیدان به هم د خپلو موکلینو پر وړاندې د مسولیت احساس ونه کړي.

د افغانستان تېرو پارلماني ټاکنو ته یوه کتنه:

تر څلویښتو کلونو وروسته په افغانستان کې پارلماني ټاکنې وشوې، دې ټاکنو طبعاً بریاوې او نیمګړتیاوې لرلې، دلته یې په لنډیز سره دواړو ته اشاره کوو.

الف - بریاوې او ګټې: • خلکو په خپله خوښه په مستقیمه او سري توګه د خپلې خوښې کاندیدانو ته رایه ورکړه.

- تر نیمایي زیات هغه کانديدان بريالي شوي، چې ولس غوښتل.
- د ټولني د بېلابېلو قشرونو يوه نسبي نمايندگي تمثيل شوه.
- يو زیات شمېر ازادو کانديدانو هم پارلمان ته لاره پيدا كړه.
- خلكو د انتخاباتو يوه ښه تجربه تېره كړه.

ب- نیمګړتیاوې او زیانونه:

- د ډېرو رایه ورکوونکو رایې ضایع شوې، یانې دا چې ۶۸٪ رایه ورکوونکو انتخابات بایلولي، نږدې ۵-۸٪ رایې باطلې شوي او یوازې ۲۵٪ رایه ورکوونکو انتخابات ګټلي دي.
- د دومره کمو رایه ورکوونکو په خوښه د ټاکنو د برخليک ټاکل، د انتخاباتو مشروعیت او قانونیت ته ډېر زیان رسوي.
- ګڼ شمېر هغو کانديدانو هم پارلمان ته لاره پيدا كړه چې لاسونه يې د ملت په وینو سره دي، خو دوی د زور او زړ په استعمال پارلمان ته لاره ومونده. د (۳۱۵) هغو کانديدانو له جملې څخه چې په تور لېست کې وو، نږدې (۷۰) تنه د پارلمان غړي شول.
- د انتخاباتو پروسه په تېره بیا د شمېرنې بهیر شفاف نه و، د کانديدانو له خوا (۷۰۰۰) شکایتونه وشول، خو یوه ته

هم ځواب ونه ويل شو، دا په داسې حال کې ده، چې پر همدې کال په عراق کې د پارلماني انتخاباتو په ترڅ کې يوازې (۳۵۰) شکایتونه شوي وو.

او داسې نورې زياتې نيمګړتياوې خو بيا هم تر (نه پارلمان) دا (نسبي پارلمان) هم غنيمت دی. په يوه جنگ ځپلې ټولنه کې اوسمهال د ايډيال پارلمان جوړونه ممکنه نه ده.

د راتلونکو پارلماني ټاکنو لپاره خو وړاندیزونه: لکه څنگه چې مو دمخه يادونه وکړه، هر انتخاباتي سيستم د همدې ټولنې د شرايطو په پام کې نيولو سره د پام وړ او ګټور دی، فکر کوم چې د افغانستان د اوسنيو شرايطو په پام کې نيولو سره (د يوې واحدې نه انتقالېدونکې رايې سيستم) له خپلو ډېرو نيمګړتياوو سره سره ګټور برېښي، په دې برخه کې ځينې دلایل په دې ډول دي:

- خلک له دې سيستم سره اشنا دي.
- د ازادو کانديدانو د بري چانس زيات دی.
- څرنگه چې سياسي ګوندونه د پوځوالي مرحلې ته نه دي رسېدلې او اکثره يې بهرنی ملاتړ لري، نو ځکه په ولس کې خلک ورته د زړه له تله درناوی نه لري، که دې سيستم څخه ټاکنې بل سيستم (لېست سيستم) ته واړول شي، نو ګوندونه به په کې په نامشروع ډول زياته ګټه وکړي.

- د زر او زور خاوندان يوازې د ځان د بريالي کولو چانس لري، نه دنورو ځان ته ورته او نږدې ملگرو د کاميابۍ چانس.
- که ازادو کانديدانو او سياسي گوندونو ته څوکۍ بېلې هم شي، بيا به هم دوی دواړو ته کانديدان ودروي.
- دا سيستم د نسبي گټو ترڅنگ د پام وړ نيمگړتياوې هم لري چې په تېرو ټاکنو کې پېښې شوي، دهغو د مخنيوي په خاطر لاندې وړانديزونه کېږي:
- د ټاکنو کميسيون بايد په رښتيا هم، ناپېيلۍ، غښتلۍ او د کانديدانو د غوښتنو او شکايتونو ځواب ويونکی شي.
- د نفوسو د دقيق شمېر له مخې دې د پارلماني څوکيو وېش ترسره کړي، په تېره دوره کې نږدې لس پارلماني څوکۍ په نا عادلانه ډول وېشل شوې وې.
- له داسې يو ميتود څخه دې کار واخيستل شي، چې اکثريت رايې گټونکي وگڼل شي، ددې يوه حل لاره داده چې د کانديدو شرايط دومره سخت کړي، چې شهرت طلبي او د کمو رايو گټونکي اصلاً کانديدېدو ته زړه ښه نه کړي. دا کار کېدی شي د احتمالي جریمو او د ټاکنو د لگښت د يوې برخې د جبران په واسطه ترسره شي.
- د ټاکنو پروسه بايد شفافه او رڼه وي او د خلکو پر شکايتونو، پر خپل وخت غور وشي.

- د سواد او بشري حقونو د معيارونو تطبيق هم کولای شي د کانديدانو شمېر راکم کړي. او داسې نور وړانديزونه.
- وروستی یادونه: په افغانستان کې د انتخاباتو په اړه ډېر بحث ته اړتیا ده او اوږدې خبرې پرې کېدی شي، خو د وخت د اوسپلې په پام کې نیولو سره دا بحث همدلته ختموم.

سرچینې

- ۱- د افغانستان اساسي قانون.
- ۲- د افغانستان لپاره مرستندوی لارښود، الف څخه تر یا، د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره. ۱۳۸۵ ل کال.
- ۳- د انتخاباتو د قانون په اړه لنډ لارښود کتاب، د امریکا متحده ایالاتو د خلکو له خوا، ۲۰۰۷ سپتمبر.
- ۴- د پارلماني انتخاباتو موقت قانون او ځینې نورې سرچینې.

بې سره سر شمېرنه

دا لیکنه د «قلموال» جريدې د ۱۳۸۷ ل کال په (۱) ښځه کې خپره شوې ده.

ټاکل شوې ده د نړيوالې ټولنې او زموږ د يوه ګاونډي هېواد په مرسته او لېوالتيا د افغانستان احصايې د مرکزي ادارې له خوا د افغانستان عمومي سرشمېرنه واخيستل شي. د احصايې د مرکزي ادارې د مامورينو په وينا، دا سر شمېرنه به د ۱۳۸۷ ل کال د زمري مياشتې پر (۱) نېټه پيل، پر (۲۱) نېټه به ختمېږي او ټولو شلو ورځو کې به د نږدې (۳۰) زرو مامورينو په مرسته په ټول افغانستان کې بشپړېږي. د هېواد په نامناسبو سياسي او امنيتي حالاتو کې په بېرني توګه ددې ډول يوې لويې پروژې پيلول د هېواد پالو افغانانو په ذهنونو کې ګڼې پوښتنې راولاړې کړي دي. اساسي اندېښنه داده، چې يو شمېر کورنۍ او بهرنۍ کړۍ غواړي په افغانستان کې طبيعي قومي اکثريت پر يوه اقليت بدل کړي يا لږ تر لږه د اکثريت اصطلاح له منځه يوسي، يا اکثريت راکم کړي او يا هم اقليتونه ورزيات کړي، په دې ډول به نو دوی له خپل نظر سره سمه سياسي موخه ترلاسه او تر دې وروسته به بيا نورې سياسي بې عدالتۍ ته لاره اواره کړي. ټول پر دې پوهېږي، چې په اوسني حکومت کې د يوه اقليت زياته ونډه

او د لوی اکثریت محرومیت، د سرشمېرنې پر رښتینوالي مستقیم تاثیر لري، خو بیا هم محدودې کړې په دې هڅه کې دي، چې له خپل دې موقعیت او زمانې چانس څخه د ځان په گټه کار واخلي. اوسمهال څو داسې مهمې ستونزې دي، چې د سرشمېرنې پر وړاندې پرتې دي، تر هغې پورې چې دا ستونزې حل نه شي، سرشمېرنه اصلاً واقعي مفهوم نه لري، یوه خیالي او جنجالي موضوع به وي او بس.

دلته به په لنډیز سره ددې ستونزو یادونه وکړو:

- امنیتي ستونزه: د سرشمېرنې پر وړاندې تر ټولو غټه ستونزه امنیتي ستونزه ده، شپږ- اوه داسې ولایتونه دي، چې عملاً په کې گرمه جگړه روانه ده، هلته له درنو وسلو او ځواکونو پرته ان د پولیسو تگ راتگ گران دی، نو پاتې لا د سرشمېرنې د مامورینو شل ورځنی فعالیت. اوه - اته داسې ولایتونه دي، چې په هغو کې د جگړه ییزو پېښو اطلاعات شته او څلور- پنځه داسې ولایتونه دي، چې ناوړه امنیتي پېښې په کې کله کله پېښېږي، په مجموعي ډول (۱۹) ولایتونه داسې دي چې په سم ډول په کې سرشمېرنه نه شي ترسره کېدلی او نورو ولایتونو ته هم د سرشمېرنې د زمانې واټن او تثبیت شوي مهال له مخې د نا امنۍ پېښې غځېدلای شي، په داسې حال کې چې د احصایې مامورینو یوازې د هلمند ولایت نا امنه گڼلی او د سرشمېرنې له محاسبې یې ویستلی دی. د سرشمېرنې مامورین د کوم تضمین له مخې غرو، رغو، کلیو او بانډو کې سمه سرشمېرنه ترسره کولای شي؟ ایا د سرشمېرنې محلي او مرکزي مامورین به د خپل

سر د قیمت په بیه د نورو د سرونو شمېرنې ته حاضر وي؟ پوره باور دی چې نه!

• د مهاجرو ستونزه: نږدې په سلو کې (۱۵-۲۰) افغانان بهرنیو هېوادونو کې مهاجر دي، په دې عمومي سرشمېرنه کې هغوی له پامه غورځول شوي، نو چې په سلو کې شل خلك د شمېرنې له بهیره وغورځي، نو دا خو د سرشمېرنې مشروعیت ته غټ زیان رسوي. دغه راز گڼ شمېر افغانان د هېواد په داخل کې بېخایه شوي دي، د هغو شمېرنه هم د اصلي او اوسني استوگنځي په پام کې نیولو سره ستونزمنه ده، دا هم د سرشمېرنې پر وړاندې یوه ستونزه ده.

• کلتوري ستونزه: په کلیوالي او لرې پرتو سیمو کې گڼ شمېر افغانان د ځینو کلتوري مناسباتو له امله دپته حاضر نه دي چې د خپلې کورنۍ د بنځینه غړو شمېر، نومونه، مدني حالت او د هغو د عمر کچه په دقیق ډول وښيي، که د احصایې مامورین دا ټول معلومات په دقیق ډول ثبت نه کړای شي، نو هغه به څه احصایه وي او د څه شي درد به دوا کړي؟

• د کوچیانو ستونزه: د افغانستان د نفوسو یوه درنه او پام وړ برخه په گرځنده او کوچیانې ډول ژوند کوي، چې زیاتره وخت په حرکت کې دي، ددوی د شمېرنې لپاره هم په دې سرشمېرنه کې کوم خاص پروگرام په پام کې نه دی نیول شوی، نو چې دا هم له محاسبې ووځي، د احصایې مامورینو ته له ځینو لویو ښارونو پرته نور څه پاتې کېږي؟

- د گاونډيانو لاسوهنه: اساساً خو سرشمېرنه د يوه هېواد د بشري پرمختگ او سوکالی لپاره يوه مهمه بشري موضوع ده، خو په افغانستان کې له دې موضوع څخه يو جنجالي او سياسي موضوع جوړه شوې، ځينې بهرني هېوادونه په تېره بيا زموږ ځينې گاونډي هېوادونه غواړي، چې په دې مسئله کې هم مداخله وکړي، د افغانستان پر هر اړخيزو معلوماتي مسایلو واکمن شي او په دې ډول خپل مذهبي او ژبني اړیکوال دلته زیات ونیسي. دا په داسې حال کې ده، چې د نړیوالو معیارونو له مخې هېڅ گاونډي هېواد په داسې مهمو کورنیو معلوماتي مسایلو کې د گډېدو یا ککړتیا حق نه لري. که چېرې دا کار وشي، نو سرشمېرنه خپل باور له لاسه ورکوي. اوس چې ایران د نړۍ په کچه تر بل هر هېواد زیات د افغانستان د سرشمېرنې لېوال، مینوال او په کې دخپل دی دا طبعاً د افغانانو شکونه پیدا کوي، د افغانستان هغه سرشمېرنه چې د ایران او یا پاکستان د لاسوهنو، همکاريو! او یا هم مداخلو له امله واخیستل شي، پر هغې به کوم رښتیني افغان باور وکړای شي؟
- د احصایې پر مرکزي ادارې د باور دنشتوالي ستونزه: په تېرو څو کلونو کې د احصایې مرکزي اداره تر ډېرې کچې سياسي او قومي شوې ده، په هغې اداره کې چې مشر او ځینې مهم مامورین یې یو مشخص جنجالي تنظیم ته وفادار او له قومي پلوه هم د یوه قوم غړي وي او سرشمېرنه هم د دوی له خوا اخیستل کېږي، نورې سياسي او قومي ډلې به پرې څنگه باور وکړي؟ د ځینو معلوماتو له مخې د احصایې د مرکزي ادارې مشر د اسلامي جمعیت د تنظیم وفادار غړی دی، د مامورینو شمېر یې د قومي ترکیب له مخې نږدې (۷۰) سلنه تاجک قوم

پورې تړلی دی او نور پاتې د افغانستان نورو ټولو قومونو پورې اړه لري، نو داسې یو سیاسي، سمی او قومي ترکیب چې د احصایې په اخیستلو کې اساسي نقش ولري، څه فکر کېږي چې نور قومونه به پرې باور وکړي؟ د احصایې په الکترونیکه برخه (سافټ ویر) او نورو په جوړونه کې هم چې ایرانیان دخیل وي، نو بیا به ښه او شفافه احصایه ترسره شي!؟

• د احصایې تخنیکي ستونزې: د پورتنیو منفي عواملو ترڅنګ د احصایې ریاست پر وړاندې ګڼې تخنیکي ستونزې هم پرتې دي، هغه پوښتنلیکونه چې دوی چاپ کړي او د هغو په واسطه سرشمېرنه کوي، ډېره مشکله ده، چې د ښوونځیو ښوونکي او یا هم کم لوستي محلي خلک دې پر کم وخت، د هغو په سمې کارونې او دقیق ثبت پوه شي. د زماني واټن په تناسب د خلکو عامه پوهاوی هم ډېر سخت ښکاري، د احصایې مامورین وایي هغه سیمې چې د مامورینو تګ ورته د بېلابېلو عواملو له مخې ګران دی هلته د سپورټمکي یا ستیلايت له لارې د کورونو احصایه اخیستل کېږي او هر کور د منځي حد (۶) تنو غړو په ضریب ضربېږي او د هغې سیمې مجموعي کمیت معلومېږي. اول خو د (شپږو ضریب) په اطرافي سیمو کې دقیق ځکه نه دی چې دلته کورنۍ منځي حد تر دې پورته دی بیا که دا هم سم وي نو په دې کې خو د سپري (سر) معلوم شو، د عمر، جنس، مدني حالت، سواد، شغل او نور چې د احصایې اصلي هدفونه دي څنګه معلومېږي؟ که چېرې موږ پر احتمالي احصایه ډډه لګوو، نو دا ډول احتمالي احصایې خو اوس هم شته، پر هغو ولې ډډه نه لګوو او د نړیوال معیار له مخې دې هر کال یو ټاکلی ضریب ورسره ضربېږي.

د (۱۳۵۸) ل کال احصائیه یوازې په دې دلیل نیمگړې گڼل کېږي چې هغه وخت د جگړو له امله د نورستان او پکتیکا په ځینو سیمو کې سرشمېرنه په سمه توگه ترسره نه شوه، خو اوس چې په (۱۹) ولایتونو کې سرشمېرنه په سمه توگه ترسره کېدی نه شي، ولې بیا د نوې احصایې پر اخیستلو ټینگار وشي؟ ددې ټینگار له مخې بنکاري، چې د احصایې اخیستلو تر شا سیاسي هدفونه پراته دي او دا مشخصې کړې غواړي، د نړیوالو له شتوالي او مصداق څخه په غلطه توگه گټه پورته کړي، له دې عمليې څخه هدف دادی چې دوی به ناسمه احصائیه واخلي او پر نړیوالو به یې تصدیق کړي، بیا به څوک ددې وس نه لري چې دروغ په رښتیا دروغ ثابت کړي. په دې برخه کې ډېر نور دلایل هم راوړل کېدی شي، چې دا لیکنه یې د ټولو د ځایولو وس نه لري، خو دولت ته زموږ وړاندیز دادی، چې اوس دې له نړیوالې ټولنې څخه د سرشمېرنې لپاره پانگه راټوله کړي، په دې پانگې دې په ولسوالیو او ولایتونو کې د احصایې د مامورینو لپاره دفترونه جوړ کړي، خپل مامورین دې وروزي، د احصایې مرکزي ریاست دې د یوې ډلې او یوه قوم له انحصاره وباسي، د عامه پوهاوي کارونه دې ترسره کړي، کله چې په هېواد کې سراسري امنیت ټینگ شو، کورني کډوال او بهرمنبشني افغان مهاجر خپل هېواد ته راستانه شول، په حکومت کې د ځینو ډلو سیاسي ناقانونه واک ختم شو، په احصایې او نورو چارو کې د گاونډیو هېوادونو د مداخلې هر ډول امکان له منځه لاړ، نو بیا دې تر هغه وروسته دا لویه ملي او بشري پروژه عملي شي، له هغې پرته دا ډول احصائیه چې نه په کې سرونه شمېرل کېږي او نه هم په کې

کلی او بنارونه، یوه خیالی او سیاسي احصائیه ده او له یو
سیاسي بحران او بشري غمیزې پرته به بله نتیجه ونه لري.

که نړيوال ماته و خوري...؟

دا لیکنه هم د «قلموال» جریدې د ۱۳۸۷ ل کال په (۱) ځل
ځنډه کې چاپ شوې ده.



د افغانستان یو ټولنپوه ویلي وو: " افغانستان داستثناتو هېواد دی، دلته د سیاسي او نورو پېښو وړاندوینه نه شي کېدی، هر ناممکن شی ممکنې او هر ممکن کار نا ممکنې

شي." ددې خبرې مانا داده، چې د فزیکي واقعیتونو او د ریاضي د خاصو ارقامو د محاسبې له مخې د افغانستان د پېښو ارزونه او شننه دقیقه محاسبه نه ده. هر بهرنی ځواک او هر کورنی جابر چې د افغانستان د واک پر ګدی ناست دی، نو اکثر و خپل اټکلیز بری د وسلو، پیسو او سرتېرو د کمیت له مخې ارزولی دی. له همدې کبله خو دلته د شلمې پېړۍ په لړ کې انګرېزي امپراتورۍ او په بر کې یې کمونیستي یا روسي امپراتورۍ په ګوندو شوه. د خلکو ملي، عقیده یي او کلتوري ارزښتونه، چې د ریاضي په فورمولونو کې یې محاسبه ګرانه ده، هېڅ بهرنی او کورنی زبر ځواک د جګړې په معاملاتو کې په سمه توګه نه دي ارزولي، له

همدې كبله خو له سكندره تر چنگېزه او له چنگېزه تر انگرېزه او بيا تر هغو وروسته، سرو، شنو او سپينو لښكرو يوه هم دلته بڼه ورځ نه ده ليدلې. تر اوږدو كورنيو جگړو وروسته يو ځل بيا افغانستان د ډول ډول بهرنيو ځواكونو او د هغو د كورنيو پلويانو او مخالفينو ترمنځ د سرې او تودې جگړې پر يو لوی ډگر بدل شوی دی.

دا ځل د جگړې شعار، مانا، رنگ او خوند بدل دی، د كميت او كيفيت كچه او د مخالفو ځواكونو اندول هم ډېر توپير كوي، د افغانستان هر وگړی او هر بوټی هم له جگړې څخه سترې شوی دی. د جگړې ظاهري بڼه، شعار او څومره والی كه هر څومره بدل دی خو يو شی چې بدل نه دی هغه دادی چې د جگړې محتوا او خصلت پر خپل ځای پاتې دي، د چنگيز، هلاكو، سكندر، روسي او انگريزي لښكرو په لښكر كشيو كې هم افغانان وژل كېدل اوس هم وژل كېږي. كه هغه وخت د زورواکۍ په نامه خلك وژل كېدل، خو اوس بياهم همغه خلك وژل كېږي او همغه سيمې وړانږې او همغه ولس كړول كېږي، چې پخوا كړول شوي وو، خو دا ځل د ولسواکۍ او ازادۍ په نامه. هېڅ شعار او هېڅ كورني او بهرني ځواك د جگړې اصلي خصلت (ويجاړي) ته بدلون ورنه كړ او هېچا د جگړې په خصلت كې د (ابادۍ) عنصر زيات نه كړای شو. دا چې د جگړې خصلت وژنه او تباهي ده، دا وړانی او تباهي بيا خپل خپل غبرگونونه لري او د تباهي له پاسه نورې تباهي رامنځته كوي. زه دېته ډېر ځورېږم؛ افغانانو چې د تاريخ په اوږدو كې كومه جگړه گټلې هم ده، دوی په كې زيان كړی او كه

يې بايلولې هم ده د دوی په زیان تمامه شوې، د انگریزي او روسي امپراتورۍ تر ماتې وروسته د نړۍ گڼ شمېر هېوادونو خپله خپلواکي ترلاسه کړه او د ژوند د سوکالی- تر پولې ورسېدل خو موږ دواړه ځله پر کورنۍ انارشی او جگړې اخته شوو او کله که مو مغولي او نورو همدینه یرغلگرو ته جگړه بايللې، نو بیا خو يې زموږ له سرونو کله منارونه جوړ کړي دي.

افغانستان اوس بیا له یو سخت سیاسي، پوځي او ټولنیز بحران سره مخامخ دی، که افغانان او نړیواله ټولنه په ګډه له یو ډېر دقیق تدبیر او پلان څخه کار وانه خلي، نو پایله به یې دواړو ته ډېره زړه بوږنوونکې او زیان رسوونکې وي. اوس غټه پوښتنه داده چې متفرق نړیوال ځواکونه به د افغانستان په اوسنۍ سرینډنډې جگړه کې بریالي شي او که نه؟ یو اټکل چې اکثره جگړې پرې محاسبه کېږي دادی چې نړیوال ځواکونه ډېر امکانات او وسایل لري، پرمختللي وسلې او ډېر سپري لري او جگړه په همدې امکاناتو کېږي، نو که دا اټکل سم وگڼل شي، دې سره سپری ویلای شي، چې بهرني ځواکونه به دلته له کورنیو طالبانو او د هغو له بهرنیو ملاتړو جگړه وگټي. که بهرني سیاسي او پوځي ځواکونه او په خپله د افغانستان د حکومت ولسواک اړخ په حکومت کې دننه پوره پوره سمون راوړي او حکومت مخالفه حکومتی ډله له حکومته وباسي او یایې کمزورې کړي، متوازن اقتصادي پرمختګ رامنځته کړي، د محلي او تنظیمي جنګسالارانو امتیاز ختم او پر ځای یې د ولس ونډه په حکومت کې زیاته کړي، د بهرنیو لاسوهنو په تېره بیا د ایران، پاکستان او

روسيې لاسوهنې بندې او د هغو ځانگړې ډلې دلته په حکومت او تر حکومته بهر کمزورې او يا مهار کړې، نو ددې امکان شته چې په افغانستان کې سوله او ثبات ټينگ شي. واقعيت خو دادی چې د افغانستان د حکومت پر وړاندې اصلي چلینج طالبان نه دي، طالبان يوازې داسې يو جنگېدونکی نظامي قوت دی چې نه کوم سياسي او نه هم کومه کلتوري او اقتصادي پالیسي لري، دا ډول قوتونه يوازې د وسلې په بندیز او د اقتصادي سرچینو په مهارولو سره بندېدلای شي، خو د افغانستان خلکو او حکومت ته هغه مخالفې ډلې چې په افغانستان کې مختلفې کلتوري، سياسي، مذهبي، پوځي او اقتصادي اجنداوې لري، هم د افغانستان دملي گټو مخالفې دي او هم د بې ثباتۍ او گډوډۍ سبب کېږي، دا ډلې تر هر چا زیاتې خطرناکې دي. ددې ډلو د خطر کچه ځکه زیاته ده، چې دوی مستقیماً له ځینو هغو هېوادونو څخه خړوبېږي چې دوی ورسره پوځي، اقتصادي، سياسي، ژبني او مذهبي اړیکې لري او په ستراتيژیکه توگه د هغو هېوادونو د گټو د خونديتوب لپاره کار کوي. که پر دې ډلو بهرنۍ نامشروع مرستې بندې شي، دوی د افغانستان په سياسي تحولاتو کې د ځان د مطرح کولو توان نه لري. دا ډلې يو داسې سياسي مهارت لري چې اکثره هېوادپال افغاني گوندونه یې نه لري او يا یې نه غواړي. ددې ډلو مهارت دادی، چې دوی له بهرنیو ځواکونو سره ډېر ژر سازښت او جوړجاړی کولای شي. دوی له تبلیغاتي پلوه هم ډېر فعال دي او ددې توان لري، چې خپله ملامتي پر بل چا واچوي. د ساري په توگه د جهاد په کلونو کې دې ډلو لومړی ځل

له روسي لښکرو سره اوربند وکړ او هماغه وخت د شوروي اتحاد له پټيو خوړلنيو برخمن شول، خو کله چې روسي لښکري ماتې شوي، د جهاد امتياز هم دوی د ځان وگانه، که شوروي لښکري افغانستان ته نه وای راغلي او بيا يې د وتو پرمهال او تر هغه وروسته دې ډلو ته لاره نه وای اواره کړې، دا محال وه چې د استاد برهان الدين رباني په شان يو څوک دې ددې توان پيدا کړي، چې په افغانستان کې د واک پر گدی کېږي. دويم ځل بيا هم تاريخ تکرار شو، که چېرې امريکايي لښکري افغانستان ته نه وای راغلي، نو بيا هم محال وه چې د رباني، فهيم، محقق، قانوني او دوستم په شان څېرې دې د افغانستان په سياسي چارو کې دومره مطرح څېرې وي لکه اوس چې دي. دا ډلې هر وخت د بهرنيو لښکرو د وزرونو تر سيوري لاندې وده کوي. اوس چې د اکثرو لويديزو هېوادونو لښکري په افغانستان کې دي، د دوی د ودې لپاره بڼه زمينه برابره ده، ځکه چې له خپل اصلي غليم (طالبانو او د حکمتيار له اسلامي حزب) څخه يې بهرني ځواکونه ساتي او دوی پوره وخت او وس لري، چې دولتي څوکۍ د قومي او سمې اړيکو پر بنسټ اشغال کړي، د ولسمشر حامدکرزي له فکري روحيې څخه چې د سوله ييز سياست پر بنسټ ولاړه ده، هم ناوړه گټه پورته کوي، ولسمشر ته د انارشۍ د زيگنال په بنودلو سره په حکومت کې نور نور امتيازات ترلاسه کوي. دا امتيازات ددې سبب کېږي چې د افغانستان په حکومت کې د افغانستان د بېلابېلو سيمو، قومونو او قبيلو ونډه او تناسب او د لياقت اصل له منځه لاړ شي او د حکومت طبيعي جوړښت زيانمن شي. دا

کار ددې زمينه برابروي چې د طالبانو، اسلامي حزب او نورو مذهبي جگړه، قومي او سيمه ييز عنصر هم له ځان سره ملگرې او د مخالفانو د جگړې د مشروعيت لمن پراخه کړي، په حکومت کې له دغسې يو نابرابره حالت سره سره بيا هم د اسلامي جمعيت په مشرۍ ځينې ډلې لا په دې امتياز قانع نه دي او د حکومت د نا پېيلو او ديموکراتو عناصرو پر وړاندې بېلابېلې جبهې او خنډونه جوړوي. دا کار به په پای کې ددې سبب شي، بهرني ځواکونه چې اوس په افغانستان کې د سولې د ټينګښت او ترهگرۍ د ځپلو دندې پر غاړه لري، په يوه بله نامفهومه او څو بعديزه جگړه کې رابنکېل شي، دا به داسې يوه جگړه وي، چې هدف، لوری او پای به يې يې معلوم نه وي، ضايعات او تلفات به يې هم زيات وي. اوس راځو دېته که دغسې يو حالت رامنځته شي افغانانو او نړيوالو ته به يې احتمالي زيانونه څه وي؟

الف - افغانانو ته يې زيانونه: که نړيوال ځواکونه په افغانستان کې ماتې وځوري په لومړي گام کې يې تر ټولو ستر زيان افغانانو ته دی، افغانستان به يو ځل بيا د لسگونو څه چې د سلگونو ورو او لويو تنظيمونو ترمنځ د جگړو پر يوه ډگر بدل شي، څه ابادي چې د تېرو څو کلونو په ترڅ کې رامنځته شوې، هغه به بيا پر خاورو ايرودله شي، د حکومت نوې اډانه به بيا ويجاړه، قومي، ژبني، سمي، ولايتي او ان کوڅه يې جگړې به پيل شي، په مليونو افغانان به بيا مهاجرت ته اړ شي، په هېواد کې د پوهې او تمدن روان بهير به پر ټپه ودرېږي، يو علمي کدر به هم په هېواد کې د کار او فعاليت مجال پيدا نه کړي او د

مهاجرت لمن به ونیسي. افغانان به له هر پلوه دومره کمزوری شي، چې د حکومت د جوړولو توان ونه لري، فردي مصئونیت او د ژوند د سمبالبت چارې به له منځه لاړې شي. په داسې یو حالت کې گاونډیو هېوادونو لکه ایران، پاکستان، روسیې او زموږ ځینو سیالو یا رقیبو گاونډیو ته به ددې زمینه برابره شي، چې په افغانستان کې پراخې لاسوهنې وکړي، ددې لاسوهنو نتیجه به دا وي چې یا به افغانستان ټوټې ټوټې کېږي، یا به په کې جگړه دوام پیدا کوي او یا به هم د طالبانو په څېر یو، افراطي مذهبي تحریک د پاکستان او ځینو عربي هېوادونو د خاصو کړیو



په مرسته رامنځته کېږي او افغانستان کې به د منځنیو پېړیو داسې یو زورواکی نظام جوړوي، چې نسبي امن په کې وي، خو د تمدن او ژوند د نورو نښو نښانو څرک به په کې نه لیدل

کېږي، د تېرو تجربو پر بنسټ داسې یو نظام هم، ځینو گاونډیو هېوادونو ته د زغم وړ نه دی او هغوی به بیا هم هڅه وکړي، چې دا ډول نظام بې ثباته کړي. طبیعي خبره ده چې په وروسته پاتې ټولنو کې افراطي مذهبي حکومتونه ډېر دوام کوي او ولسي ملاتړ لري، کېدی شي دا ډول مذهبي حکومت د ژوند له اسانتیاوو پرته خپلې پښې ټینګې کړي او که چېرې دا ډول نظام ټینګ شو، نو زیان به یې نرۍ ته څه وي؟

نړيوالو ته يې زيان: که په افغانستان کې د نړيوالو ځواکونو ترماتې وروسته د دين له اصلي جوهر پرته د مذهب تر چتر لاندې يو افراطي نظام واکمن شو، نو دا نظام به داسې نه وي، چې يوازې د افغانستان پر جغرافيايي محدودې بسنه وکړي، دوی به لومړی هغو ګاونډيو اسلامي هېوادونو ته چې سيکولر يا نامذهبي حکومتونه پرې واکمن دي، د بې ثباتۍ لارې ګودرې وګوري، کله چې يې دا ډول نظامونه ړنګ کړل، پوځي او مالي امکانات او بشري قوت يې زيات شو، بيا به هغو هېوادونو ته چې مسلمانان په کې اقليت دي او تر ځينو محرومیتونو لاندې دي، لاس وروغځوي او بيا به په وروستۍ کټګورۍ کې نورې نا اسلامي نړۍ ته. که چېرې احياناً اټومي او يا هم عصري وسله ددې ډول خلکو لاس ته ولوېده، نو بيا خو به له غربي نړۍ سره د مفاهمي خبره بېخي له امکانه ووځي، بيا نو دوه لارې دي: يا دا چې غربي نړۍ به له کوم دليل پرته په مطلق ډول د دوی خبره مني او يا به هم د جنګ لاره خپلوي، دا دواړه هغه لارې دي، چې د اوسنۍ نړۍ د بېلابېلو تمدنونو، کلتورونو، اديانو او خلکو لپاره د تحمل وړ نه دي، د بشر د سوکاله ژوندانه لپاره د نړۍ د بېلابېلو سيمو، خلکو او کلتورونو ترمنځ توازن، همکاري، همغږي او تفاهم په کار دی. که هره کينه او بني افراطي نظريه د نړۍ له يوه لوري پر بل لوري تحملېږي، نتيجه يې له ټکر او تباهي پرته بل څه نه ده، اوس چې نړۍ د يوه کلي حيثيت لري او د علم د يوه جال په واسطه يوه سيمه له بلې سره نښلول شوې، دغسې يو بل ته د گټې او زيان رسولو لارې چارې هم اسانه شوي

دي، اوس که د نړۍ کومه جنگي ډله وغواړي نورو ته په اسانۍ سره زیان رسولای شي، نو ددې زیان د مخنیوي په خاطر بڼه لاره داده، په هره هغه سیمه کې چې منفي، افراطي او جگړه مار گروپونه او ډلې را پیدا کېږي، د هغه محیط د وقایې له لارې باید دا گروپونه له منځه لاړ شي، په افغانستان کې د خو محدودو افراطي ډلو د مخنیوي لاره دا نه ده چې دلته له ډېر زور او بمبارد څخه کار واخیستل شي، ځکه دا خپله یو افراطي عمل دی او زموږ په ټولنه کې دا ثابتته ده چې یو افراط بل تفریط او بل تفریط بیا بل افراط زېږولای دی، نو دلته که نړیواله ټولنه غواړي خپل انساني مسؤلیت ادا او په راتلونکي کې ځان هم له جنجاله خلاص کړي، بڼه لاره دا ده، هغه عوامل تشخیص کړي، چې په سیمه کې د جنگ او افراط د ټوکېدو سبب شوي دي، ددې جگړې او افراط داخلي عوامل په سیمه کې فقر، لوږه، بېسوادي او بېکاري ده، که په سیمه کې د تمدن بېلابېلې پروژې عملي شي، پوهنه عامه او خلکو ته د کار او روزگار چارې برابرې شي او

دغه راز په حکومت او ځینو نورو ارګانونو کې د هغو افراطیونو او جنایتکارانو لمن چې پخوا هم په هېواد کې د بدمرغۍ سبب



شوي او اوس هم د ځينو بهرنيانو تر وزرونو لاندې په هېواد کې د اقتصادي او سياسي مافيا له لارې غواړي سوله او امن گټو کړي، لمن راټوله شي، نو پوره باور دی، چې په افغانستان کې تلپاتې سوله ټينگېدې شي. افغانان اساساً سوله دوست خلک دي، څنگه چې سوله د افغانانو او ټولې نړۍ لپاره د نوش دارو حيثيت لري، نو بايد دې، چې ټول په گډه په پوره تدبير د سولې د ټينگښت لپاره کار وکړو.

د ثور اوومه او اتمه د يوې غميزې دوه سرونه

دا ليکنه هم د ((قلموال)) جريدې د ۱۳۸۷ ل کال په (۱) گڼه کې چاپ شوې ده.

د افغانستان اوسنۍ غميزه د ۱۳۵۷ ل کال د ثور پر اوومه نېټه پيل او په تېرو دوو لسيزو کې يې بېلابېل بشپړتيايي پړاوونه ووهل. ويل کېږي چې د خلکيانو په يوويشت مياشتنۍ واکمنۍ کې تر (۳۰) زرو زيات افغانان په جابرانه توگه ووژل شول او بې شمېره نور مهاجر شول، د شوروي لښکرو له يرغل سره سم د کارمل-نجيب د واکمنۍ پر مهال نږدې يو نيم مليون افغانان ووژل شول، نږدې همدومره معيوب او معلول شول او اټکل شپږ ميليونه افغانان تر هېواده بهر مهاجرت ته اړ شول، ددې مهال جگړو په ترڅ کې نږدې دوه مليونه کورونه ړنگ شول. تر دې مهاله د شوروي لښکرو او د هغو د لاسپوڅي حکومت شتوالي د مختلفو جهادي ډلو پر گڼو عيبونو پرده غوړولې وه او د دوی هر ناوړه عمل ته يې د مشروعيت رنگ ورکاوه، خو کله چې د روسيې په ملاتړ شمال تلوالي د ملگرو ملتونو سوله ييز پلان له

منځه یوو، نو د ډاکټر نجیب الله حکومت هم ړنگ شو. دا وخت د اصلي او جعلی مجاهدینو اصلي څېره هم څرگنده شوه، هغه چا چې د مجاهدینو نقاب یې اغوستی و هغوی هم هغه کارونه وکړل، چې که تر کمونیستي ډلو زیات نه وو، نو کم خو هم نه وو، دې بناغلو یوازې په کابل ښار کې تر پنځه شپېته زرو زیات کابل ښاریان ووژل او تر اتیا زرو زیات کورونه یې ړنگ کړل، ملي موزیم یې لوټ کړ او د افغانستان وسلوال پوځ یې له منځه یوو، یو ځل بیا بهرنیو هېوادونو ته په لکونو څه چې په ملیونونو افغانان مهاجر شول، لنډه دا چې خلکو پر زاړه کفن کش شکر ووېست. د شوروي لښکرو د شتوالي پر مهال د جگړې زیات بار پر نا ښاري یا کلیوالي لري پرتو سیمو پروت و او ددې نورو بناغلو بیا پر ښارونو. په افغانستان کې جگړه داسې کور پر کور وگرځېده، چې نه یې په ښار کې څه پرېښودل او نه هم په اطراف کې، د هېواد ټوله شتمني یې له یوې مخې جارو کړه. افغان ولس فکر کاوه چې د وخت په تېرېدو سره به ټول سیاسي او ملي جنایتکاران پر خپلو جنایتونو اعتراف وکړي، نور به نه په سیاسي چارو کې گوتې وهي او نه به د قدرت لېوال وي، خو دوی له تېرو تجربو څخه بیا هم عبرت وانه خيست؛ د امریکا د بي دوه پنځوس الوتکو تر وزرونو لاندې په افغانستان کې پر جهادي او الحادي ډلو له نوې را لورول شوې ولسواکۍ بیا یو بل ډول گټه پورته شوه، دوی ولسواکي بیا د گډوډۍ، سازشونو او ائتلافونو په مانا وانگېرله او له دې فضا څخه یې د خپلو تېرو جنایتونو د پاتې برخې د غځونې او اتمام لپاره کار واخيست، یو

ځل بيا ډلې جوړې شوې، يو ځل بيا جبهې سازې شوې او يو ځل بيا د پردې تر شا او د پردې پر مخ، وراسته، زيرې او کرغېرن ائتلافونه را وټوکېدل. پخواني ارزښتونه او معيارونه بدل شول او د زمانې او عصر له نوي ډول سره سم د اتنې نوي جامې واغوستل شوې، پخوانی ملحد نن مجاهد شو او ننني مجاهد د ملحدينو له گريوانه سر وکېښ، سړی حيران پاتې شي چې دا دومره اوښتنې راوښتنې او دا دومره رنگېدلونه د څه لپاره؟ دوی فکر کوي که افغانستان کې د ملحدينو او مجاهدينو ائتلاف جوړ شي، نو دا به له خلکو څخه د دوی هغه پخواني جنايتونه هېر کړي؟ نه هېڅکله نه داسې نه ده، هر کله چې دې ډول عناصرو د ائتلاف کومه غونډه کړي، پر همغه ورځ لوی خدای (ج) په خپل قدرت سره د دوی د جنايتونو يوه بېلگه خلکو ته څرگنده کړي ده، کله چې ددې جبهه يانو د ائتلاف صحنه له تلویزيونونو ښکاره شوې، پر همغه ورځ يا په بدخشان کې ددې جبهه يانو د يوې ډلې له خوا د وژل شويو افغانانو ډله ييز قبرونه موندل شوي يا د چمتلې په دښته کې، يا هم په مزار شريف او نورو سيمو کې، نو جنايت، جنايت دی، پتېدونکی نه دی، که دوی هرڅومره هلې ځلې وکړي، بيا هم (غر) په (پر) نه شي پټولای، خو تردې هم لا د شرم خبره دا ده، چې دوی اوس د ثور (۸) چې د ثور (۷) زېږنده گڼل کېږي، د ملت په وینو د شاندارو (!) مراسمو په ترڅ کې نمانځي او تردې لا هم د شرم وړ بله مسئله دا ده، چې دا ورځ د منتخب حکومت له خوا دبیت المال په پیسو چې ټول ولس، کونډه رنډه، يتيم، صغير، معلول، معيوب، خوار او غريب په کې

حق لري، نمانځل کېږي. ايا منتخب حکومت ددې حق لري چې د بيت المال پيسې په تېره بيا د کابل بناريانو مال د هغو (سرو)



او (تورو) ورځو
نمانځلو ته وقف
کړي، چې د دوی
له ورونو،
اولادونو، مېرمنو،
پلرونو او تنکیو
ماشومانو یې د
ژوند حق اخیستی
دی؟ ایا هغه

بناغلي چې د ثور پر (۸) نېټه واک ته رسېدلي هغوی خپله هم دې ورځې ته وفادار دي؟ او که وفادار وای نو ولې یې ددې فاجعې د لومړۍ ورځې له وارثینو، سید محمد گلاب زوی، نورالحق علومي، عبدالرشید دوستم او نورو بناغلو صاحبانو! سره یوه نا مقدسه او نا متجانسه جبهه جوړه کړې ده؟ ایا دا جبهه ددې لپاره ده چې د کابل پر شهیدانو او د افغانستان پر ټولو شهیدانو ریشخند ووهل شي؟ چې څنگه مو د نر غوندې ووژلئ او څنگه مو درته له اولادونو ډله ییز قبرونه جوړ کړل؟ او اوس هم دادی داسې زور لرو چې خپل لاسونه ستاسو په وینو او خولو ووینځو، ځانونه پاک کړو او خپل جنایت در باندې د افتخار په توگه ومنو! نږدې یوه میاشت کېږي چې د کابل د حضوري چمن په سیمه کې یا د ماښام له خوا لاره بنده وي او یا هم د سهار له

خوا، په لكونو افغانان چې له دې لارې تېرېږي، نو د لارې د بندښت له امله له گڼو ستونزو سره مخامخېږي، ټول په يوه خوله اوسني حکومت ته داسې کنځلې کوي، چې د کاغذ پر مخ د ليکلو وړ نه دي، له خلکو سره دا سوال دی، هغو خلکو چې د همدې چمن شا او خوا سيمه او بيا ټول کابل له خاورو سره برابر کړي دي، د همغې وړانې پر اير و اوس جشن جوړوي؟ دا داسې مانا ورکوي لکه چې څوک په هديره کې د خوښۍ سازو سرود جوړوي، دولت په شپږو کلونو کې حضورې چمن چې د کابل ښاريانو د لوبو ځای دی اباد او شين نه کړای شو او اوس د يوې سپرې دښتې بڼه لري، چې د لوبو پر وخت گردونه ترې پورته کېږي، ميوند واټ او نورې وړانې سيمې خو څه کوي، نو دا دومره په لسگونو ميلونو افغانۍ چې په اصطلاح پر دې جشنونو لگېږي دا د څه لپاره؟ ددې جشنونو (!) نمانځل د کابل ښاريانو پر ټپونو د مالگي دوړولو په مانا دي. جمهور رئيس حامد کرزي ته د افغانستان خلکو په دې خاطر رايه نه ده ورکړې چې دی به د خلکيانو او جمعيتياتو د کودتاوو ورځې نمانځي او دبیت المال پيسې به پر دې ورځو مصرفوي. که د ولسمشر کرزي د واکمنۍ په شپږو کلونو کې د ثور د اتمې د نمانځنې ټول لگښت محاسبه کړو نو د کابل ښار ډېر سپړکونه، په تېره بيا د جشن د تاريخي سيمې ټولې وړانې ويجاړې برخې پرې ښې ښکلې ابادېدلای شوې. په هديرو او کنډوالو کې سندرې او جشنونه خوند نه کوي، تاسو يو عاطفي شخص ياست، تاسو نه د چا مال خوړلی او نه دې څوک وژلي دي.

پردي مړي پر ځان مه را اړوه، هغوی چې خلکو ته د مړي
نخاوې (رقص مرده) بنودلای شي، هغوی چې د کابل له جگو
غونډیو کابل ښار وړانولای شي، هغوی چې د پرديو په
لمسون او ملاتړ سور او تور ائتلاف جوړولای شي، هغوی دا
ډول غملرلې ورځې هم نمانځلای شي، هغوی له ځانه د شرم
جامې ایستلي دي، هغوی د هر ډول گناه پر وړاندې واکسین
شوي او د ولس ښېرا او پېغور پرې تاثیر نه کوي، نو تاسو باید
د ائتلافیانو دلیکو پر ځای د مظلوم ولس په لیکه کې
وډرېږئ، دومره مظلوم ولس چې پر ښارونو او کورونو یې د
خپل قاتل عکس څرېدلې، خو دی یې نوم هم نه شي
اخیستلای....



د بناغلي «کمال» بې کماله خرگندونې

خو ورځې دمخه د پاکستان د سند ايالت د کراچۍ ښار ناظم اعلي (ښاروال) بناغلي «مصطفی کمال» له يوې پاکستاني رسنۍ سره داسې خرگندونې وکړې، چې هېڅکله هم له يوه متمدن او عاقل انسان سره نه ښايي. هغه ټول پښتانه «ترهگر، مفسد، وحشي او د القاعدې غړي وبلل» او خرگنده يې کړه، چې «دوی غواړي د پاکستان د کراچۍ ښار اشغال کړي». بناغلي کمال په دې ډول وغوښتل د کراچۍ پخواني تاوتريخوالي ته چې د ښار د بېلابېلو اوسېدونکو، سنديانو، پښتنو، مهاجرو، بلوڅو او نورو قومي ډلو ترمنځ د گڼو عواملو له امله وخت پر وخت پېښېده او لاپېښېږي، بله بڼه ورکړي او په دې ډول خپله بې کفایتي پټه کړي. ځينو فاشيستانو، متعصبو او بې کفایته واکمنو ته القاعده او طالبان داسې يوه وسيله ده، چې هر وخت پرې خپله بې کفایتي پاکولی شي. نو اوس چې د پاکستان په شان يوه بې ثباته او گڼ قوميزه ټولنه کې هر فساد خپور شي، واکمن يې سم له لاسه له القاعدې او طالبانو سره وتړي، که څه هم دا فساد په ټولنه کې د سياسي او حکومتي ډلو د بې غورښو او يا هم د ځينو وسلوالو ډاره مارانو له خوا رامنځته شوی وي، خو حکومت او ځينې مغرض اشخاص يې ژر طالبانو ته منسوب کړي، طالبان او القاعده هم تش په دې خاطر چې په مطبوعاتو کې يې سياسي او نظامي حضور مطرح شي، پردي مړي پر ځان را اړوي او د هرې وړ او ناوړې پېښې مسئوليت

پر غاړه اخلي، دا چې طالبان يا القاعده څه وايي او څه کوي دا د هغوی خپل کار دی، خو دا چې ځينې اشخاص او ډلې يو بشپړ قوم او ملت په طالبانو او يا هم القاعدې پورې تړي، دا خبره د غور، تامل، دقت او تحليل وړ ده، په تېره بيا دا چې پاکستانی چارواکي د خاصو غرضونو له مخې يوه مذهبي افراطي ډله په يو قوم پورې تړي او هغه ته يې منسوبوي دا نو بيا له هغه قوم سره يوه ډېره لويه جفا ده.

ټولو ته معلومه ده چې طالبان او القاعده چا راتوکولي، څه کوي او څه يې وکړل او چاته يې ډېر زيات زيان واراوه؟ که عادلانه قضاوت وکړو طالبان او القاعده هغه ډله ده چې تر ټولو زيات زيان يې پېښتو ته واراوه او اړوي يې، تراوسه طالبانو د لروبرو پېښتو د اولادونو پرمخ په سلگونو ښوونځي تړلي او که د دواړو غاړو پښتانه ماشومان حساب کړو، نو لږ تر لږه دوه ميليونه ماشومان د دوی له لاسه ښوونځيو ته نه شي تللاي، ايا دا دوستي ده؟ او دوستي همداسې وي؟ که دې تراژيدی ته څوک دوستي وايي، نو دا دوستي دې دوی ته مبارک وي او که څوک ورته دښمني وايي، نو بيا خو دې دښمنی ته ورودانگي او پېښتو سره دې له دې تراژيک حالت په راوتو کې مرسته وکړي. حقيقت دا دی چې د پېښتو پر وړاندې د سيمې د هېوادونو د ځينو خاصو کړيو او سياستوالو له خوا يوه ژوره توطيه روانه ده، چې دا ډول څرگندونې ددې توطيې يوه برخه ده، له ښاغلي کمال څخه که وپوښتل شي، چې د القاعدې زيات او مهم غړي تراوسه پورې چېرته نيول شوي دي؟ نو څه به ووايي؟ لږ

تر لږه دې د جنرال پرويز مشرف ارقامو ته مراجعه وکړي، هغه په خپله اعتراف کوي، چې موږ تراوسه پورې د القاعدې (۷۵۰) تنه مهم غړي امریکایانو ته په لاس ورکړي، دا به کمال صاحب ته معلومه وي چې ددې شمېر اکثره برخه، په کراچۍ، اسلام اباد، راولپنډۍ، فيصل اباد او د پاکستان په نورو مهمو ښارونو کې نیول شوي او بیا پر امریکایانو پلورل شوي دي، دا چې دوی جنگ ولې په لروبرو پښتون مېشتو سیمو کې متمرکز کړي، دې کې د پښتنو د دښمنانو چل دی؛ هم به د پښتنو سیمه وړانه ويجاړه شي، هم به د پښتنو سرونه غوڅ شي او هم به له نړیوالې ټولنې سره د ټکر له امله په نړۍ کې بدنام شي. عجیبه خبره خو داده چې جنگ د پښتنو په سیمه کې روان ساتل شوی، خو د القاعدې د مشرتابه غړي بیا په ناپښتون مېشته لویو ښارونو کې نیول کېږي. له ښاغلي کمال څخه که وپوښتل شي، چې رمزي یوسف، ابو زبیده، رمزي بن الشیبی، خالد شیخ محمد، یاسر الجزیری، توفیق اتش خالد او د القاعدې نور په سلگونو مهم غړي چېرته نیول شوي او چېرې یې پر امریکایانو مړي او ژوندي پلورل شوي دي؟ نو دی به څه ووايي؟. که کمال صاحب کې واقعاً د عدالت کمال وي، نو دې پوښتنو ته باید سم ځواب ووايي.

ایا همدا پاکستان او د هغوی استخباراتي سازمانونه نه وو، چې هم یې د طالبانو او القاعدې په جوړولو او ځواکمنۍ کې اساسي ونډه لرله او هم یې بیا د له منځه وړلو او کمزورۍ لپاره له امریکایانو سره لاس یو کړ او ډېره پانگه یې ترې ترلاسه کړه او ایا

بیا هم همدا کړی د طالبانو او القاعدې د تقویې لپاره کار نه کوي؟ له یوې خوا له امریکایانو پیسې اخلي او له بلې خوا ورته د طالبانو او القاعدې په واسطه جنگ گرموي، جنگ یې هم بیا په پښتنو سیمو کې متمرکز کړی، چې ټول زیان یې همدې قوم ته واوړي، نو ښاغلی کمال صاحب! کوم جنگ او لوبه چې تاسو او ستاسو استخباراتي کړیو پیل کړې او ټول سود او گټه یې تاسو ته درځي او زیان یې پښتنو ته، نو مهرباني وکړئ د ملامتۍ مسئولیت یې هم پر ځان ومنئ، د خپل بام واوړې د بل پر بام مه اچوئ، اوس د کمپیوټر زمانه ده، هر څه ښکاره کېږي، ډېر ژر به، هم پښتانه او هم نړیواله ټولنه پوه شي چې د چا په اوږو کې شکه ده؟ څوک اوبه خړوي او کبان په کې نیسي؟ څوک ظالم دی څوک مظلوم دی؟ څوک منافق دی څوک صادق دی؟ څوک ترهگر دی او څوک د ترهگری قربانیان دي؟

«نه دي د ويلو هغه څه چې ما ليدلي دي»
 (راسته پوښتنې او سرچپه ځوابونه)

دا ليکنه هم د «قلموال» جريدې د ۱۳۸۷ ل کال په (۱) گڼه کې چاپ شوې ده.

پوښتنه	ځواب
په افغانستان کې ملي اتل څوک دی؟	چې پر کابل يې ډېر توغندي توغولي وي.
افغانستان چا وران کړ؟	بې وسلې افغانانو.
کابل چا وران کړ؟	کابل ښاريانو!
د ولسمشر کرزي دښمنان څوک دی؟	هغوی چې ورته ډېره رايه يې ورکړې وه.
دوستان يې څوک دي؟	تلواله او هغوی چې هېڅ رايه يې نه ده ورکړې.
افغانستان کې څوک ډېره مداخله کوي؟	برازيل او نيکاراگوا.
په افغانستان کې څوک هېڅ مداخله نه کوي؟	ايران او پاکستان.
مجاهدين څوک دي؟	هغوی چې هېڅ جهاد يې نه دی کړی.
چې جهاد يې کړی هغوی څوک دي؟	فراريان او باغيان.
شيخ محمداصف محسني ته څوک پيسې ورکوي؟	خپله يې پيدا کوي، څه ايران خو يې نه ورکوي؟
افغانستان ته د چا مرستې بې غرضه دي؟	د روسيې او امريکا.
څوک د پنجشېر د زمردو قاچاق کوي؟	طالبان.

- د چا نظام پر ټول افغانستان واکمن و؟ د استاد برهان الدين رباني.
مارشال چاته ويل کېږي؟ چې د بهرنيو هېوادونو په عسکرو
يې خپل هېواد نيولی وي.
په افغانستان کې د فکري ثبات حضرت صاحب صبغت الله مجددي.
خاوند سياستوال څوک دی؟
انجنير چاته ويل کېږي؟ چې د خپل هېواد دورانۍ نقشۍ
جوړوي.
څوک دی چې له ځوانۍ تردې دمه انجنير گلبدين حکمتيار.
دهېواد پر ابادۍ او سوله ييزو چارو
بوخت دی؟
د افغانستان لوی ولايت کوم دی؟ پنجشېر.
کوچنی کوم دی؟ هلمند.
د حامد کرزي ډېر لري مخالفين احمدضيا مسعود او کریم خليلي.
څوک دي؟
کوم تلویزيون د ايراني کلتور پر
ضد سخته مبارزه کوي؟
کوم تلویزيون افغاني کلتور نه
خپروي؟ شمشاد.
څوک له پښتو ژبې سره ډېره
مينه لري؟ رهنورد زریاب.
څوک په افغانستان کې ملي
وحدت غواړي؟ لطيف پدram.
کوم تنظيم په حکومت کې
هېڅ ونډه نه لري؟ جمعيت اسلامي.
کوم وکیل دی چې هېڅ انتقاد
رمضان بشر دوست.

نه کوي؟

افغانستان کې ډېر جنگيالی
سیاستوال څوک دی؟
خوک د سولې او امن کوتره ده؟
حامد کرزی.
جنرال دوستم.

د نړيوالو ځواکونو د شتوالي ضرورت او قانونيت

دا ليکنه هم د ((قلموال)) جريدې د ۱۳۸۲ ل کال په (۲) ځلې کې چاپ شوې ده.

له نږدې دوو کلونو راهيسې شمال تلووالي (اوسنی) متحده ملي جبهه) او ددې ترڅنگ د پته د ورته اهدافو لرونکې بله جبهه (متحده ملي شورا)، په خپلو تبليغاتي غونډو، میتينگونو، مظاهرو او مرکو کې په پرله پسې ډول تينگار کوي، چې په افغانستان کې د نړيوالې ټولني شتوالی دې «قانوني» شي. له «قانوني کېدلو» څخه ددې پورته دوو تلووالو خپل تعبير او خپل تفسير دی، چې غواړو وروسته پرې رڼا واچوو، خو اوس په عام ډول راځو د پته، چې افغانستان کې د نړيوالو ځواکونو د شتوالي اړتيا شته که نه؟ او که اړتيا يې وي، نو د «قانون» کومې ځواکمنې کورنۍ او بهرنۍ سرچينې بايد دا تائيد يارد کړي؟

۱- په افغانستان کې د نړيوالو ځواکونو ضرورت: په عام ډول افغان ملت په خپله خاوره کې د هېڅ بهرني ځواک شتوالی نه شي زغملی، خو کله که د بهرني ځواک شتوالی د بېلابېلو کورنيو او بهرنيو عواملو له امله حتمي او ضروري شي، نو بيا افغانان خپلو

ملي گټو ته د تعقل له مخې په دې باب فکر کولای شي، چې کوم
ځواکونه د څومره وخت لپاره ضروري دي.

هغه افغانان چې د هېواد د ملي گټو د ساتنې پر رازونو پوهېږي،
هغوی ددې ضرورت احساسوي، چې دا بهرني ځواکونه باید تر هغه
مهاله په افغانستان کې پاتې شي، چې افغانستان او د هغه پوځ، د
مغرضو گاونډيو هېوادونو د پټيو او بنکاره لاسوهنو د مخنيوي جوگه
شي، نوره نړۍ له افغانستانه د خونديتوب احساس وکړي، د دې
ولس په رگونو کې د متمدن ژوند وینه وچلېږي او په هر اړخيز ډول دا
هېواد د جگړې او جگړه مارو له اسارته خلاص شي. تر دغسې يو
حالت وروسته نه نړيوال دلته د پوځونو د رالېږو پلمه جوړولای شي او
نه ورته ضرورت لري او نه افغانان بيا د بهرنيو ځواکونو راتگ
زغملای شي، اوس خو چې افغانانو د طالبانو د سقوط پر مهال د
بهرنيو ځواکونو پر وړاندې سخت حساسيت ونه بنود، علت يې دا و
چې طالبانو او تر دې دمخه شمالتلوالي له خلکو سره داسې بد چلند
کړی و، چې خلک ترې تر پوزې راغلي وو او هر نوي تحول ته يې
اړتيا لرله. د بهرنيو ځواکونو په راتگ سره دلته سياسي او قانوني
بهيرونه که څه هم پوره پوره عادلانه نه وو، پيل شول، د افغانستان د
پرمختگ لړۍ روانه شوه، که چېرې ځينې سياسي تېروتنې نه وای
شوې، نو اوسنۍ برياوې به تر دې هم زياتې وې. په تېرو پنځو کلونو
کې په افغانستان کې شوې رغونه د افغانستان د پنځوسو کلونو له
رغونې سره اندول ده. څرنگه چې افغانستان د پرش کلنې جگړې
دومره خپلې چې هر څومره ابادي په کې کېږي، بيا هم نه معلومېږي،

نو ځکه اوسنی ابادي د چا په نظر ډېره زیاته نه ښکاري. د خلکو تقاضا هم د خلکو عادلانه قضاوت ته زیان رسوي، ځکه د بهرنیو ځواکونو په راتگ سره د خلکو تقاضا دومره لوړه شوه، چې له واقعیت سره یې مطابقت نه درلود، هر کله چې د واقعیت او تقاضا ترمنځ واټن رامنځته شي، د خلکو سالم قضاوت ته زیان رسېږي.

نو ځکه خو په افغانستان کې د تېرو څو کلونو پر مهال پر شوي کار، هم شوې تبصرې او هم قضاوت عادلانه نه دي. البته شکایت که پر دې وي چې له دې امکاناتو څخه نوره هم موثره گټه اخیستل کېدلای شوه، خو د سیاسي بې عدالتیو او اداري نیمگړتیاوو له امله له دې نړیوالې پانگې او طلايي چانس څخه مثبتې گټه پورته نه شوه، دا انتقاد بیا پر ځای برېښي. د نړیوالې ټولنې له سیاسي او پوځي حضور سره سره اوس هم افغانستان په داسې یو حالت کې دی، چې مرستې او لاسنیوي ته لار تیا لري. که همدا اوس هم، نړیواله ټولنه خپل پوځونه له افغانستانه وباسي او خپلې مالي مرستې بندې کړي، نو دلته به بیا څه غوښتل جوړ شي؟ ایا د نویمو کلونو لوبې به بیا تکرار؟ او ان تر هغه بدتر حالت به رانه شي؟ د تجربو له مخې وایو، چې همداسې به کېږي، نو افغانان باید د خپلوملي گټو په پام کې نیولو سره، گاونډیو هېوادونو، په تېره بیا ایران او پاکستان ته د دې مجال ورنه کړي، چې نړیوال ځواکونه دلته په تنگ او په شا کړي او وروسته بیا د هغوی پر ځای د دوی پټ او ښکاره عسکر او ملېشيې دلته داخل شي. د یو شي یا مسلې قانونیت د هغود ضرورت له مخې معلومېږي، نو اوس چې موږ، د افغانستان

ضرورت ته په ژور نظر گورو، نو په ډاگه بنسکاري، چې د نړيوالو ځواکونو شتوالي ته اړتيا ده، همدغه ضرورت ددې ځواکونو قانونيت ته لاره اواروي. که څه هم ددې خبرې زغم يو خپلواک انسان ته ډېر سخت پرېوزي.

۲- د نړيوالو ځواکونو د شتوالي قانونيت: لکه څنگه چې دمخه مويادونه مو وکړه؛ د نړيوالو قوتونو د شتوالي ضرورت، د هغو د قانونيت سرچينه ده، خو بيا هم د نړيوالو او ملي اصولو او حقوقو له مخې داسې قانوني او حقوقي سرچينې شته، چې دوی له هغو څخه قانوني مجوز ترلاسه کړي. په دې قانوني سرچينو کې يو هم د ملگرو ملتونو سازمان او بل هم خپله د افغانستان دولت دی. د سپټمبر د يوولسمې نېټې تر پېښې وروسته، ملگرو ملتونو د خپل (۱۳۲۸) پرېکړه ليک له مخې پر امريکا شوی بريد وغانده، د امريکا متحده ايالت يې متضرر يا قرباني شوی هېواد وگاڼه او د خپلې دفاع حق يې ورته ورکړ. بيا د ملگرو ملتونو د امنيت شورا (۱۳۸۲) پرېکړه ليک چې تطبيق يې اجباري حکم لري، د امريکا متحده ايالاتو ته د دې حق ورکړ، چې خپل دښمن، په هره سيمه کې چې وي، تعقيب کړي، هغوی د همدې پرېکړه ليک له مخې د طالبانو حکومت ړنگ کړ او بيا يې د بن نړيوال کنفرانس ته لاره اواره کړه. په دې کنفرانس کې چې د ځينو سياسي ډلو، له هغې جملې نه د شماليوالي استازي يې هم اساسي غړي وو، د ملگرو ملتونو د غړو هېوادونو له خوا پرېکړه وشوه، چې افغانستان ته به نړيوال سوله ساتي ځواکونه ځي، په پيل کې به د کابل او وروسته به

بيا د نورو سيمو امنيت ټينگوي، په دې ډول په افغانستان کې د ائتلاف او ايساف دواړو ځواکونو شتوالي لپاره نړيوال حقوقي مجوز رامنځته شو، دا چې دا مجوز د ځينو په نظر عادلانه دی که نا عادلانه دا نو بيا بېله خبره ده. البته د ملگرو ملتونو د نورو ايجنسيو د پرېکړو تطبيق اختياري دی، خود امنيت شورا د پرېکړو تطبيق اجباري دی، نه اختياري، که ددې شورا د پرېکړې مطابق کوم هېواد ته نړيوال ځواکونه لېږل کېږي، هغه هېواد يې مخالفت نه شي کولای، په هر حال دا يو اوږد بحث دی، چې موږ ورته په اجمالي ډول اشاره وکړه، ددې ترڅنگ د افغانستان د دولت درې واړه ارگانونه چې په واقعيت کې د همدغو نړيوالو ځواکونو د شتوالي زېږنده دی، هم تراوسه پورې له حقوقي او قانوني پلوه د نړيوالو ځواکونو شتوالی نه دی چلنج کړی، د افغانستان دولت پر دې پوهېږي، چې که نړيوال ځواکونه همدا نن له افغانستانه ووځي، نو د دوی شتوالی به هم ورسره ختم شي، نو هغه دولت چې شتوالی يې د بل چا په شتوالي پورې تړلی وي، هغه به له عملي پلوه څومره مشروعيت او توان ولري چې د بل چا د مشروعيت په اړه فيصله وکړي. ددې ترڅنگ افغانستان د امريکا متحده ايالاتونو سره يوه اوږد مهالې ستراتيژي هم لري، دا هم ددې ايجاب کوي، چې په افغانستان کې تر بشپړ ثبات پورې نړيوال ځواکونه دلته مېشت وي.

خو دا چې ولې يو شمېر ډلې او سياسي اشخاص، د بهرنيو ځواکونو د قانونيت خبرې کوي، د دوی بگراوند (شاليد) ته هم بايد لږ نظر وشي، چې دا ډول څرگندونې د صداقت له مخې دي که د چل

او فريب له مخې؟: دا هغه ډلې دي، چې تر ټولو دمخه همدوی چغې وهلې چې ژر ژر دې امريكايي ځواكونه راشي او موږ دې د طالبانو له مرگونو گوزارونو وژغوري؛ هغه څوك چې نن د ناټو او ايساف ځواكونو د وتلو او يا قانوني كولو غوښتنه كوي، دا همغه خلك دي چې ستوني يې هغه وخت له ډېرو چغو كېناستل او تر ټولو دمخه يې امريكايي ځواكونو ته لبيك ووايه، هغه وخت يې د «قانونيت» نوم هم په خوله وانخېست، خپل كورونه يې امريكايي ځواكونو ته په ډبله كرايه وركړل او اوږه پر اوږه لكه د اجيرو ملېشو په څېر د امريكايانو ترڅنگ د طالبانو پر ضد وځنگېدل، تر ډېره وخته يې امريكايي پوځونو سره باډيگاردې وكړه او اوس هم لگيا دي همدې كسب ته ادامه وركوي، خو دا چې اوس د نړيوالو ځواكونو د قانوني كېدو خبرې كوي، علت يې دادی چې دوی لاندو سياسي امتيازاتو ته دام ايښی دی، دوی فكر كوي، چې نړيوال به په دې «قانونيت» ووپروي او په پای کې به هغوی دوی سره سياسي امتياز او معاملې ته غاړه كېږدي. دوی فكر كوي، چې د ولسي جرگې مشرتابه دوی سره دی او په حكومت کې هم د ټلوالې ونډه درنه ده، نو له دې قوت څخه به پر بهرنيو ځواكونو د فشار د يوې وسيلې په توگه كار واخلي. ايران او پاكستان هم دلته د بهرنيو ځواكونو له شتوالي څخه په تشويش کې دي، نو دا ډلې هم له پخوا نه ددې هېوادونو له سياسي او نورو كړيو سره پټې او ښكاره يارانې لري، نو ځكه خو د دې هېوادونو پټه رابطه هم له دې قضیې سره رد بدلای نه شي. دې کې هم هېڅ شك نه شته، چې د بهرنيو ځواكونو خپل سري او

ناوړه عمليات او په هغو کې د سلگونو افغانانو بېگناه وژنه د هېڅ افغان پر زړه نه اوارېږي او نه دا ډول عمليات د امنيت په ټينگښت کې کومه مرسته کولای شي، بلکې تاثيرات يې لامنفې دي. هېڅ شعوري او ملتپال افغان د ډېر وخت لپاره د بهرنيو ځواکونو شتوالی حتی قانوني او ناقانوني، دواړه نه شي زغملاى، خو ملتپال افغانان پر دې پوهېږي، چې اوسمهال نړيوالو ځواکونو ته پلمې جوړول، د مغرضو گاونډيو هېوادونو اشغالگرو ځواکونو راتگ ته د لارې اوارولو په مانا دي. څه فکر کوئ، هغه څوک؛ په تېره دوه ټلوالې ((متحده ملي جبهه)) او ((متحده ملي شورا)) چې دواړه د يوې سکې دوه مخونه دي، که همدا نن امريکايي او نړيوال ځواکونه نه وي، نو دوى به د يوې شېبې لپاره هم په کابل کې پاتې شي؟ بيا به يې ځای کولاب، اصفهان او نورې سيمې نه وي؟ له دې ډول چغو او فريادونو څخه ددې خلکو هدف دا دی، چې څنگه کولای شي له همدې بهرنيو ځواکونو څخه د اوسنۍ اقتصادي او پوځي گټې ترڅنگ، نوره



سياسي گټه
هم پورته
کړي.
له بهرنيو
ځواکونو
څخه هم، د
ولس هيله

داده، چې خپل سري عمليات دې زياتي ودروي، د افغانستان د دولت له ولسواک اړخ سره دې مرسته وکړي، چې د افغان ملي



پوځ، ملي اردو، پوليس او ملي امنيت په ارگانونو کې بشپړ سمون راوړي، دا ارگانونه دې پياوړي کړي، ځکه د دوی د يوه عسکر لگښت زموږ د سلو عسکرو د لگښت په اندول دی، دوی د افغانستان له کلتوري، ټولنيز، قومي او جغرافيايي جوړښت سره

بلد نه دي او نه هم د چريکو جگړو تجربه لري، نو په دې خاطر د دوی او ملکي خلکو دواړو تلفات زيات دي، ددې په خاطر چې هم د دوی د لارياتو زيانونو او تلفاتو مخه ونیول شي او هم د ملکي افغانانو، نوښه لاره داده، چې خپله افغان پوځ په عصري وسلو سمبال او په هر اړخيز ډول ځواکمن شي، دا کار به د کورنۍ جگړې د مخنيوي او کنټرول لپاره هم لاره اواره کړي او پر مناسب وخت به د بهرنيو ځواکونو د وتو زمينه هم برابره کړي، افغان پوځ به په چټک ډول ددې جوگه شي، چې په خپله د خپل هېواد ساتنه وکړي او د گاونډيو لاسوهنو ته ځواب ووايي. دا هغه لاره ده چې دواړو لوريو او زموږ عام ولس ته ډېره په گټه ده. دا چې يو څو

سياسي مداريان هر وخت په رسنيو کې چغې وهي، دا همغه خلک دي، چې په ولس کې اساسي بنسټ نه لري او يوازې په يو شمېر پرديپالو رسنيو کې مطرح دي، دا همغه خلک دي، چې هم يې د بهرنيو ځواکونو د راتگ پر مهال ډېر امتياز اخيستی او اوس بيا غواړي د «قانونيت» ترچتر لاندې د هغو د تنگولو له لارې نور امتياز هم واخلي. نړيوال ځواکونه او د هغوی سياسي ماهرين بايد د افغاني ټولني ددغو سياسي سوداگرو او پاروگرو په چل او جادو پوه شي، تر دې زيات امتياز ور نه کړي او د پخوانيو امتيازونو د سلب په باب يې هم جدي فکر وکړي.

«القاعده» په افغانستان او «الفايده» په پاکستان کې

دا ليکنه هم د «قلموال» جريدې د ۱۳۸۷ ل کال
په (۲)مه ځل کې چاپ شوې ده.

نږدې يوه نيمه لسيزه کېږي چې په نړۍ کې د «القاعده» په نوم يو نوی سياسي بازار پرانيستل شوی دی. ددې بازار مارکیتونه هر چېرته پرانيستل شوي، خو هونښيار هغه دی چې په دې تور بازار کې خپله ناچله سکه وچلوي، خپل کوټه زر صفا کړي، سپين په تور او تور پر سپين واړوي. ددې بازار يوه زياته برخه په افغانستان کې پرانيستل شوې، خو افغانان يې نه پېرېدونکي دي او نه پلورونکي، سودا نور خلک راوړي او پر نورو يې خرڅوي، راکړه ورکړه د نورو ده، خو ځمکه يې د افغانانو نيولې، داسې لکه د يوه فري زون په شان، فري زون خو بڼه وي، يوه ټاکلې اندازه محصول خو د ځمکې خاوند ته ورځي، خو دا مارکيت په فري زون کې هم فري دی. عجيب مارکيت دی، امریکايان ترې يو ډول گټه پورته کوي، اروپايان ترې بل ډول، روسان ترې بل رنگ، ايرانيان ترې بل او پاکستان، خو بيا د گټې گټه اخلي، ټول پېروی او د سر کوچ پاکستان ته ځي. که چېرې په افغانستان کې د القاعدې

مارکېټ بېرته نه وای، نو امریکایانو هېڅکله هم دلته خپل مالونه نه شول خرڅولای، روسیې ته هم پلمه نه پیدا کېدله، چې په دې سیمه کې د خپلې تېرې ماتې غچ واخلي، ایران هم له خپل پخواني دښمن (طالبانو) سره د خپل لوی غلیم (امریکا) پر وړاندې تاکتیکی ملگرتیا نه شوه کولای او پاکستان ته هم ددې زمینه نه برابرېدله چې یو خرڅ کړي او بل واخلي، یا زور ږنګ کړي او نوی جوړ کړي او بیا د تېر دېرش کلن جنګي ماشین ارايه تاوه او زور داستان بیا له سره پیل کړي.

له دې لنډې یادونې څخه هدف دادی، چې داسې یوه حقیقت ته مو متوجه کړي، چې څوک د القاعدې د دښمنۍ چيغې وهي، هغوی د القاعدې له وجود او نامه څخه تر هر چا زیاته گټه پورته کړې ده او څوک چې یې پر دوستۍ تورن دي، هغوی ته یې ډېر زیان اړولی دی. د جهاد په کلونو کې اسامه او د هغه ملګري د امریکا متحده ایالاتو په ملاتړ او هڅونه بڼه په زغرده شوروي لښکرو پر ضد وجنګېدل، تر جهاد وروسته ددې ډلې غړي څه په سعودي، څه په افغانستان، څه په سوډان او څه هم په نورو هېوادونو کې مېشته شول، خود اوسنۍ شمال تلوالی = ملي جبهې او د هغه وخت د اسلامي دولت رئیس پروفیسور برهان الدین، اسامه بن لادن له سوډانه اریانا افغان الوتکه کې افغانستان ته انتقال او دلته یې مېلمه کړې او سربېره پر دې یې تر (۱۲۰) تنو زیاتو عربو ته د افغانستان تابعیت ورکړ، د جهاد په کلونو او تر هغې وروسته استاد رباني د اخوانیزم د تاریخه غځولو

سره په دې بريالی شو، چې په عربي درهمو او ريالونو خپله سياسي بقا خوندي کړي او په تخار کې د (عبدالله بن مسعود) په نوم يو پوهنتون هم د همدې سيروم له لارې ژوندي وساتي، خو کله چې طالبانو له اسامه سره نوې ياراننه ټينگه کړه، نو د رباني پر زړې يارانې گردونه پر بوتل. طالبانو، چې د رباني تش په نامه سيار اسلامي دولت د افغانستان له خاورې اوږت کړی و، د القاعدې پخوانۍ دوستۍ او نوې دښمنۍ ورته د نوش دارو حيثيت غوره کړ، د سپټمبر پر (۱۱) يې يو ځل بيا د بخت ستوری راوخوت او د بي (۵۲) امريکايي الوتکو تر سيوري لاندې يې نوې ساه واخيسته، د شمال ټلوالې ټول داړه ماران لکه د سمخې ياران له غارونو راووتل او پر ښارونو راتويې شول، د خيال پاچا يو ځل بيا د واک د عمل پر گدی کېناست، طالبانو د القاعدې د دوستۍ مزه وڅکله، د ملا عمر تخت او بخت دواړه نسکور شول. د افغانستان د هويت او ځمکنۍ واکمنۍ د کورنيو مخالفانو تر څنگ بهرنيو هېوادونو هم د القاعدې له دوستۍ او دښمنۍ څخه بڼه د مزې گټه پورته کړه. که په کورنۍ کچه د رباني په مشرۍ شمالي ټلواله په پيل کې د اخوانيزم د نظريې له امله په اسامه او د هغه پر استاد عبدالله عزام وياړېدله او د هغوی له دوستۍ او دښمنۍ يې بڼه گټه پورته کړه، نو په بهرنۍ کچه پاکستان هغه هېواد و، چې هم يې د القاعدې او نورو عرب گروپونو په جوړونه کې تر حده زيات امتيازات، د همدې عربو او لويديزې نړۍ څخه ترلاسه کړل، خو کله چې ځای د «جارستان»

راغی، نو تر ټولو دمخه همدا پاکستان په واز کومي د امریکا د خوشالی لپاره د القاعدې د مقابلي ډگر ته راودانگل، جنرال مشرف د جورج بوش د جگړې د ملاتړ په برخه کې د (هو) او (نه) په انتخاب کې ډېر ژر (هو) انتخاب کړه او بیا یې دا هم غبرگه کړه، چې «په سیاست کې دوستي او د بنمني دايمي نه وي، دوستي او د بنمني د یو هېواد د ملي گټو پر بنسټ ټاکل کېږي، اوس موږ ته د پاکستان ملي گټې مهمې دي نه القاعده او طالبان». طالبان چې زموږ په ټولنه کې اکثره هسې هم یتیمان او بې سرپرسته ماشومان دي، له سیاسي پلوه هم پر ډېر سخت وخت بې سرپرسته شول او د خپلو پنجابي یارانو پنجابی توره او اسلامي ورورولي یې په خپلو سترگو ولیده، ان تر دې چې د طالبانو پر سفیر (ملا ضعیف اخوند) یې هم صرفه ونه کړه او امریکایانو ته یې د خپلې دوستۍ د اثبات د یوې نمونې او غوړې مړۍ په توگه ور ډالۍ کړ. پاکستانیانو له القاعدې سره خپله زړه دوستي پر یوې نوې امریکایي دوستي بدله کړه او ددې دوستۍ په مقابل کې یې نږدې شل ملیارده ډالره له امریکا څخه ترلاسه کړل.

د القاعدې د ټکولو د روان بهیر له پیله بیا تر دې دمه هغه پټې او بنکاره مرستې چې امریکا له پاکستان سره کړي، تر هغو مرستو څو ځله زیاتې دي، چې امریکا له افغانستان سره کړي دي. د پاکستان لپاره دا یو طلايي چانس و چې څو یاغي عرب او څو نا شعوري طالبان او د هغوی جوړه شوې اډانه په شلو ملیاردو ډالرو وپلوري او د پاکستان گټې تضمین کړي. پاکستان بیا هم پر

دې بسنه ونه کړه، چې طالبان او القاعده يو ځل جوړ کړي او بيا يې ړنگ کړي او په دواړو حالتونو کې خپله چنده او انعام ترلاسه کړي، بلکې د سباني گټې لپاره يې هم ور پرانيستی پرېښود، د پښتنو قبایلي سيمه يې يو ځل بيا د داسې خوځښتونو لپاره عياره او د جگړې د جاري ساتلو امکانات او بستري يې ورته برابر کړل. ددې لپاره چې د القاعدې شبکه په بشپړ ډول له منځه لاړه نه شي، نو د القاعدې د مشرتابه شورا مهم غړي يې د پاکستان په لويو سياسي او صنعتي ښارونو کې ځای پر ځای کړل او جنگي ډلې يې په پښتنو مېشتو سيمو کې ځکه خوندي کړې، چې د جنگ د جاري ساتلو جوگه وي، د ورانۍ زيان هم دوی وزغمي، سياسي مسوليت هم د دوی پر غاړه شي او له نړيوالې ټولنې سره د ټکر کفاره هم دوی ورکړي، عجيبه خبره ده د القاعدې مهم سياسي غړي اکثره په اسلام اباد، لاهور، راولپنډۍ، کراچۍ، فيصل اباد او د پاکستان په نورو ښارونو کې نيول شوي، خو جنگ د پښتنو په سيمو کې روان دی. د جنرال مشرف د څرگندونو له مخې تراوسه پورې د القاعدې (۷۵۰) تنه مهم غړي پاکستان نيولي او پر امريکا يې پلورلي دي، اکثره يې د پاکستان په پورتنیو يادو شويو ښارونو کې نيول شوي. د القاعدې گڼ شمېر غړي همدا اوس د پاکستان د استخباراتو او امنيتي ارگانونو تر نظر لاندې د پاکستان په مهمو ښارونو کې خوندي دي او د هر يوه د سر قيمت او ارزښت معلوم دی، کله چې امريکايان لږ په قهر او پاکستانيان لږ بې پيسو شي، نو بيا پاکستاني جنرالان د القاعدې

يو مهم غړی د يوې غورې مړۍ په شان د امريکايانو تر ستوني تېر کړي او هغوی بيا ددې بڼکار په بدل کې پاکستانی جنرالانو ته خپل انعام ورکړي، د گټې دا بازار او مارکېټ به تر هغه روان وي ترڅو چې د افغانانو د ملي شعور کچه نه وي اوچته شوې، افغانان بايد پر دې پوه شي چې دا جنگ د څه لپاره او د چا په گټه دی؟ ډېره دردونکې خبره دا ده، چې که د جگړې انډول د يوه فرضي احتمال له مخې د امريکايانو پر زيان تمام شي، نو بيا به هم پاکستان هغه هېواد وي چې تر ټولو زياته مادي او معنوي گټه به ترلاسه کړي، همدا پاکستانی جنرالان به وي او وايي به چې موږ د اسلامي ورورولۍ له مخې خپلو مسلمانو عربو وروڼو ته پناه ورکړې وه، نړۍ مو تېر وېستې وه او د القاعدې مهم غړي مو خوندي کړي وو. ددې احتمال هم شته چې پاکستان امريکايانو ته د لوړ قيمت په بدل کې يو ځل بيا د طالبانو او القاعدې نوی راتوکېدلی قوت پر هغوی وپلوري او دا ډلې يو ځل بيا پر بد برخليک اخته کړي. ددې اټکل هم شته چې پاکستانی کمپاينران د نړۍ په کچه د غټو قدرتونو ذهنيت بدل کړي او ددې سيمې امنيت ترې په اجاره واخلي، پاکستان سره ددې ظروف شته چې دلته د يو داسې وروسته پاتې سياسي او مذهبي افراطي نظام د رامنځته کولو تاييا وکړي، چې د مذهبي او سياسي تنگنظری پر اساساتو ولاړ وي، په سيمه کې د ژوند او تمدن ټولې نښې نښانې له منځه يوسي، خو ددغه غم په بدل کې په سيمه کې يوه ناخوښې سوله او امنيت ټينگ کړي، دا به د امنيت داسې يوه جزيره وي،

چې وگړي يې د جزاميانو په څېر په کې ژوند کوي، خوله نورې نړۍ او تمدنونو سره به اړيکي نه لري. ددغو ټولو احتمالي خطرونو په پام کې نيولو سره، ټول افغانان او طالبان بايد دې ټکي ته ځير وي چې د القاعدې په شان د يوه تحريک لپاره په ټوله افغاني خاوره کې د فعاليت د زمينې برابرول که هغه هر ډول دلايل او عوامل ولري، د افغانانو په گټه نه ده او نه هم طالبان په دې ډول د يوه سياسي او شعوري ځواک په توگه په ټولنه کې د



واک، گرانښت او منښت خاوندان کېدلای شي، ددې ټولو سلسلو دوام د پخوانيو تجربو بيا تکرار دی، چې زیان به يې افغانان، افغاني ټولنه او په خپله

افغاني طالبان زغمي، خو گټه به يې پاکستان او د هغوی په شان
نورو هېوادونو ته چې د دې ډول تيوريو د جوړولو صلاحیت او
ظرفیت لري، رسېږي.

د افغانستان پارلمان؛ د لرگي توره

دا لیکنه هم د ((قلموال)) جريدې د ۱۳۸۷ ل کال
په (۲)مه گڼه کې چاپ شوې ده.

د بې وخته ديموکراسۍ همداسې بې ثمره ونه وي، کله چې
امريکايي پوځونه افغانستان ته راغلل، نو دلته هم دبې وخته
ديموکراسۍ ډولونه وغږول شول. د ديموکراسۍ نارو سورو او
شعارونو دومره زور واخيست، چې له خلکو نه د نورو فکرونو او
شعارونو لاره ورکه شوه. د ولسواکۍ په همدې گرمه هنگامه کې د
افغانستان د پارلمان يا ملي شورا (ولسي جرگې او مشرانو جرگې)
لپاره انتخابات وشول. سره له دې چې د زراو زور ډېرو خاوندانو له
قانوني او ناقانوني لارو پارلمان ته لاره پيدا کړه، خو يو شمېر
هېواد پالو افغانانو هم د خلکو د استازو په توگه د پارلمان
غړيتوب ترلاسه کړ. سره له دې چې د پارلمان د غړو پر ترکيب، د
خلکو نيوکې وي، خو بيا هم خلکو ته د هغو د شکايتونو د اورېدو
يوه سرچينه پيدا شوه. په لومړيو وختونو کې د خلکو هيله زياته وه،
د خلکو هيله هغه وخت نوره هم زياته شوه، چې ولسي جرگې نوې
کابينې ته د باور رايه ورکړه، په دې باور رايه کې يو شمېر وزيران
په ډېره مشکله د ولسي جرگې له چانه تېر شول، بناغلي رهين او
بناغلي فرهنگ په کې په مطلق ډول ناکام شول، خو فرهنگ بيا

وروسته د ډېر پسيپسک او سمجوتې په وجه د کړکې له لارې بېرته کابينې ته لاره پيدا کړه، خو د بناغلي رهين ځای هندوستان شو. تر هغه وروسته د ولسي جرگې ډېر وخت پر خپلمنځي ناندريو،



شخړو، قومي، تنظيمي او سيمه ييزو بحثونو تېر شو. د ولسي جرگې د شخصيت د اعادي لپاره دويم چانس هغه وخت پيدا شو چې د بهرنيو او مهاجرينو چارو وزارتونو وزيرانو ته د نه باور (عدم اعتماد) رايې صندوقونه کېښودل شول، ولسي جرگې دواړه وزيران له خپل باوره سلب کړل، دې کار سره د ولسي جرگې حيثيت او چت شو، يو وزير خو په خپله مخه لار، خو دا چې د دويم وزير سلب، د جمهور رئيس له خوا «ويتو» شو او بيا ولسي جرگه پر دې بريالۍ نه شوه، چې پر حکومت خپله پرېکړه تعميل کړي، نو د ولسي جرگې حيثيت ته نور هم زيان ورسېد.

تر دې وروسته د ولسي جرگې د يوزيات شمېر غړو زړونه ساړه شول، د غير حاضري لړۍ چې له پخوا نه هسې هم روانه وه، نوره هم ټينگه شوه، څوک پر بهرنيو او څوک هم پر کورنيو سفرونو مصروف شول، ځينو وکيلانو چې له پخوا نه يې له يو شمېر وزيرانو

سره د «کمپشنکاری» تار ځغلولی و، دا لړۍ نوره گړندی کړه، دا ډول وکیلان نور هم د خپلو گټو تضمین ته وهڅېدل. په دې ډول د ولسي جرگې رنګ ورو ورو پیکه شو، خبره ان تر دې حده ورسېده چې ډېر ځله د ولسي جرگې ورځنی نصاب هم نه پوره کېده. د بغلان پېښې هم د ولسي جرگې قضاوت او عدالت تر سختې پوښتنې لاندې راوست. د بغلان دردوونکې پېښه کې ولسي جرگې ډېر غور وپېش وکړ، په نتیجه کې د هغه ولایت ملکي او بې واسطې والي ډاکتر محمد عالم اسحقزی د ولسي جرگې د قضاوت قرباني شو، دا په داسې حال کې ده چې د پېښې لومړۍ درجه امنیتي مسئولین؛ د ملي امنیت رئیس او امنیت قومندان لاسرې سترگې گرځي، نه یوازې سرې سترگې، بلکې کله چې د امنیت قومندان بناغلي سیدخيلي په تېلفون کې د ولسي جرگې مشر بناغلي یونس قانوني ته سپکې سپورې وکړې او اخطار یې ورته ورکړ، نو د ولسي جرگې د رئیس پر اور او شور یې یخې اوبه تویې کړې. د ولسي جرگې د حیثیت د احیا لپاره تقریباً وروستی چانس د روان کال د شور د اتمې نېټې د «جشن» پېښه وه، چې نږدې وه د افغانستان مشرتابه په کې له منځه تللی وای او هېواد له یوه لوی سیاسي او پوځي بحران سره مخامخ شوی وای. په دې پېښه کې د ولسي جرگې یو بل هېوادپال غړی حاجي فضل الرحمن څمکنی هم قرباني شو، ولسي جرگې پر دې پېښې داسې یو فریاد پیل کړ، چې تا به ویل که ټوله کابینه نه وي، نو د دې مسئولو امنیتي ارگانونو مشران خو به په یو څو شپږو کې بې اعتمادده او له حکومته رخصت

کړي، دوه وزیران او یو رئیس راوغوښتل شول، د ولسي جرگې اکثره غړي دومره په قهر وو، چې تر خولې یې اورونه باد بدل، وزیرانو او رئیس صاحب که د خپل ځان د سپیناوي لپاره خپلو خبرو ته ډېر سپېروني ورکړل، خو څه نتیجه یې ورنه کړه، صندوقونه راوړل شول او ټول ولس په دې تمه و، چې اوس به ددې درېو بڼاغلو سابه په مالګه کړي، ولسي جرگې گوزار وکړ، خو گوزار یې داسې و، لکه د لرګي د توري گوزار، ددې پرځای چې مقابل لوري ته زیان ورسوي، خپله توره ماته شوه او هغه وهم چې له حکومت او ولس سره د ولسي جرگې پر وړاندې موجود و، ټول په یو گوزار له منځه لاړ، کله چې رای شمېرنه پیل شوه، نو په وزیرانو او رئیس کې د وینې رنګ نه ښکارېده، ساعت وروسته هر څه سرچپه شول، د ولسي جرگې کمېشنکارو غړو د سترگو په رپ کې د ټلېفون په غوږۍ معامله وکړه، په نتیجه کې هغه مسولین چې د حضوري چمن په «ستره جبهه» کې یې د دوه درې مخالفینو د ټکان له امله شرموونکې ماتې خوړلې وه، د ملت د کور په پراخه جبهه کې په داسې حال کې چې د ملت اکثریت استازي یې په مخالفه جبهه کې ولاړ وو، په فاتحانه ډول دا جبهه فتح کړه او سره مخونه له پارلمان راووتل، د پارلمان وکیلان خپل غوږونه او بوس مخونه له ولسي جرگې د خپل کور پر لوري رهي شول او د ولسي جرگې کمېشنکار وکیلان په دې بريالي شول چې د ولسي جرگې جبهه ماته او لوبه په خپله گټه تمامه کړي. تر هغه وروسته ولس ته په ډاګه شوه چې

ولسي جرگه د وراسته لرگي هغه توره ده چې پر هر چا يې گوزار

کړې، خپله ماتېږي

او هغه شخص ته

هېڅ تاوان نه شي

رسولای.



دې بناغلو ته د

نه باور رايې تر دې

بهير وروسته،

ولسي جرگه نوره

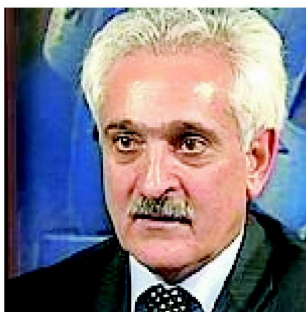
هم پيکه شوه، اوس نو د لرگي له دې تورې، نه ولس ډارېږي او نه

هم د حکومت بې کفايته او باکفايته وزيران. اوس چې ولسي جرگې

ته نه اعتبار پاتې او نه ډېر عمر، خوزه د يو افغان په توگه د ولسي

جرگې د هغو وکيلانو پر شخصيت او حيثيت ډېر ځورېږم چې واقعاً

د ولس په رايه راغلي او خپل ملت ته د خدمت تلوسه او ولوله لري.



موږ بايد په

ولسي جرگه کې د

کمېشنکارو

وکيلانو او

رېسټينو استازو

تر منځ تفاوت

درک کړو. که ولسي جرگه رېسټيا هم غواړي د خپل عمر پاتې برخه

په حيثيت او اعتبار تېره کړي، د صداقت او درايت توره دې



راواخلي، سيمه ييز، ژبني، تنظيمي او سليقه يي اختلافونه دې
يوې خواته پرېږدي، د خپلو ځينو وکیلانو د پتو او بنکاره معاملو
مخه دې ونيسي او د ملي ارمانونو د تطبيق لپاره دې په متحدانه
ډول هڅې وکړي، هغه وخت کېدی شي د ولسي جرگې شان و
شوکت، برم او عزت تر لاسه شي او که حالات همداسې روان وي، نو
کېدی شي ولسي جرگه تر دې هم کم ارزښته او پيکه شي.

په افغانستان کې د سیاسي شکایتونو کلتور

دا لیکنه هم د «قلموال» جریدې د ۱۳۸۷ ل کال په (۲) گڼه کې د سريزې په توگه چاپ شوې ده.

په درې لسيزه جنگ کې د افغانستان پر ډېرو ارزښتونو د ابهام وړېڅې خورې شوې، د ژوندانه د ډېرو ډگرونو معيارونه کمزور شول، له خلکو لاره ورکه شوه، ملامت او سلامت، خدمتگار او تخريبکار له خلکو لادرکه شول، د انتقاد، ونې هم تر وخت دمخه وده وکړه، تر اختناقي رژيم وروسته د ناکنتروله «ديموکراسۍ» رارسېدل، بله ستونزه وه، چې خلک يې په سياسي سفر کې گډ وډ کړل. د سياسي انتقادونو دا بې هدفه لړۍ د بيرک کارمل د واکمنۍ له وروستيو وختونو پيل شوه، کارمل په پيل کې د شوروي راتگ د خپل ځان وياړ باله، خو وروسته چې جگړې زور واخيست، نو ده د روسانو د راتگ پر پخواني واکمن (حفيظ الله امين) واچوله، د خپلې واکمنۍ پر وروستي مهال يې د خپل گوند او حکومت پر ځينو مطرحو غړو هم سخت ټکونه وکړل.

ډاکټر نجيب الله هم دې لړۍ ته دوام ورکړ او په يوې غونډې کې يې د خلکيانو او پرچميانو دواړو له مخالفت نه سر وټکاوه او ويې ويل چې نه خلکي يم، نه پرچمي يم... او وروسته يې «انتقاد و انتقاد از خود» په نامه د انتقادي ويناوو يو کتاب هم چاپ شو. د

ډاکټر نجيب الله د واکمنۍ په وروستيو کې هم، حکومتي لوړ رتبه او ټيټ رتبه مامورين اکثره په انتقاد روږدي شول، ددې پر ځای چې د خپل هېواد او حکومت ظرفيت وسنجوي او له بحرانه د راوتلو لارې په گوته کړي، ټولو له يوې مخې د انتقاد لمن ونيوله. تر هغه وروسته د تنظيمونو په گډوډيزه واکمنۍ کې، خو انتقاد دومره عام شو، چې تنظيمي مشرانو او جنگسالارانو ورسره بېخي معافيت حاصل کړ، هغه وخت نو حالات دومره ترينگلي وو، چې د انتقاد تر کچې هم پورته وو او ((بې له توري خلاصی نه و په کار)). تر هغه وروسته د طالبانو په زورواکه واکمنۍ کې خو په داخلي او حکومتي کچه انتقاد د سره کفر معادل و، يوازې بهرنۍ راډيوگانې او رسنۍ وې چې له طالبانو سره يې مقابله کولای شوه، نور نو د هېواد په داخل کې د هر چا ژبه او قلم ترلي وو او د رسنيو پر شتون دسانسور خپسه ناسته وه. د طالبانو د واکمنۍ تر ړنگېدو وروسته چې د يو ناڅاپي ديموکراسۍ وږمې وچلېدې، نو بيا هم قلمونه تېره شول او د ژبو تنستي خلاصې شوې، د هر چا چې هر څه په خوله راغلل، هغه يې وويل او لاهم دا لړۍ روانه ده. عجيبه خبره خو داده؛ ټولې دولتي او نا دولتي رسنۍ او اشخاص لگيا دي په انتقادي کمپاين کې برخه اخلي، هېڅ داسې يوه سرچينه نه شته چې مسئوليت پر غاړه واخلي، څو موده دمخه ازادۍ راډيو خپل گړدي مېز ته د دولت يو وزير رابللی و، چې د خلکو پوښتنو او شکايتونو ته ځوابونه ووايي، وزير صاحب ددې پرځای چې د خلکو شکايتونه ځواب کړي، په خپله په شکايتونو سر شو، پردې مهال د ازادۍ راډيو کوربه ژورناليست، وزير صاحب ته وويل: بس وزير صاحب پوه شو، موږ خو تاسو ددې لپاره رابللي وئ چې د خلکو شکايتونه

ځواب کړی، دا چې تاسو خپله شکایت کوئ، نو ستاسو شکایت به
څوک ځواب کړي؟

اوس چې ټول دولتي ارګانونه ګوري، له شکایت او انتقاد پرته بل
څه کار نه کوي، د دولت دوه لوی ارګانونه؛ قضا او په تېره بیا
پارلمان، خو د ټولو مشکلاتو سر، حکومت بولي، خپل ځان یې
یوازې انتقاد ته وزگار کړی او همدې انتقاد ته یې کار ویلای دی،
دا په داسې حال کې ده چې خپله د شورا اکثریت غړي د همدې
حکومت مهم غړي وو، دې بناغلو نه که وپوښتل شي تاسو خپله
چې په حکومت کې وی هغه وخت کې موکومه توره کړې وه، چې
اوس لا پر دې نورو حکومتی چارواکو انتقادونه کوئ؟ په ولسي
جرګه کې همغه وکیلان تر ټولو زیات او توند انتقادونه کوي، چې
تر دې دمخه یې په حکومت کې تر ټولو غوړې څوکی لرلې او اوس
هم له حکومت څخه تر ټولو زیات باج اخلي، د انتقادونو لړۍ ان د
جمهوري ریاست تر معاونینو هم رسېدلې، د جمهور رئیس
مرستیالان هم کله کله پر دولت نیوکه کوي او نږدې ده چې د نا سالم
انتقاد دا لړۍ د جمهوري ریاست تر مقامه هم ورسېږي، دلته
پوښتنه پیداکېږي، چې دا ټول انتقادونه کوي، نو دا کار به څوک
کوي؟ زما یو دوست دی د مارانو او لږمانو دمونه یې زده دي، هغه
راته کیسه کوله چې پېښور کې یو (هندکی) زما دوکان ته راغی،
ماته یې وویل: پیرصاب ماته به یو دم ورکې، ما ویل د څه شي دم؟
ده ویل: والله کور چت باندي ماران ګرځي، ماته دم ورکي چې مار
ورک وکي او اوډې لاندې راولي. څو څو ځله مې په سپري دم او چوف
وکړ او بیا مې ورته وویل چې دا دعا به څو څو ځله ووايي او بیا به

ورته ووايې چې راکښته شه په حکم د خدای او په اجازه د پير صاحب! (هندکي) لږ خپل کورته او سبا مازيگر بيا راغی، ماته يې وويل: پيرصا ب تا ما باندي اجازه ورکړې وه چې مار به دم وکي، اول به دعا وکي بيا ووايې راکښته شه په حکم د خدای او په اجازه د پير، بنه ما دا دم واچوه، مار کته شه، نو راکابو کي به څوک؟ (نيسي به يې څوک) ما ورته وويل، چې ته به يې کابو کوي که نه! نو هندکي، په ډېرې وارخطايي وويل: پيرصا ب اجازه واپس کي اجازه واپس کي، ما باندي کابو ونه شي، چا پلار به لاس باندي ور وړي...))

نو اوس پوښتنه داده، چې انتقاد خو اسانه دی، هر څوک انتقاد کولای شي، خو د حل لاره کومه ده؟ او څوک مشکل حلولای شي؟ نو چې د حکومت، پارلمان او قضا مامورين ټول انتقاد کوي او کار نه کوي، نو دا د مشکلاتو (مار) به څوک کابو کوي؟ اصلي خبره داده چې ټولنه يوازې په انتقاد نه جوړېږي، د ټولني ابادي کار او زيار غواړي، «څوک چې کار کوي هغه يې وسایل لټوي او څوک چې کار نه کوي هغه ورته دلايل گوري». ډېر انتقادونه ټولنه د انتقاد له معافيت سره روږدې کوي، انتقاد هغه وخت خوند کوي، چې پر ځای او پر وخت وي، د حل لارې په کې وي او په ټولنه کې يې د سمون لپاره پوره ظرفيت او امکانات وي. د ډېرو خبرو او ډېرو انتقادونو پر ځای لږ کار هم ډېر گټور دی.

تور سړی د سپینې ماڼۍ په درشل کې

دا لیکنه هم د «قلموال» جريدې د ۱۳۸۷ ل کال په (۲) گڼه کې خپره شوې ده. هغه وخت لاد امریکا د جمهوري ریاست انتخابات نه وو شوي، خو کوم اټکلونه چې په دې لیکنه کې شوي وو، په انتخاباتو کې پر واقعیت بدل شول

بارک اوباما د امریکا په تاریخ کې لومړی تور پوستی سړی دی، چې تر خپلمنځي گوندي سیالیو وروسته د جمهوري ریاست سر خپلو کاندیدانو کې راځي، د بارک اوباما، فزیکي او فکري ځواکمنی، ژبني مهارت، فصاحت، ځواني او د امریکایي ټولني د ذهني بدلون اړتیا، د ډېرو خلکو په ذهن کې دا احتمال قوي کړی، چې بارک اوباما د جمهوري غوښتونکي گوند کاندید (جان مکن) څخه څو گامه دمخه دی. دا چې د سپینې ماڼۍ تر درشله به دا واټن کوم کاندید څومره او په څه ډول ووهي؟ دا به راتلونکې ټولټاکنې معلوموي، خو کوم خبر او پېښه چې افغانانو ته مهم دي، دادی چې په دې کاندیدانو کې که هر یو بریالی شي، د افغانانو پر سیاسي ژوند به یې اغېزه څه وي؟ که چېرې د جمهوري غوښتونکو کاندید جان مکن بریالی شي، نو څرگنده خبره ده، چې په افغانستان کې به د جورج بوش او جمهوري غوښتونکو پخوانۍ پالیسي تعقیبوي او کېدی شي د وخت له اړتیاوو سره سم لږ و ډېر بدلون په کې راشي.

سره له دې چې د افغانستان په اړه د بوش د ادارې د پالیسي په اړه
 ځینې نیوکې وې، خو دا چې بوش د افغانستان په اړه پرېکنده
 تصمیم درلود، دا برخه ډېره مهمه وه. د بوش د ادارې پرمهال د
 افغانستان د روانې جگړې پر سیاسي بدیل فکر و نه شو او له
 محلي جنگسالارانو سره د تفاهم له لارې په حکومت کې د عدالت د
 تامین عنصر کمزوری شو، ولس په یوه او زورواکي په بله لیکه کې
 ودرېدل. په دې دوره کې تر عدالت او انصاف، سیاسي تفاهم،
 معاملې او پوځي ثبات ته ډېره پاملرنه وشوه او زورواکي د
 ناعادلانه امتیاز په بدل کې ونازول شول. همدې حالت په
 افغانستان کې نورې ستونزې راوتوکولې، د جنگسالارانو د اشتها
 جام ډک نه شو، د ولس د صبر کاسه تر مورگو ډکه شوه. خو په دې
 دوره کې افغانستان ته د امریکا او نړیوالو بې درېغه مالي مرستو
 څه ناڅه د سیاسي عدالت د نشتوالي له امله پر راپیداشویو
 زخمونو موقتي پټۍ کېښودلې، په دغسې یو نا مطمین حالت کې
 که د دیموکراتانو کانديد بارک اوباما د واک پر گدی کېښي، نو په
 افغاني سیاست کې به د بدلون کومې نښې څرگندې شي؟ یو شمېر
 څېړونکي اوباما ته د دې لپاره هیله من دي، چې دی دیموکرات دی
 او دیموکراتان طبیعتاً له زورواکانو سره جوړ نه دي، نو په
 افغانستان کې به طبعاً د جنگسالارانو بازار سوړ شي؛ تېر او نور
 امتیازات به یې سلب شي، د حکومت ولسي بنسټ به قوي او د
 زورواکو واک به کمزوری شي. پاکستان چې د افغانستان دلانجې
 یو اصلي لامل دی، د اوباما په راتگ سره به د افغانستان په اړه

خپله پالیسي نرمه کړي او که نه کېدی شي اوباما یې سابه په مالګه کړي، ځکه اوباما د هغه د تېرو څرګندونو له مخې په دې حقیقت پوهېدلی چې اصلي مشکل په پاکستان کې دی، نو که اوباما پاکستان ته د خپلو الوتکو او توغندیو زور وروښيي، پاکستان به د عوامو په اصطلاح یخ شي.

افغانستان ته د اوباما راتګ او دلته په ننګرهار او کابل کې له دولتي چارواکو سره کتنه د افغانستان پر حالاتو او مشکلاتو د لاندې ځان خبرونې په مانا ده. افغانستان ته د امریکا د جمهوري ریاست تر ټاکنو دمخه د اوباما دا سفر د دې ښکارندويي کوي، چې افغانستان به د اوباما د احتمالي بريالیتوب په حالت کې د هغه د بهرني سیاست یوه مهمه برخه وي.



د افغانستان د شخړې بل عامل ایران دی، چې په ډېر ماهرانه او هر اړخیز ډول په افغانستان کې خپلې توطیې پرمخ بیایي، اوباما له ایران سره هم په حساب و کتاب ښه پوهېږي، نو که د اوباما په راتګ سره د ایران او پاکستان د مداخلو لاسونه وتړل شي، د افغانستان د جګړې بهرنی اړخ به تقریباً مهار شي او د کورني

امنیت او جوړ جاړي د تامین لپاره بیا افغانان خپل فورمولونه لري چې کېدی شي ژر تفاهم ته سره ورسېږي. دیموکراتان غواړي په یو نه یو ډول په عراق کې له خپلې پوځي بنسټلټیا څخه ځان خوندي کړي، نو که دوی په خوندي ډول له هغه ځایه ځان راوکارې، نو افغانستان ته به یې پاملرنه زیاته شي، افغانستان به ددوی د پاملرنې د ثقل مرکز شي، په دې ډول به دلته د سولې او ثبات او هر اړخیزې رغونې لپاره زمینه برابره شي. ددې ترڅنګ دیموکراتان کېدی شي د افغانستان د شخړې د پوځي حل ترڅنګ پر سیاسي بدیل هم غور وکړي، که په دې ټولو لارو کې هر یوه عملي او بریالی شي افغانستان ته یې ګټه زیاته ده. پورتنۍ څرګندونې احتمالات دي، ددې احتمالاتو تطبیق او یا نه تطبیق د وخت او زمان او د بریالي کانديد پر فکر او عمل، جرئت او دقت پورې اړه پیدا کوي.



د سياسي پوښتنو کانکور

دا لیکنه هم د ((قلموال)) د سياسي پوښتنو د کانکور په توګه د نوموړې جريدې د ۱۳۸۷ ل کال په (۲) ځپه کې چاپ شوې

لومړۍ پوښتنه: له کومو کسانو ډار په کار دی او له کومو نه دی په کار؟ د ډار درې کسان په کې په نښه کړئ.

۱- حاجي محمد محقق

۲- عبدالرشید دوستم

۳- حضرت صبغت الله مجددي

۴- حامد کرزی

۵- محمد قسیم فهیم

۶- پیرسید احمد گیلاني

دویمه پوښتنه: کوم کارونه دلته ډېر عام دي؟

الف- رشوت

ب- فساد

ج- سړي تښتونه

د- ټول سم دي

درېیمه پوښتنه: رقص مرده (د مړي نڅا) ښودل د کوم تنظیم کار و؟ په

څلورو ځوابونو کې یو په نښه کړئ.

الف- اسلامي اتحاد

ب- اسلامي حزب

- ج- اسلامي وحدت
د- هېڅ يو
څلورمه پوښتنه: کوم نظام د رنج او عذاب په نامه يادېده؟
الف- د استاد برهان الدين رباني
ب- د ډاکټر نجيب الله
ج- د ملا محمد عمر مجاهد
د- د ببرک کارمل
پنځمه پوښتنه: کوم نظام د شر او فساد په نامه يادېده؟
الف- د ملا محمد عمر مجاهد
ب- د نور محمد تره کي
ج- د سردار محمد داود خان
د- د استاد برهان الدين رباني
شپږمه پوښتنه: په لاندې نومونو کې د کوم يو تخت سيار و؟
الف- حضرت سليمان (ع)
ب- سلطان محمود غزنوي
ج- استاد برهان الدين رباني
د- امير عبدالرحمن خان
اوومه پوښتنه: کوم اشخاص له ايران سره خواخوږي او پيوند نه لري؟
الف- کریم خليلي
ب- شيخ محمد آصف محسني
ج- حاجي محمد محقق
د- ټول غلط دي
اتمه پوښتنه: کابل ښار په اويايمو کلنو کې چا ډېر اباد کړ؟
الف- اسلامي حزب او ملي اسلامي جنبش
ب- اسلامي جمعيت، نظار شورا او اسلامي اتحاد
ج- اسلامي وحدت
د- ټولو

- نهمه پوښتنه: که حامد کرزی د ((جشن)) پر ورځ له منځه تللای وای،
نو کابل به په څومره وخت کې لوټ شوی وای؟
الف- یو کال کې
ب- یوه میاشت کې
ج- یو ساعت کې
د- وروستی څو اب سم دی
- لسمه پوښتنه: که طالبان بیا کامیاب شي، نو د تنظیمونو مشران به
چېرته ځي؟
الف- پاکستان ته
ب- ایران ته
ج- تاجکستان ته
د- له کوم ځایه چې راغلي او روابط ورسره لري هلته

څه شی چېرته ډېر دي؟

- رشوت: په حکومت کې.
فساد: د فساد پر ضد ادارو کې.
نا امنی: په امنیتی ارگانونو کې.
بهرنیان: په داخل کې.
داخليان: په بهر کې.
مخدرات: د مخدراتو پر ضد ادارو کې.

مخالفين: په حكومت كې.

موافقين: تر حكومته بهر.

گډوډي: په بناړو كې.

نظم: په اطراف كې.

فقر د ډېرو بدمرغيو مور

دا ليکنه په کابل کې يوې خپرېدونکې مجلې او همدارنگه په ننگرهار کې «رڼا» مجلې چاپ کړې ده.

د افغانستان روانه غميزه بېلابېل عوامل لري؛ سياسي عوامل، د بهرنيانو مداخله، د افغانستان جيوپوليتيک ارزښت او موقعيت، د پرديو د لاسپوڅو تنظيمونو شتوالی او د نا امله سياستوالو ناوړه فعاليتونه، دا ټول پر خپل وخت او پر خپل ځای په افغانستان کې د بې ثباتۍ او هېواد د وروسته پاتې والي سبب شوي دي، خو ددې ترڅنګ ځينې نور اساسي عوامل هم شته چې د پورتنیو علتونو تطبيق ته يې لاره اواره کړې ده. په دې لاملونو کې يواساسي عامل فقر دی، همدا فقر دی چې د جگړو او ستونزو لپاره بستر برابروي. فقر بېلابېل ډولونه او رنگونه لري: سياسي فقر، ذهني فقر، اقتصادي فقر، کلتوري فقر او داسې نور ډېر ډولونه، خو په عمومي ډول دوه فقره؛ يو مادي او بل معنوي فقر، چې نور ټول د همدې دواړو برخې دي، ډېر خطرناک دي او دټولنې په بې ثباتۍ کې اساسي نقش لري. تر ۱۳۵۷ل کال له اقتصادي پلوه د افغانستان خلکو د ژوند کچه تر صفر پورته وه، د ژوند دا کچه نوره هم د غورېدو او ودې په حال کې وه، تر صفر پورته په دې

مانا نه چې يو سوکاله ژوند ته پرې ورسېږي، خو بيا هم تر ځينو نورو گاونډيو هېوادونو دلته د ژوند حالات ډېر خراب نه وو.

د جنگونو پر مهال د افغانانو اقتصاد (صفر) ته نږدې شو او وروسته تر (صفر) هم کښته کچې ته ورسېد. له اقتصادي پلوه تر صفر کښته ژوند هغه حالت ته وايي چې انسان په کې پورورې وي، دا د ژوند هغه پړاو دی، چې انسان په کې د مايوسۍ خوا ته ځي او د ژوند د بقا په خاطر هر ډول مشروع او نامشروع سرچينې او وسيلې ته لاس اچوي، حتی که دا سرچينې دوی ته د عقيدې، کلتوري او ملي ارزښتونو د پرېښودلو او بدلانه په بيه هم تمامې شي. د ټول بشریت ستر لارښود حضرت محمد (ص)، مسلمانان د فقر پر ضد مجادلې او مبارزې ته رابلل او فقريې د اسلام مخالف عنصر باله، د پيغمبر حضرت محمد (ص) نړۍ ليد دا و چې فقر په انسان کې وهم قوي کوي او مسلمانان د اسلام له پاکې او مستقيمې لارې اړوي، د حضرت محمد (ص) مبارک حديث دی چې: «د پر خلک به له فقر څخه کفر ته متمایل شي...» د پيغمبرانو هېڅ وينا او عمل بې حکمته نه وي، د حضرت محمد (ص) د دې وينا د واقعیت بڼه موږ په خپلو سترگو وليدله، کله چې افغانستان اوږدې جگړې دومره وځاپه چې د خلکو د اقتصاد کچه ډېره ټيټه شوه، نو دا وخت يو زيات شمېر افغانانو خپل ملي او اسلامي ارزښتونه له لاسه ورکړل او کوبښن يې وکړ چې څنگه خپل ژوند د فقر او تنگلاسی له بلا وژغوري، ډېرو لومړی گاونډيو هېوادونو ته د کله والی لمن ونيوله او وروسته بيا له هغه ځايه گڼ

شمېر نا اسلامي هېوادونو ته د پناه اخیستلو په لټه کې شول. د طالبانو د حاکمیت پر مهال حالات دومره تنگ شول، چې یو شمېر افغانان د سوکاله ژوند په بدل کې خپلې عقیدې پرېښودو ته هم حاضر شول.

د ناتائید شویو رپورټونو له مخې د طالبانو د حاکمیت پر مهال نږدې یو لک افغانان له (اسلام) نه (عیسویت) ته په دې نیت واوښتل، چې په نامسلمانو غربي هېوادونو کې ورته سیاسي پناه ورکړي. دې کې هېڅ شک نه شته، چې افغانان د ژوند د سختیو پر وړاندې ډېر مقاوم وگړي دي، خو هغه وخت د فقر زور دومره زیات و، د یو شمېر افغانانو، چې اکثره له بناري ژوند او ازادیو سره روږدي وو، مقاومت یې هم مات کړ، که چېرې د فقر لړۍ په همغه کچه او چټکۍ روانه وای، نو حالات به نور هم خراب شوي وای. هغه مهال چې به څوک په یولویدیز هېواد کې د هغه هېواد د تابع په توگه قبول شو، نو دلته په پاکستان او افغانستان کې به یې کورنیو خیراتونه کول، چې شکر خدایه د کور غړی یې قبول شو. یوه رښتیني کيسه ده، د یوې کورنۍ څو غړي په استرالیا کې قبول شوي وو، بنځې او ماشومان یې هم په کې شامل وو، خو د همدې کورنۍ یوه سپین سرې بنځه دلته پاتې وه، هغې د استرالیا ډېر ارمان کاوه، کله چې به یې د مابنډام او ماسخوتن مونځ کاوه، نو په دعا کې به یې همدا ویل: خدایه ما استرالیا ته بوځې او هملته مې مړه کړې...

دا ډول کپسونه د خوشالی او ویاړ سبب گرځېدل، خو تر ۱۳۵۷ل کال دمخه افغانانو ته دا حالت د شرم، بې تنګي او پېغور خبره وه، خو فقر او جګړې حالات دې حد ته را ورسول. همدا فقر و، چې ګڼ شمېر افغانان یې دا ډول کپسونو ته سوق کړل. که د افغانستان جګړې له یوې خوا ایډیالوژیکي عناصر درلودل، نو له بلې خوا فقر هم په کې ډېر رول درلود، د دواړو غاړو په لیکو کې یو زیات شمېر ځوانان جنگېدل، چې اقتصادي مجبوریتونو وسلې اخیستلو ته اړ کړي وو. د ډاکټر نجیب الله د حاکمیت پر وخت «یوه پلار له خپل زوی څخه هیله وکړه چې لاړ شي صاحب منصب شي او ډبل معاش واخلي، زوی یې ورته وویل، چې پلاره معاش هم ډبل دی، خو مرګ هم ورسره مل دی، څو میاشتي به معاش واخلم، خو وروسته به مې مړی درته راوړي، پلار یې ورته وویل: زویه زه خبر شوی یم چې تر مرګ وروسته هم معاش ورکوي...» یانې تقاعدي معاش. دا که څه هم ټوکې ته ورته یوه خبره ده، خو زموږ د ټولني د هغه وخت د فقر یو تریخ تصویر په کې پروت دی.

د فقر دا لړۍ اوس هم روانه ده، اوس هم زموږ ګڼ شمېر ځوانان د پیسو په زور د خپل هېواد پر ضد کارول کېږي، د بنوونځیو، پوهنځیو، پلونو او سړکونو وړاندول ورته په اجاره ورکول کېږي او د هغوی له اقتصادي فقر نه د خپل هېواد د نورې ویجاړۍ لپاره کار اخیستل کېږي، د وخت په تېرېدو سره فقیر نور هم فقیر کېږي. د فقر درجه ځینو ځایونو کې د افراط وروستي حالت ته رسېدلې

ده، آن دا چې يو څوک د خپل اولاد خرڅانه ته هم اړ شوي دي، يانې فقر، جنگ، سرطاني ناروغيو او نورو ټولو دومره خطرناک دی، چې په نورو ټولوو حالاتو کې څوک د خپل اولاد خرڅانه ته نه اړ کېږي، خو د فقر په حالت کې دې کار ته هم اړوزي، لکه څنگه چې د مخه مو وويل فقر يوازي اقتصادي بڼه نه لري، د خپل هېواد او خپل ژوندانه د برخليک په باب د سالم فکر نه کولو ته هم فقر وايي. ټولنپوهان د فقر د تعريف په برخه کې په دې نظر دي چې: «تر ټولو خطرناک فقر هغه دی چې انسان په کې د خپل برخليک د ټاکلو ظرفيت له لاسه ورکړي». اوس زموږ په ټولنه کې، په لومړۍ درجه کې سياستوال، په دويمه درجه کې عام ولس او د ټولني عادي افراد د فقر په همدې خطرناکه مرحله کې دي. موږ د خپل هېواد، خپل ژوند او خپلې ټولني د برخليک د ټاکلو سالم ظرفيت او کفايت له لاسه ورکړي، نو که غواړو خپله ټولنه د بحرانونو له دې ټولو ډول ډول ناخوالو څخه را وباسو، لومړی بايد د خپل ذهني فقر علاج وکړو. ټول ملت د پوهې او علم زده کړې ته سوق کړو، کله چې مو پوهه تر لاسه کړه، بيانو د هر ډول معنوي او مادي فقر پر وړاندې مقابله کولای شو. د هر ډول فقر اختتام زموږ د بدمرغيو د اختتام مانا لري او همدا د خلاصون لاره ده.

... نوڅه به کېږي؟

دا لیکنه له جلال اباده خپرېدونکې ((کاروان)) نومې
جریده کې چاپ شوې ده.

هغه ټولنه چې له جنگه راوتې وي، پر ډول ډول ناروغیو اخته وي، د ارزښتونو، کمزوري، بې باوري، بې ځایه انتقاد، د هر څه غندنه، کینه، رخه او دېته ورته نورې ډول ډول ناروغۍ په کې راټوکېږي، خو انديان او مدبر سیاستوال بیا دې ډول ډول ناروغیو ته کاري نسخې راوباسي او ټولنه له بېلابېلو لارو وقایه کوي او بېرته یې نورمال بهیر ته سوقوي. زموږ ټولنه چې تر دېرش کلن بحران او دې ډول ناروغیو وروسته تر پخواني حالت یوه نسبتاً ښه حالت ته روانه ده، بیا هم له ډول ډول ستونزو سره مخ ده.

زه دلته پر ډېرو ستونزو نه غږېږم او نه دا لیکنه د ټولو ستونزو د سپړنې، شننې او ان تشې یادونې وس لري، خو یو څو وړو ستونزو ته اشاره کوم، چې زموږ د ټولني ذهني فضا یې ککړه کړې او د هیله مندی پرځای د نهیلی څپې خوروي. په دې ستونزو کې یوه ستونزه هم د هر اړخیزې نیوکې یا انتقاد ستونزه ده. د انتقاد د تېشې څوکه زیاتره وخت حکومت ته متوجه وي. منتقدین هر څوک دي، حاکم، محکوم، ظالم، مظلوم، لوستی، نالوستی، لیکوال او سیاستوال، لنډه دا چې څوک چې خوله او

قلم لري، ټول انتقاد كوي. يو عام انتقاد دادی چې په تېرو كلونو كې افغانستان كې څه شوي؟ دې ته دمنتقدينو لنډ ځواب دادی، چې هېڅ نه دي شوي، خو دې سره دا پوښتنه نه ملگرې كوي، چې موږ څه لرل چې نور پرې زيات شي او څرگند شي؟ واقعيت دادی چې موږ هر څه په جگړه كې له لاسه وركړي وو، په افغاني ټولنه كې د ژوند كچه د نړيوالو تر راتگ دمخه تر صفره په ټيټ حالت كې وه. داسې يو حالت كې بايد ټولنه لومړی د صفر تركچې پورته شي او بيا تر هغه وروسته د پرمختگ پر لوري حركت وكړي، نو ځكه كله كله د "هېڅ" پر بنسټ ولاړ انتقاد له عدالت څخه لرې وي. ايا كه د "هېڅ" مخالفين ووايي، چې په تېرو شپږو كلونو كې لږ تر لږه (۲۵۰۰) كيلو متره سړك، نږدې (۵۰۰۰) ښوونځي، په سلگونو كلينكونه او روغتونونه جوړ شوي، (۱۴زره) كليوالي پروژې بشپړې شوي، شپږ نيم مليونه زده كوونكي ښوونځي ته ځي، د پوهنتونو شمېر (۲۱) ته پورته شوی، د اردو او پوليسو تشكيلات منظم شوي، اساسي قانون جوړ شوی، گوندونه ازاد فعاليت كوي، رسنۍ خپلواك فعاليت لري، افغانستان په نړيواله ټولنه كې څرگند حضور لري، اكثر و سيمو كې د مخابراتو سهولتونه شته، نږدې درې مليونه مهاجر بېرته هېواد ته راستانه شوي، شخصي ښوونځي او پوهنتونونه جوړ شوي او نور په سلگونو مثبت كارونه او پروژې چې دلته يې يادونه ډېره ضروري نه ده. خو دا ټولې پرمختياوې د "هېڅ" په سيند لاهو كول خپله د انتقاد ماهيت كمزوری كوي. دې كې هم هېڅ شك نه شته، چې تر جنگ وروسته ټولني د جوړونې بهير كې په لسگونو ډول ډول

نیمګړتیاوې وي او باید ه دی چې انتقاد پرې وشي او حل لاره هم په ګوته شي. په حکومت کې او تر حکومته بهر داسې کړې شته چې د افغانستان د ملي ګټو مخالفې دي، د اداري فساد لمن پراخه ده، د بهرنیو ځواکونو له خوا پر ملکي خلکو بې ځایه بمبارۍ کېږي، خلک په زوره مهاجرت ته مجبورېږي. په حکومت کې ځینې خاصې ډلې تر حده زیات نامشروع واک لري او نورې په لسګونو نیمګړتیاوې، خو غوره انتقاد هغه دی چې تر څنګ یې یو بڼه بدیل او حل لاره په ګوته کړي، سپوره او وچ انتقاد چې هېڅ لار ونه بښي، په خپله د منتقد د کینې ښکارندويي کوي، نه د سمون، زموږ یو دوست دی پر هر څه انتقاد کوي، هر نظام چې حاکم وي دی یې له کوم دلیل پرته مخالف وي، خو کله چې هغه نظام ړنګ شي، دی یې پر هماغه ورځ پلوی شي او د بل نظام مخالفت پیل کړي، خو ځله مو ورسره پر دې بحث کړی؛ تاسو چې ددغه یا هغه نظام یا شخص چورلټ مخالفت کوئ، ددې بدیل په ګوته کړئ چې تاسې او موږ ټول یې ملاتړ وکړو او ټولنې ته خیر ورسوو. هغه وایي زما یې له بدیل سره کار نه شته، زما کار یوازې انتقاد دی، بدیل پیدا کول یې ستاسې کار دی. نو دا ډول انتقادونه چې حل لاره او بدیل ونه لري، ټولنې ته کومه ګټه نه شي رسولای او د کار پر ځای یوازې پر انتقاد باندې د ژوند او وخت تېرولو په مانا دی.

نو اوس چې زموږ ټولنه د انتقاد او عمل سختې شپې ورځې تېروي، بڼه به دا وي، چې موږ تر انتقاده عمل ته ترجیح ورکړو، انتقاد هم وکړو، خو یوازې د انتقاد ډوډۍ ته کېننو او کار هم

وکړو، په ټولنه کې د انتقاد په وجه د خلکو تقاضا دومره پورته نه کړو، چې د هغې د پوره کولو امکان نه وي؛ د تقاضا او عرضې ترمنځ انډول ته دقیق پام وکړو، د ټولنې تقاضا څومره ده؟ او د ټولنې شتمني او د عرضې عمومي ظرفیت څومره دی؟ دا دواړه باید په پام کې ونیسو، که د عرضې ظرفیت زیات و او موږ یې پر ناعادلانه وېش انتقاد ونه کړو، نو ټولنه مو له خپلو حقوقو محرومه کړې، خو که د عرضې ظرفیت کم وي او تقاضا پورته کړو نو ټولنه مودمنفي ذهنیت له یوې بلې ناروغۍ سره مخ کړې ده.

په افغانستان کې اوس د نړیوالو شتوالی (له ځینو ناوړو مذهبي کلتوري، سیاسي او پوځي غرضونو پرته) د افغانستان لپاره یو طلايي چانس دی، افغانان باید له دې موقع څخه پر ځای ګټه پورته کړي، تر هغه حده ځان ورسوي، چې له ګاونډیو هېوادونو سره په هره برخه کې سیال شي، که چېرې نړیوال بیا په افغانستان کې هم نه وي، نو ګاونډي هېوادونه ددې وس پیدا نه کړي، چې افغانستان ته بیا لاسونه راوغځوي، خو که موږ په ټولنه کې د سالم انتقاد پر ځای د منفي او غرضي انتقاد روحیه او کلتور دود کړو، دا به نه یوازې ټولنه نهیلې او منفي خواته بوځي، بلکې چارواکي به هم د انتقاد له کلتور سره روږدي شي او له متواتر انتقاد سره به معافیت حاصل کړي، بیا به نو هېڅ ډول مثبت او منفي انتقاد پر هېڅ حاکم او محکوم او هېڅ ظالم او مظلوم تاثیر نه لري او دا نو بیا د ټولنې د سمون پر وړاندې تر ټولو بده ننگونه ده.

ولې يا جنگسالاران؟!

دا ليکنه د بېلابېلو پښتو وېبپاڼو له لارې خپره شوې ده.

څه موده دمخه له امريکا نه خپرېدونکې «نيويارک ټايمز» ورځپاڼې، د امريکا نوي ولسمشر (بارک اوباما) ته د يوې نږدې سرچينې نظريات خپاره کړي دي. که څه هم ورځپاڼې د سياسي ملحوظاتو له مخې د اوباما د ادارې ددې لوړ پوړي چارواکي نوم نه دی اخیستی، خو داسې ښکاري چې رښتيا هم د هغه د مرستيال او يا هم کوم بل لوړ پوړي چارواکي نظريات به وي. په دې نظرياتو کې يو شمېر نظريات داسې دي، چې هغه د افغانستان خپلواکۍ او د خاورې بشپړتيا ته زيان رسوي او ترديد يې نه يوازې د افغانستان د دولت، بلکې د هر هېواد پال افغان دنده ده. په دې نظرياتو کې د حامد کزي د حکومت د بدیل په توگه يو هم «د سيمه ييزو يا ولايتي رهبران او جنگسالارانو تقويه کول دي.» په نيويارک ټايمز ورځپاڼه کې د دې لوړ پوړي چارواکي له قوله «د ولايتي رهبران» يادونه راغلې، چې د

تقويې نيت يې لري. د ورځپاڼې له متن او ددې لوړ پورې چارواکي د خبرو قرينه او هدف همغه محلي جنگسالاران دي، چې تراوسه لا هم په ځينو سيمو کې فعال او په ځينو کې نيم ژواندي سياسي او پوځي ژوند لري. دا چې له سيمه ييزو زورواکو او جنگسالارانو سره د امريکايانو څه سياسي يا پوځي يارانه ده او دا يارانه به هغوی ته په کومه بيه پرېوزي؟ دا به وخت ثابتوي، خو کومه خبره چې زموره هېوادوالو ته همدا اوس د زياتې اندېښنې وړ ده، هغه ددې جنگسالارانو بيا تقويه کول او راژوندي کول دي. امريکايان کېدی شي په لنډه موده کې له دې جنگسالارانو يو څه گټه پورته کړي، لکه مخکې چې يې هم دا کار وکړ، خو هغه مرضونه او جنجالونه چې دې سيمه ييزو جنگسالارانو او په اصطلاح رهبرانو سره مله دي، پر هغو د امريکايي چارواکو سر نه خلاصېږي. دا جنگسالاران په لنډه او اوږده موده کې افغانستان ته د نري رنځ مثال لري، چې د وخت په تېرېدو سره د ټولني ټول وجود زېږېښي، خو په اوږده موده کې د امريکا متحده ايالتونه هم ترې په ارامه شپه نه شي سبا کولای. امريکا بايد پر دې پوه شي، چې دلته د زورواکي او جنگسالار لوري او تگلوري يوازې د پيسو په مقابل کې بدلېږي، رابدلېږي، نو امريکائيان چې يو سيمه ييز زورواکی د پيسو په بيه اخيستلای شي، ددوی نور نوي او زاړه، پټ او ښکاره سيمه

بیزرقیبان لکه روسیه، چین، پاکستان، ایران او نور هم دا ډول کرکټرونه په بیه رانیولای شي. ځینو امریکایي سیاستوالو تر دې دمخه هم، دوه ځلې په افغانستان کې د جنگسالاری تجربه ازمویلي ده، کله چې د افغانانو د جهاد له برکته د دوی هدف ترلاسه شو، بې وسلې افغانان یې مختلفو زورواکو ته یوازې پرېښودل، افغانانو او نړۍ ته د هغې اشتباه زیان، مورټولو په سترگو ولید. بیا یې چې کله د طالبانو نظام ږنگاوه، نو بیا یې هم د جنگسالارانو له تاریخ تېري درمل څخه گټه واخیسته او نتیجه یې دا شوه چې تېري اوه کلنې سیاسي پروسې او د دیموکراسۍ بهیر ته یې زیان ورساوه. د امریکا نوي چارواکي باید پر دې پوه شي، چې جنگسالار او جنگسالاری نور په افغانستان کې د چلند وړ نه دي، دا داسې تاریخ تېر درمل دي، چې کېدی شي یو مرض به دوا کړي، خو زر نور مرضونه به راوټوکوي.

امریکا چې اوس د نړۍ د مشرۍ دعوه لري او په نړۍ کې ځان د دیموکراسۍ ممثل گڼي، ښه به دا وي چې ددې زمينه او لاره چاره برابره نه کړي، چې زموږ ولس یو ځل بیا د څو محدودو او سیمه ییزو زورواکانو له خوا اسیر شي، افغانان هم د نړۍ د نورو انسانانو په شان حق لري، چې د ولسواکۍ په فضا کې خپل برخلیک په خپله وټاکي، نه دا چې څو تنه محدود کسان د هغوی پر برخلیک لوبې وکړي. د امریکا دا

چارواکي بايد پر دې هم پوه شي، چې د سيمه ييزو سياسي او پوځي اشخاصو تقويه، ورو ورو دا سيمې د مرکزي حکومت له حاکميت څخه وباسي او افغانستان د فدراليزم لوري ته بيايي او دا هغه حالت دی، چې زموږ ځيني مغرض گاونډيان لاه پخوانه ورته هيلې لري. دا حالت افغانانو ته هېڅ د زغم وړ نه دی، افغانانو د خپل وطن د خپلواکۍ او د خاورې بشپړتيا د ساتنې لپاره دوه مليونه سرونه نذرانه کړي، دا قرباني په دې او هغه سيمه کې د کوم زورواکي سياستوال او جنگسالار لپاره نه وه، نو امریکايي نوي لوړ پوړي او ټيټ پوړي چارواکي بايد د افغانستان د خلکو له ارادې سره سم حرکت وکړي، هر هغه حرکت چې د زور له لارې پر افغانانو تحميل شوی او زموږ د خلکو د فکر او ارادې مخالف حرکت و، نتيجه يې نه يوازې افغانانو، بلکې تر افغانانو زياته همغه بل بهرني ځواک ته په ډېر زيان تمامه شوې ده. هيله ده د امریکا نوي چارواکي د تاريخ ددې حقيقت او واقعيت له دې حکم نه ځان مستثنی ونه گڼي.

((زړه مې نه خوځي له ځايه غر خو

هسې وي که نه!))

(ټولو ملتپالو افغانانو ته يو ډاډ)

دا ليکنه په څو پښتو وېبپاڼو او ځينو چاپي خپرونو کې
چاپ شوې ده.

په دې وروستيو څو ورځو کې ځينو ستمې او جمعيتي
فاشيستانو او حلقو پر ځينو هغو افغانانو پسې ډېرې سپکې
سپورې ليکلي او ليکي يې چې ددې نويو فاشيستانو پر توطيو
او دسيسو ډېر خبر دي، ډاکټر فاروق وردگ، حنيف اتمر او ځينې
نور د دوی د ليکنو محتوا جوړوي، هر څوک چې په افغانانو، په
تېره بيا په پښتنو افغانانو کې د افغانستان د ملي گټو لپاره
ډېرې هلې ځلې او د هېواد د ځمکنۍ بشپړتيا د ساتنې او پالنې
لپاره ټينگه مبارزه کوي، هغوی نو ددې فاشيستانو د سترگو
اغزي دي.

ستميان او د مذهب په جامه کې نوي فاشيستان په خپلو
ليکنو کې ان تر دې حده وارخطا دي، ددې پرځای چې د چا پر
فکري ليد لوري نيوکه وکړي او خپل دلايل وړاندې کړي، د

شخص شخصي حريم ته ورداخلېږي او شخص ته سپکې سپورې کوي، دا خبره ددې څرگندونه کوي چې په افغانستان کې تجزيه غوښتونکي، څومره د علم او منطق پر فقر اخته دي.

نويو فاشيستانو چې اکثره يې د ستم، جمعيت او پرچم له ډلو څخه جوړ دي، په دې وروستيو وختونو کې په ډله ييز ډول د خپل قلم تېرونه زما خواته هم را اړولي، دا لومړی ځل نه دی چې دوی دا کارونه کوي، هر کله چې ما په کوم اخبار، راډيو او ټلويزيون کې د ستميانو او نورو تجزيه غوښتونکو غوڅ ځواب ورکړی، نو بيا پر دوی اور بل شوی او ورځ وروسته يې په خپلو اړوندو رسنيو کې ما پسې داسې ليکنې کړي، چې له منطقه لرې دي. د دوی اکثره ليکنو ته ما ځکه ځواب نه دی ورکړی چې ليکنې يې له متضادو خواو ډکې دي، د ليکنې په متن کې يې په نا شعوري ډول خپلې خبرې بېرته رد کړي دي، يوه جمله يې يوه مانا ورکوي او بله جمله يې بله مانا، بل مې په دې خاطر هم ځواب نه دی ورکړی، چې زه نه غواړم د افغانستان د دښمنانو پر وړاندې خپل ځان په داسې يو دريغ کې ووينم، چې د هغو کمزوري منطق ته هم تم شم او ځان له کاره وباسم، افغانستان، اسلام، افغان ملت، زموږ ملي هويت او ملي ارزښتونه زما لپاره ستر ايډيالونه دي، پر دې سترو ارزښتونو د چا له خوا تعرض نه منلای او نه زغملای شم، نو په همدې خاطر زما غوڅ او سپين ځوابونه د هغوی د زياتې ځورېدنې او کرېدنې سبب شوي دي، دا چې په ما پسې د ستميانو او نويو فاشيستانو ليکنې د هغو د ډېرې

وارخطایی څرگندونه کوي، دا خبره زما زړه او فکر ته لا ډېر قوت ورکوي چې زما فکر او لیکنو د نښې منځ ویشتي، ځکه چې اصلي هدف ته رسېدلی یم، خوند خو دا کوي، چې زما د (یوې جملې) ان د (یوې کلمې) پر وړاندې دوی اوږدې اوږدې لیکنې کوي، خو بیا هم د هغې ځواب ځکه نه شي ویلای چې که ویلای یې شواى بلې لیکنې ته اړتیا نه وه.

په دې وروستیو ورځو کې د اریانا ټلوویزیون له لارې، له طالبانو سره د مذاکراتو په اړه، یو گردی مېز جوړ شوی و، چې په ژوندۍ بڼه خپرېده، زه (یون) او د اسلامي جمعیت یو اړوند شخص ښاغلی عتیق الله بریالی چې تر جمهوري ریاست انتخاباتو دمخه د ملي دفاع وزارت مرستیال و، ددې مېز مېلمانه وو، زما او ښاغلي بریالي ترمنځ د خبرو ډېر اختلاف نه وو، یوازې یو ځای کې ښاغلي بریالي طالبان یو قبيله یې او عقب گرا خوځښت وباله، چې د مذهب په جامه کې وړاندې شوی او روان جنگ یې د قدرت جنگ وباله. البته تر دې دمخه په بېلابېلو خپرونو او مرکو کې جمعیتیانو او ستمیانو، طالبان یوه قومي ډله بللې، ما د دوی د دغو تعبیرونو په ځواب کې وویل چې طالبان اساساً یوه مذهبي او نظامي ډله ده، نه قومي ده، نه سیاسي، زما دلایل دا وو، چې که چېرې دا سیاسي ډله وای، نو له دومره نظامي قوت سره به یې له پیله تراوسه ډېر سیاسي امتیازات ترلاسه کړي وای او له دومره ستونزو سره به هم نه مخامخېدل او که قومي ډله وای، نو ولې د هغې سیمې او همغه

قوم خلک تر ټولو زیات ځیې چې دوی ورته منسوب گڼل کېږي، دا په داسې حال کې ده چې دوی تر ټولو زیات پښتانه وژلي، د لغمان د ځوانانو عامه وژنه یې هم وروستی مثال و، دا مې هم وویل، چې په افغانستان کې اوسنۍ روانه جگړه د قدرت لپاره جگړه ده، ایران او پاکستان غواړي پر کابل د خپلې خونبې حکومت تعمیم کړي، دا هېوادونه مخکې تر دې چې دلته پوځي جگړه پیل کړي، مجبور دي د جگړې لپاره یو ایډیالوژیک بنسټ جوړ کړي، افغانان د جگړې بشري او اصلي قربانیان دي، طالبان د دغې مذهبي ایډیالوژۍ یا عقیدې تر چتر لاندې جگړه کوي، له مذهب څخه د دوی خپل تعبیر دی، دا چې دا تعبیر سم دی که ناسم، ښه دی که خراب، دا بېله مسئله ده، خو دوی د خپل فکر له مخې د ایډیالوژۍ لپاره جگړه کوي، نو په دې خاطر طالبانو ته دا جگړه ایډیالوژیک ارزښت لري او که یې نه لرلای، یو څوک د قدرت په خاطر ځان وژني ته په اسانۍ سره نه حاضرېږي، خو د گاونډیو هېوادونو لپاره دا جگړه د قدرت جگړه ده. د ښاغلي عتیق الله بریالي د نظر وروستی نچور دا و چې دا جگړه د قدرت جگړه ده، نه د ارزښتونو او زما وروستی نظر دا و چې دا جگړه د گاونډیو هېوادونو لپاره د قدرت جگړه ده او د طالبانو لپاره د هغوی له خپلو تعبیرونو سره سم د ارزښتونو جگړه، په دې ډول دا جگړه د قدرت جگړه ده او طالبانو ته دهغوی له خپلو انگېرنو سره سم د ارزښتونو جگړه. د خبرو ټول نچور او مانا دا وه. په

اوسنی لیکنې کې کېدی شي د الفاظو څه بدلون راغلی وي، خو ما نا یې ټوله همدا وه.

کله چې دا مرکه نشر شوه، نو پر ستمی او جمعیتي کړیو یې یو اور بل کړ، ددوی هدف دا و چې تا ولې دا وویل چې طالبان «قومي» ډله نه ده او د ایډیالوژۍ لپاره جنگ کوي، ددوی په نظر زما دا خبره له «کفر» سره معادله خبره وه، نو ځکه خویې په بېلابېلو سایتونو کې «اسماعیل یون و ایډیالوژي طالبان»، «یون و تقدیس و حشت و ترور» او داسې نورې لیکنې وکړې او په خپلو اړوندو چاپي رسنیو او سایتونو کې یې خپرې کړې. دوی د خپل منطق لپاره په خپلو لیکنو کې د طالبانو د وخت د هغوی د رهبرۍ شورا او واکمنو هغه لېست هم خپور کړ، چې ددوی د خپل استدلال له مخې له څو نا پښتنو پرته نور اکثره غړي یې پښتانه او اکثره د کندهار، هلمند او ارزگان وو. او بیا یې لیکلي وو، چې ایا دا پښتانه نه دي؟ خو د خپلو لیکنو په وروستیو برخو کې بیا دې اعتراف ته هم اړ شوي چې دا که څه هم پښتانه وو، خو د پښتنو نمایندګي نه شي کولای، له کښتني اعتراف سره پورتنۍ ادعا خپله باطلېږي. نو ما ځکه ځواب هم ور نه کړ، د اریانا ټلويزیون په مرکه کې او تر هغه وروسته هم زما نظر همدا و، چې طالبان یوه مذهبي او نظامي ډله ده، قومي افکار نه لري. که چېرې یې لرلای، نو په ډله ییز ډول یې دومره پښتانه نه وژل، نه یې د پښتني سیمو (۲۲۵) نسوونځي تړل او نه یې دا سیمه له تمدنه لرې پرېښودله. که چېرې طالبان د قومیت پر محور

راڅرخېدلای، نو بیا د حکومت او شمال ټلوالې دا ادعاوې بې بنسټه دي چې له دوی سره بهرني طالبان؛ پنجابيان، عربان، ايغور، ازبک او چيچنيایان اوږه پر اوږه جنګېږي؟ څه شی د دوی ترمنځ مشترکه وجه ده؟ قومیت دی او که د دوی له خپل تعبیر سره سم دین او مذهب؟ او یا هم القاعده له طالبانو سره قومي ریښې لري که څنګه؟ د طالبانو او سني جوړښت ته چې سپری گوري پر طالبانو د قومیت تور پورې کول له منطقه لرې ښکاري، د طالبانو پخواني جوړښت کې چې د اسلامي جمعیت پر ضد یې جګړه کوله، د بدخشان او تخار د ګڼو طالبانو حضور د هغوی د قومیت مفکوره په خپله ردوي، دا چې اسلامي جمعیت او وحدت ګوندونه او نورو هغه وخت د طالبانو پر ضد جګړه کوله او د دې ګوندونو زیات شمېر غړي تاجک او هزاره قومونو ته منسوب وو، دا د دې مانا نه ورکوي چې جمعیت مانا د ټولو تاجکانو ګوند، که چېرې هر ګوند مورې یو قوم ته منسوب کړو، نو دلته به اتومات د هر ګوند سیاسي او بشري جنایتونه هم هغه قوم ته منسوب شي. په داسې حال کې چې په وروستیو څو لسيزو کې د ګوندونو او قومونو ترمنځ ډېره زیاته فاصله وه او لاشته. کوم ګوندونه چې له کومو سیمو راټوکېدلي د همغو سیمو خلک یې له لاسه ډېر کړېدلي دي. زما منطق دا دی چې د طالبانو جنایت او وحشت ښه او بد کارونه په طالبانو پورې منحصر دي دا په پښتون قوم او نور افغان ملت پورې هېڅ اړه نه لري او همدارنګه د اسلامي جمعیت د افرادو جنایتونه، وحشت، ښه او بد کارونه

په اسلامي جمعیت پورې اړه لري، نه په تاجک قوم یا ټول افغان ملت پورې.

دا چې ځینې ستمي او فاشیستي ډلې او اشخاص طالبان د پښتون قوم مترادف گڼي، ددې تر شا د هغوی اوږده فاشیستي ستراتیژي پرته ده، دوی غواړي دا قوم د طالب او القاعدې په نامه بدنام کړي او له نړۍ سره یې په ټکر کې وساتي، دا کار به ددې سبب شي چې پښتون قوم او په ټوله کې ټول ملتپال افغانان د دولتمندي ظرفیت له لاسه ورکړي، د بهرنیو ځواکونو د شتوالي په موده کې به د ایران، روسیې او پاکستان په مرسته یو داسې قشر راوتوکېږي چې هغه به د افغانستان د ملي وحدت او ملي هویت مخالف وي. په دې حالت کې به افغانستان یا د ټوټه کېدو خواته ځي او که په کابل کې کوم سست حکومت حاکم وي هغه به هم ددې ډول متعصبینو په لاس کې وي. نو ځکه خو دوی د همېش لپاره غواړي پر پښتون قوم د طالب او القاعده د نامه جال خور وي او د نورو نړیوالو په پوځي زور د طالب په جامه کې د هېواد اکثریت په اقلیت بدل او له سیاسي صحنې څخه حذف کړي، ایران، پاکستان او د شماليوالي مهم غړي اوس د گډو گټو په همدې مثلث کې شامل گڼل کېږي. که نه نو زما پریوې خبرې چې «طالبان قومي تحریک نه دی، بلکې نظامي او مذهبي حرکت دی» دومره شور جوړولو ته اړتیا نه شته.

دوی د طالبانو د «قومي» بنسټ لپاره د هغوی د نسلي انتساب لپاره د هغوی لیست خپور کړی دی، خو کاشکې چې د

اسلامي جمعيت د مهمو غړو د نسلي انتساب لست يې هم بنودلی وای، که د جمعيت لیست ته مراجعه وکړو نو طالبان به مو له ياده ووځي. که څه هم عملاً په اسلامي جمعيت کې د نورو اکثرو گوندونو په تناسب د قوميت عنصر قوي وو، خو موږ هېڅکله په کابل او نورو سيمو کې د اسلامي جمعيت د قومندانانو جنايتونه کوم قوم ته نه شو منسوبولای. له پورتنیو توضيحاتو څخه مې هدف دا و چې ټول ملتپال افغانان دې خبر وي چې زما او زما په شان پر نورو افغانانو پسې ولې توندي او ترڅې ليکنې کېږي، زه له خداي ^ج څخه مشکور يم چې زه يې يو (افغان) پيدا کړی يم، زما فرهنگي او رسنيزه مبارزه د هغه چا پر وړاندې ده چې هغه د دې خاورې شيره او پېړوی خوري، خو ځان ته «افغان» نه وايي، دوی د «افغان» پر ځای ځان ته «افغانستاني» وايي او ټول شعوري افغانان پر دې پوهېږي، چې د دې دواړو کلمو ترمنځ د مانا څومره واټن پروت دی. زه يو مستحکم مرکزي دولت غواړم چې د افغانستان پر ټولې خاورې بشپړ حاکميت ولري، خو دوی نامتمرکز، فدرالي او سيمه ييز حکومتونه غواړي چې د افغانستان وېش ته لاره اواره کړي، زه د ټولو افغانانو لپاره له نيمروزه نيولې تر بدخشانه سل په سلو کې د تساوي غوښتونکي يم او د هر ډول نامعقولې فردي لورپتيا مخالف يم، خو دوی د افرادو د تساوي پر ځای د «قومونو» او «مليتونو» د «تساوي» خبرې کوي او خبره په واقعيت کې د ناتساوي او نامعقوليت خواته بيایي، حقيقت دادی چې په يو هېواد کې د

قانون پر وړاندې د قومونو د حقوقو او وجايبو خبره نه مطرح کېږي، اصلاً افراد خپل حقوق او د قانون پر وړاندې خپل وجايب او مسوليت لري. که چېرې په ډله ييز ډول د قومونو د حقوقو خبره مطرح شي، که قوم کې کوم څوک جرم وکړي ايا دا جرم به فردي وي که قومي؟ هغه فرد به نيول کېږي که ټول قوم؟ که د قومونو د «تساوي» اصطلاح قيد کړو، ايا په پارلمان کې به د تاجکانو او پښتنو او دې سره په ننگرهار کې د سکانو افغانانو څوکۍ سره برابرې وي؟ خو دلته معلومېږي چې د «تساوي» اصطلاح هغه مانا نه ورکوي چې خپله د کلمې لغوي مانا ده. له اسلامي قوانينو نيولې بيا د نړۍ تر ټولو وضعي قوانينو پورې هيچېرته هم څوک د قوم خبرې نه مطرح کوي، کله چې په يوه ټولنه کې فردي تساوي رامنځته شوه، نو د ټول ملت د تساوي زمينه برابره شوه، نو په کور کې د کورگيو جوړولو ته څه اړتيا ده؟ عجيبه خبره خو داده چې څوک د قومي او قبيله يي نظرياتو مخالف وي او د ټول ملت په اړه فکر کوي، هغه ډېر پر قوميت تورنوي، زه يو واحد متحد افغان ملت غواړم، له نيمروزه تر بدخشانه او له نورستانه تر هراته هر څوک چې د هرې سيمې وي، په هر مذهب چې وي، هغه افغان بولم او د ټولو د حقوقو د تساوي غوښتونکي يم، خو دوی موږ پر قوميت تورنوي.

زه د ايران، پاکستان او نورو لرې پرتو هېوادونو د مداخلو مخالفت کوم، خو دوی د هغوی په اصطلاحاتو شخوند وهي او بيا رسنيو کې دوی سپينې کوترې شي او موږ گناه کار شو. موږ د

ایران او پاکستان د کلتوري يرغل مخالفت کوو، خو دوی د ایران په لاس په جوړو شویو تلویزیونونو او رسنیو کې معاشونه اخلي. مور د ټولو افغانانو ترمنځ پر یوې ورځ خپل مذهبي اختر کوو، خو دوی له ایران سره خپل اختر شریکوي، دا او دې ته ورته نورې خبرې دي چې د اختلافاتو اصلي ټکي جوړوي، نو ځکه خو د ایران په مرسته په چلېدونکو رسنیو کې نه یوازې په ما، بلکې نورو تکړه افغانانو پسې هم دا ډول لیکنې خپرېږي. ستمي کړیو نه یوازې د ایران په مرسته د افغانستان د ملي هویت او ارزښتونو د ختمولو او کم ارزښته کولو لپاره پراخ کمپاین پیل کړی، بلکې یو شمېر نور ضعیف النفسه افغانان په تېره بیا یو شمېر پښتانه افغانان یې هم د پیسو او رشوتونو په زور تطمیع کړي دي. په جلال اباد کې د ایران د قونسلگری، تر فعالېدو وروسته هلته هم د ملي شخصیتونو او ملي افکارو د خاوندانو پر وړاندې یو ډول حرکتونه پیل شوي، په دې ترڅ کې یو دوه کم سواده حق الزحمه یې ژورنالېستان هم د پیسو په زور تطمیع شوي او هغوی ته دا دنده ورکړل شوې چې د پښتنو افغانانو د ملتپالو او شعوري فرهنگیانو پر ضد لیکنې وکړي او په افغاني په تېره بیا په پښتني ټولنه کې د هغوی اغېز کمزوری کړي، نو د ستمیانو او نویو فاشیستانو په دې نوي راپیل کې کمپاین کې تر ټولو دمخه زما نوم ورکړل شوی، نو له دې حق الزحمه یې ژورنالېستانو څخه یو یې د «یون وپېژنئ» په نوم یوه داسې لیکنه کړې چې له پیله تر پایه یې ما، زما پلار، مېرمن او ټولې کورنۍ ته یې په کې

کنځلې کړې، که څه هم دا لیکنه یې تراوسه نه ده خپره کړې، خو په کوم چا یې چې کمپوز کړې او په مستعار نامه یې یو ایمیل ادرس جوړ کړی او بیا یې له هغې لارې خپل ځان او یو بل کس ته ایمیل کړې، دا ټوله سلسله ماته معلومه ده، دا لیکنه هم د ایران پلوه ډلو قوماندې ته منتظره ده، چې کله به زما پر ضد په دې کمپاین کې راڅرگنده شي، زه اوس د ځینو نزاکتونو له مخې د هغه شخص نوم نه اخلم، خو هر کله یې چې دا لیکنه خپره کړه، بیا به یې لیکونکی در وپېژنم او که اړتیا پېښه شوه ځواب به یې هم ووايم. له دې لیکنې څخه زما هدف دا و چې یو خو ټولو ملتپالو افغانانو ته دا څرگنده کړم، چې د هېواد پر غم غمجنو فرهنگي شخصیتونو پر ضد څومره لوی تبلیغاتي کمپاین روان دی او دا کمپاین له کومې سرچینې الهام اخلي، زه په دې ډول خپلو ټولو ملتپالو هېوادوالو ته دا ډاډ ورکوم: ((پام چې وار مو خطا نه شي - ما منلې غرغړې دي)) او بله دا چې د ستمې او نویو فاشیستانو دا ډول لیکنې پر ما تاثیر نه کوي، ځکه چې اوس ماته پته ولگېده چې زما او زما په شان د نورو هېواد مینو افغانانو کارو زیار هدف ته رسېدلی، نو ځکه یې افغان ضد ډلې تپلې دومره چیغو او نارو سورو ته رسولي دي.

د دنیا تورې لښکرې د عالم ډېرې خبرې

زړه مې نه خوځي له ځایه غر خو هسې وي که نه

((خوشال بابا))

رنځور سياست او تاريخ تېرى درمل

درې لسيزې کېږي، چې زموږ ټولنه د يوه داسې رنځور سياست په منگولو کې راگير ده، چې څومره وخت پرې تېرېږي، نو دا رنځ نور هم اوږدېږي، داسې لکه د سرطان او يا هم نري رنځ په شان، چې د انسان وجود ورو ورو کمزوری کوي او بيا يې له منځه وړي. که انساني او ټولنيزې ناروغۍ هر څومره ډېرې او رنگارنگ دي، داسې يې د رغونې لارې چارې او درمل هم ډول ډول او رنگارنگ دي. هونښيار طبيب او حکيم جي همغه څوک دی، چې دا ناروغي پر خپل وخت تشخيص او ناروغ ته له ناروغۍ سره متناسب درمل ورکړي. هر درمل د هرې ناروغۍ لپاره کار نه ورکوي او کله که هم د يوې ناروغۍ لپاره د بلې ناروغۍ درمل کارول شوي، نو ددې پرځای چې گټه يې کړې وي، زيان يې اړولی او جانبي عوارض يې پيدا کړي دي. د افغانستان په تېر درې لسيزو سياست کې د بحرانونو يو غټ لامل همدا و، چې يوشی پر خپل ځای نه کارول کېده او ترننه هم دالړې روانه ده. د خلکيانو، پرچميانو، جمعيتيانو او طالبانو د پوره واک او نيم واک په ټولو بهيرونو کې حالات همدا سې روان وو او اوس هم تر ډېره حده خبره همدا سې ده. د خلکيانو په ټوله

کابینه کې یوازې څلور پنځو وزیرانو لوړې زده کړې درلودې، د جمعیتیانو په نیمواکه واکمنۍ کې ان اشپزان هم د افغانستان په سیاسي نمایندګیو کې د دپلوماتانو په توګه مقرر شول، د طالبانو په واکمنۍ کې د عامې روغتیا پر مسلکي پوستونو سربېره ان د ترافیکو رئیسان او مدیران هم ملایان مقرر شول او د طالبانو تر سقوط وروسته د یوې درې ګوریالیان لکه دیو سېلاب په څېر پر دولتي پوستونو راشپوه شول، تراوسه یې هم ګڼ شمېر دولتي پوستونه په لاس کې دي، یوازې په لباس او څېره کې یې تغیر راغلی، خو په ماهیت او ذهنیت کې یې هېڅ بدلون نه دی راغلی. دې هرې دورې خپل خپل مرضونه او رنځونه زموږ پر ټولني تحمیل کړل او د علاج لاره یې اوس ځکه له موره ورکه ده، ځکه چې موږ ددې لپاره سمه سیاسي نسخه نه کاروو او که کاروو یې هم، نو د درملو پوره دوز نه تطبیقوو. همدا څه باندې دېرش کاله کېږي، چې افغانستان له څو ډلو ټپلو او سیاسي ګوندونو سره یرغمل دی. که ددې ټولو ډلو د مطرحو او اغېزمنو څېرو شمېر محاسبه کړو، نو تر زر یو نیم زر کسانو نه زیاتېږي، همدا کسان دي، چې بیا نو له زورواکو، ټوپکوالو او نورو دېره مارانو سره یو ګډ زنجیر او ځپل جوړوي او د ټولني د روغتیا ټول رګونه زبېښي. د دېرش کلن سیاست په بهیر کې یوه غټه اشتباه همدا وه، چې دغه

لوېېدلي او لوېېدونکي اشخاص له سياسي صحنې څخه په بشپړ ډول ونه وتل، طالبانو که څه هم د دوی يو زيات شمېر له مخې پسې جارو کړل، خو هغوی بيا خپله دومره مرضونه لرل، لکه د ملاريا پرځای چې کولرا راشي. کله چې د طالبانو کولرا د امريکايانو د دواپاشۍ په زور ختمه شوه، نو ځای يې بېرته پخوانۍ ملاريا يا جنګي ډلو ونيو. د ملاريا يو خصلت دا دی، چې که د درملو پوره دوز ونه کارول شي، اتلس ورځې وروسته بيا راګرځي او دا ځل نو سړی دومره ځپي، چې له پښو يې غورځوي. د طالبانو نظام تر ړنګېدو وروسته هم امريکايانو د افغانستان له خلکو سره همدا سې چل وکړ، دوی د ملاريا ضد واکسين او وسايل درلودل، خو زموږ خلک يې د ملاريا د ماشو ترحم ته پرېښودل. دې ماشو زموږ د ولس د بدن وينې داسې وزېښلې، چې دوی په کې ښه غټ شول، خو زموږ د ولس رنځ يې داسې اوږد کړ، چې اوس يې ټوله نړۍ علاج ته حيرانه ده. امريکايانو داسې فکر کاوه، چې د پخوانيو جګړه مارانو او جنګسالارانو بيا راژوندي کول به د يوه داسې درمل په توګه کار ورکړي، چې طالبې ناروغي ختمه کړي، خو امريکايان دې ته متوجه نه وو، چې جنګسالاران داسې يو تاريخ تېری درمل و، چې جانبي عوارض لري؛ که د يوه مرض لپاره دوا شي، نو سل نور مرضونه زېږوي. طالبان خو اصلاً د همدې جنګسالارانو د

عملونو زېږنده ده، بيا كه دې جنگسالارانو په كابل او د هېواد په نورو سيمو كې د خلكو پر سرونو مېخونه نه وای ټكوهلي او د خلكو پر مال، عزت او ناموس يې تېرى نه وای كړى، نو طالب په شان يوې زېږې او ترخې پديدې ته هېڅ اړتيا نه پيدا كېدله. طالبان هغه وخت داسې يو تريخ درمل و، چې ترستوني تېرول يې اسانه كار نه و، خو د هغه وخت د جنگسالارانو د زرگونو ناروغيو بڼه دوا وه، نو ولس خپله پوزه ونيوله اولكه د چمپرخيال په څېر د بدبويه درمل په توگه يې ترستوني تېر كړل، خو اوس چې بيا پخواني ټوپكيان په نوي او نسبتاً صفا لباس كې پر ټولنه واكمن شوي، د واك او ځواك ميتود يې توپير كړى، خو ماهيت يې نه دی بدل شوى، نو طبعاً يو ځل بيا د طالبانو شتوالي ته زمينه برابره كړي، ځكه بهرنيو ځواكونو، چې په گډه، له دې كورنيو غلو سره د جوال خوله نيولې، نو زموږ ولس به چاته فرياد وكړي، يو ځل بيا به يې د طالب د ترخو درملو ته پام وراوړي. واقعيت خو دادى كه چېرې د افغانستان دولت او نړيواله ټولنه غواړي په افغانستان كې بشپړ سياسي عدالت او سوله تامين كړي، نو د هر ډول تاريخ تېرو دواگانو له كارولو دې ډډه وكړي، نه پخواني جنگسالاران او تنظيمواكان د طالبانو بڼه بدیل دی او نه هم طالبان د هغوى. نړيواله ټولنه او افغان حكومت كه غواړي، ددې اوږده

سیاسي رنځ علاج وشي، نو لږ تر لږه دې په افغانستان کې د عامې روغتیا له میتود او تجربې څخه گټه واخلي. د عامې روغتیا وزارت د قانون له مخې، د ټولو تاریخ تېرو درملو استعمال او خرڅول بند دي، نو ځکه خو ددې وزارت هئیتونه وخت پر وخت د کابل او د هېواد د نورو ولایتونو پر درملتونو گرځي، تاریخ تېرې دواگانې راټولوي، سپزي یې او خرڅوونکو ته یې قانوني سزا ورکوي. ددې وزارت مامورین او طبیبان پر دې پوهېږي، چې دا ډول درمل د انسان بدن ته زیان رسوي، که یوه ناروغي بڼه کړي، نو لس نورې زېږوي. خو زموږ سیاستوالو لا تر اوسه پورې د ټولني د سیاسي ناروغۍ اصلي عاملین نه دي تشخیص کړي او نړیواله ټولنه هم له دومره تجربو سره سره بیا هم د اشتباه له پاسه بله اشتباه کوي. هغه سیاستوال، زورواکي او محتکرین زموږ پر ټولنه واکمنوي او ځواکمنوي، چې زموږ ټولنه د همغو له لاسه در په در او خاورې پر سر شوي ده. که دا جگړه مار، دومره د نبوغ خاوندان وای، نو د خپلو اختلافونو علاج به یې کړی وای، چې ولس یې پرې کباب کباب کړ. د خپلې دې لیکنې د وروستۍ غوټې په توگه یو ځل بیا له افغان حکومت او نړیوالې ټولني څخه هیله کوم، چې تېرې ناروغه سیاسي څېرې، د نویو درملو په توگه، نورې زموږ په ټولنه کې ونه کاروي، دا همغه تاریخ تېري درمل دي، چې

بیا کارول یې په لسگونو جانبي عوارض او مرضونه زېږوي، نو که نړیواله ټولنه او افغان حکومت او سمهال، لکه د عامې روغتیا وزارت د ماهرینو په شان، دا تاریخ تېرې درمل، د بنارونو له درملتونو څخه نه شي ټولولای او نه یې شي سپړلای، نو لږ تر لږه خو دې دومره وکړي، چې نور امتیازات دې نه ورکوي، سیاست ته دې پرېږدي، خو په سیاسي او اقتصادي امتیاز دې نه سمبالوي، خپل کفایت او خپل ظرفیت ته دې پرېږدي، چې څومره خپل سیاسي ژوند او واک غځولای او تضمینولای شي. او سمهال که حکومت او نړیواله ټولنه دا توره هم وکړي، نو زموږ ولس به د شکرانې لمونځونه ادا کړي.

د محمد اسماعيل يون لنډه پېژندنه



محمد اسماعيل
يون د حاجي
محمد خان زوی پر
۱۳۴۶ل کال، د
لغمان ولايت د
الينگار ولسوالۍ
دنياز يوپه يوې
روښنفکرې
کورنۍ کې
زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې يې د الينگار ولسوالۍ د سلينگار په لومړني
ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په
خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۶ل کال له نوموړې لېسې
څخه په دويم نومره بريالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د
ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل
کال له نوموړې څانگې څخه اول نومره بريالی او پر همدې کال
بېرته د پښتو څانگې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې

خانګه کې د ماسټرۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بريالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پورې ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د «کابل پوهنتون»، «هیلي»، او «شمشاد» مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې «معارف» مجلې کتونکي غړی هم و. همدارنګه د یو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، د دې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې د لومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد د ښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا د دې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه

کې د نوموړې جرگې د دارالانشا د غړي په توگه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره گوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادی ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادی سرپرته لاس ته راوسته او دنده پر مخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ ال کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرگې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توگه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلواک لیکوال په توگه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راډیويي او ټلويزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د څرګند بیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر

داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي. د هغه ملي او گټورو نظرياتو ته هم غلط رنگ او تعبير ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره يې زورواکي او د سياسي ډلو تپلو غړي او مشران دي، د استاد يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي گټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينگه مخالفت کوي. زه ددې شاهد يم، هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې يې مثبت او منفي غبرگونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرگونونه اکثره د ولس دمشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنگي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنگي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول گورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر يونيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، او ډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اېښودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنگي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد يون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو

د غږي، همکار او موسس غږي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (د افغانستان د کلتوري ودې ټولني) او د پښتني فرهنگ د ودې پراختيا ټولني) د همکار په توگه د بېلابېلو ليکوالو په لسگونو اثار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلگونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيستي ده، خپله يې هم په لسگونو مشاعري، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په يوزيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په نښه ډول د خپل هېواد استازي کړي ده. دلته به يې د اثارو يادونه وکړو:

اثر

الف- پنځونې:

چاپکال	خرنگوالي	کتاب نوم
دويم ۱۳۸۷	لومړۍ شعري ټولگه	• متکور
دويم ۱۳۸۷	دويمه شعري ټولگه	• په اورونو کې سندرې

ب- راټولونې:

دويم ۱۳۸۷	گډه شعري ټولگه	• هيلې
دويم ۱۳۸۷	د حيران شعري ټولگه	• نيمگړي ارمانونه
دويم ۱۳۸۷	گډه شعري ټولگه	• د لوونو فصل
دويم ۱۳۸۷	د سيمينار د ليکنو ټولگه	• د نازوانا ياد

- داستاد الفت نثري كلييات داستاد الفت ثرونه در بيم ۱۳۸۷
- سيندونه هم مري داستاق تنگيال شعري منتخبات دويم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
- دويم ۱۳۸۷ د پوهنوال روستار تره کي اثر
- د افغانستان فرهنگي ميراثونو ته يوه کتنه
- دويم ۱۳۸۷ د نينسي دوپرې اثر
- په افغانستان کې د جگړې جنايتکارانو محاکمه
- دويم ۱۳۸۷ د پوهنوال روستار تره کي اثر

د - يونليکني:

- د اماراتو سفر د اماراتو يونليک دويم ۱۳۸۷
- که يون دی يون دی د اروپا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- د پنتياگون ترخنډو د امريکا يونليک لومړی ۱۳۸۷

ه- څېړنې او شننې:

- د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه دويم ۱۳۸۷
- استاد زيار د پښتني فرهنگ يو ځلانده ستوری دويم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود دويم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنگ ته اوبښتي زيانونه دويم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دويم ۱۳۸۷
- ساينسي پرمختياوې دويم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لويه جرگه ولسواکي او زورواکي دويم ۱۳۸۷
- انديال خوشال لومړی ۱۳۸۷

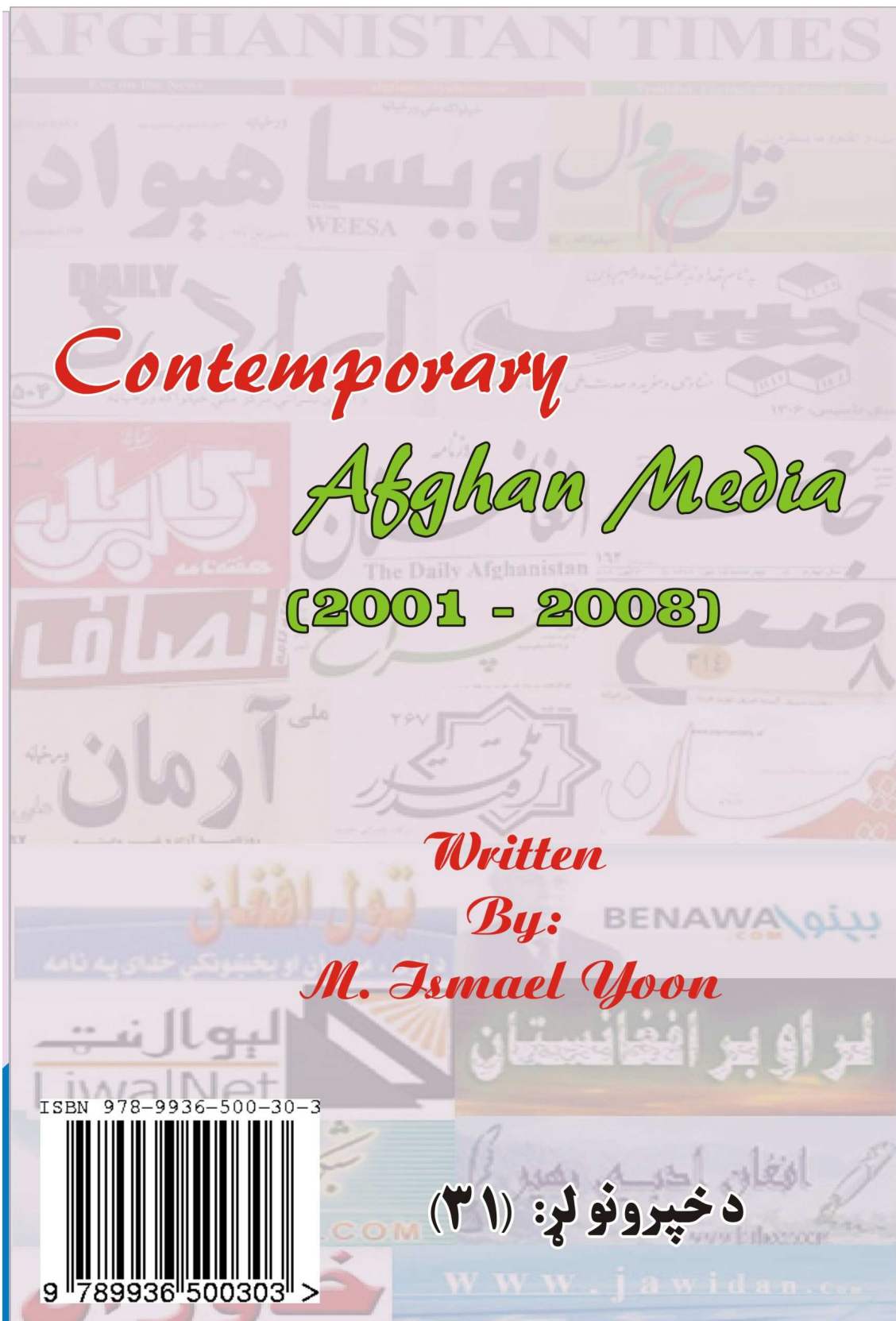
- هيله د خپلو سريزو په لمن كې لومړی ۱۳۸۷
- كلتوري يون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنگي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ايډيال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړېمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سياسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو ليکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنی رسنی لومړی ۱۳۸۷
- که نړيوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم
تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنگي
کارو زیار کې ورته دنور زغم او اوسپلې هيله لرم.

په درناوي

وفالرحمن وفا

کابل- افغانستان



Contemporary

Afghan Media

(2001 - 2008)

Written

By: BENAWA

M. Ismael Yoon

ISBN 978-9936-500-30-3



9 789936 500303 >

د خپرونو لړۍ: (۳۱)

www.jawidan.com

**Get More e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com - ebooks library**